

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÖNETİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

BİR KAYMAKAMLIK GİRİŞİMİ OLARAK YAHŞİHAN EĞİTİM
KOOPERATİFİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Ünal COŞKUN

Ankara, 2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÖNETİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

BİR KAYMAKAMLIK GİRİŞİMİ OLARAK YAHŞİHAN EĞİTİM
KOOPERATİFİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Ünal COŞKUN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Birgül AYMAN GÜLER

Ankara, 2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÖNETİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

BİR KAYMAKAMLIK GİRİŞİMİ OLARAK YAHŞİHAN EĞİTİM
KOOPERATİFİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Birgül AYMAN GÜLER

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmza

1- Prof. Dr. Birgül AYMAN GÜLER

2- Doç. Dr. Ozan ZENGİN

3- Doç. Dr. Tekin AVANER

Tez Savunma Tarihi:14.06.2024

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Birgül Ayman Güler danışmanlığında hazırladığım “Bir Kaymakamlık Girişimi Olarak Yahşihan Eğitim Kooperatifi Örneği” isimli yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplayıp sunduğumu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma süresinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

14/06/2024

Ünal COŞKUN

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. DEVLET VE MÜLKİ İDARE	7
1.1.1. Türkiye’de İl Yönetimi ve Vali	13
1.1.2. İlçe (Kaza) Kademesi ve Kaymakamlık	19
1.1.3. Mülki İdare Amirlerinin Koordinasyona İlişkin Yetki ve Görevleri	24
1.1.4. Kırsal Alan ve Kırsal Kalkınma	29
1.1.5. Mülki İdare Amirliği Algısı ve Beklentiler.....	35
1.2. KOOPERATİFÇİLİK.....	39
1.2.1. Kooperatifçilik Kavramı	39
1.2.2. Kooperatifçilik İlkeleri.....	42
1.2.3. Türkiye’de Kooperatifçilik.....	45
1.2.4. Kooperatiflerin Hukuki Durumları ve Faaliyet Alanları.....	49
1.2.5. Eğitim Kooperatifçiliği	53

İKİNCİ BÖLÜM

YAHŞİHAN EĞİTİM KOOPERATİFİ ÖRNEĞİ

2.1. YAHŞİHAN İLÇESİ	58
2.1.1. Tarihçe.....	58
2.1.2. İlçenin Genel Yapısı.....	62
2.2. EĞİTİM KOOPERATİFİ KURMA DÜŞÜNCESİNİN OLUŞUMU	63
2.2.1. Yahşıhan Eğitim Kooperatifi	71
2.2.1.1. Modelinin Genel Çerçevesi	71
2.2.1.2. Modelin Paydaşları	73
2.2.1.3. Modelin Yasal Çerçevesi.....	76
2.2.1.4. Modelin İşleyişi	80
2.2.1.5. Modelin Temel işlevleri.....	81
2.2.2. YAKOOP’un Faaliyetleri.....	86
2.2.3. Kooperatifin Tasfiyesi.....	88
2.3. ÖĞRENCİLERİN VE YÖNETİCİLERİN GÖRÜŞLERİ	89
SONUÇ	107
KAYNAKÇA.....	113
EKLER	117

ÖZET	133
ABSTRACT	134

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
KHGB	: Köylere Hizmet Götürme Birliği
KÖY-DES	: Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi
MİA	: Mülki İdare Amiri
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
YAKOOP	: Yahşihan Eğitim Kooperatifi

GİRİŞ

Türk kamu yönetimi üniter devlet esası gereğince, ülke genelinde il ve ilçelerde faaliyet gösteren mülki idare kademelerinde kurulmuştur. Bu yapılanma Anayasasının 126. Maddesinde “Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır. İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır” şeklinde ifade edilir. İllerin yönetimi, daha önceki yasalar kaldırılarak günümüzde 1949 sayılı İl İdaresi Kanunu’na göre gerçekleştirilmektedir. Bu anayasal ve yasal zemin gereğince, mülki kademelenmenin il olarak adlandırılan ilk kademesine *Vali* ve valilik bünyesinde çalışan kamu görevlilerinden oluşan *il genel yönetimi*, ikinci mülki kademe olan ilçelerde *kaymakam* ve kaymakamlık bünyesindeki kamu görevlilerinden oluşan *ilçe genel yönetimi* adı verilir. İl ve ilçe genel yönetimi sistemi, başkentte yerleşik merkezi yönetimin güvenlik-esenlikten toplumsal kalkınmaya uzanan hemen tüm işlevlerinin uygulayıcı kolları olarak düşünülebilir. Bunlar devletin halkla daha küçük yönetim çevrelerinde daha yakın ve doğrudan temas içinde olmasını sağlar. İl ve ilçe genel yönetimi, bu konumuyla bir yandan merkezin amaç, politika ve uygulamalarının tüm ülkeye bir-örnek yayılmasını sağlarken, aynı zamanda ilçe ve illerdeki durum ve ihtiyaçlar bilgisinin merkeze gerçeğe uygun bir biçimde aktarılma kanalı olarak işler. Başkentin ya da merkez örgütün yereldeki en küçük birimlerin ihtiyaç ve taleplerinden haberdar olması ve çözüme yönelik politikalar geliştirmesinde vazgeçilmez bir rol üstlendiklerini söylemek mümkündür.

İl ve ilçe yönetimi sisteminden beklenen merkezden taşraya ve taşradan merkeze şeklindeki iki yönlü işleyiş, yine anayasa ve yasalarda düzenlenmiş özel bir ilke olan *yetki genişliği* ilkesiyle hareket eder. İl genel yönetiminin başındaki mülki idare amiri vali, “hem Devletin hem Cumhurbaşkanının temsilcisi ve idari yürütme vasıtası” olarak askeri

ve adli kuruluşlar dışındaki tüm kamu kuruluşlarını yönlendirme, eşgüdümleme, denetleme yetkileriyle donatılmıştır. Uzun yıllar boyunca bürokratik sistemin gereklerine uygun olarak atanan valiler, günümüzde daha esnek koşulları yerine getiren kimseler arasından atanır. Önceden siyasal ve hukuk mezunu kıdemli kamu görevlileri -asıl olarak da kaymakamlar arasından atanırken, günümüzde valilerin dört yıllık herhangi bir fakülteden mezun olmuş ve kamu veya özel sektörde en az beş yıl çalışmış olması yeterli görülmektedir. İlin içindeki idari bölümleri ifade eden ilçelerde görev yapan kaymakamlar ise “Cumhurbaşkanının temsilcisi ve idari yürütme vasıtası”dır. Kaymakamlar yetki genişliğini valiler gibi birinci dereceden kullanamayan, illere verilmiş olan yetki genişliği yetkilerini valilerin hiyerarşik astları olarak kullanabilen yöneticilerdir. Başka bir deyişle yetki genişliği dünyasındaki hareket alanını valinin emri altında çalışması belirlemekte, örneğin vali gibi başka bir makamdan izin almasına gerek kalmadan davranmamaktadır. Örneğin vali askeri kuvvetlerden doğrudan yardım alabilirken kaymakam valiye bilgi vererek yardım istemekle sınırlı bir yetkiye sahiptir. Yine örneğin konsolosluklarla ilişki kurmak konusunda valiye tanınan doğrudan yetkiler kaymakamlara tanınmamıştır.

Kaymakamların ilçe genel yönetiminin başı olarak hukuki durumları ve görev ve yetkileri 5442 sayılı yasanın 31’inci maddesinde sayma yöntemi ile belirtilmiştir. Bu maddenin özellikle ‘E’ fıkrasında yer alan “*Kaymakam, ilçenin her yönden genel idare ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemekten sorumludur*” hükmü kaymakama geniş bir hareket alanı sunmaktadır. Bunun yanında aynı maddenin ‘F’ fıkrasında yer alan “*Kaymakam, ilçede teşkilatı ve görevli memuru bulunmayan işlerin yürütülmesini, bu işlerin görülmesiyle yakın ilgisi bulunan herhangi bir idare veya daire başkanlığından isteyebilir. Bu suretle verilen işlerin yapılması mecburidir*” ve ‘G’ fıkrasında yer alan “*Kaymakam, ilçedeki idare, daire ve müesseselerde çalışan uzman veya fen kollarına dahil memur ve müstahdemlerden ilçenin genel ve mahalli hizmetlerine ilişkin işlerin*

görülmesini asli vazifelerine halel getirmemek şartıyla valiliğe teklif suretiyle isteyebilir. Valilikten alınacak emir üzerine bu memurlar verilen işleri yapmakla ödevlidirler'' hükümleri, kaymakama ilçede devlet işleyişine ilişkin güçlü bir yetki çerçevesi sunar. Kaymakamların yetkileri 5442 sayılı İl İdare Kanunu ile sınırlı değildir. Her bir bakanlığın kendi özel kanun ve yönetmeliklerinde taşra teşkilatının işleyişine ilişkin pek çok konuda mülki idare amirini dolayısıyla kaymakamı yetkili kıldığı görülmektedir. Bu geniş yetki alanını pekiştiren en açık hükmü 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanununun “İçtihadî hareket” başlıklı 27. maddesinde buluruz: “Kanun ve nizamnamelerde açıklık olmayan ve hakkında hususi emir bulunmayan mesailde üst amirden onay alma imkanı olmadığı takdirde vali, kaymakam ve nahiye müdürleri kendi görüşlerince hareket ederler ve tedbir alırlar.” Bu hüküm, kaymakamların yasal düzenleme bulunmayan herhangi bir hususta karar oluşturma ve uygulama yetkisi bulunduğunu göstermektedir. Belirtilen yetki çerçevesi, kaymakamların emrinde çalışan bakanlık uzantısı ilçe müdürlükleri, çok sayıda komisyon, ülkenin sosyo-ekonomik yapısının bir gereği olarak ortaya çıkan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Başkanlığı, Köylere Hizmet Götürme Birliği Başkanlığı sıfatıyla KÖY- DES Projesi, AB ya da Dünya Bankası Projeleri için oluşturulan proje birimleri gibi türü bakımından çeşitli yönetsel kurumlarla uygulamaya geçirilmektedir.

İlin büyük ve nispeten oturmuş sistematiğinin ve ildeki değişimi zorlaştıran çoklu dinamiklerin varlığı ile statükoyu yansıtan vali ve vilayet faaliyetlerinin aksine, ilçelerin il’e göre her anlamda daha küçük ve kaymakamın esnek yetki yelpazesi ilçede geliştirilecek projelerin uygulanabilmesini daha kolay ve mümkün kılmaktadır. Kaymakamların belirtilen yetkilerine belediyeler üzerindeki vesayet yetkisi de eklendiğinde ilçenin hem yasal hem de doğal lideri haline geldiği kolaylıkla anlaşılabacaktır.

Kaymakamlar tüm bu yetki, kurumsal araç, yasal ve doğal lider konumuyla ilçede bulunan tüm kurum ve kuruluşları harekete geçirebilecek eşgüdümle sonuç almaya çalışırlar. Aldıkları eğitim ve oluşan meslek teamülü ile ilçede göreve başlayan hemen her kaymakam, ilçenin sosyal ve ekonomik yapısını göz önünde bulundurarak ilçe kalkınmasına yönelik çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu kendine özgü görev grubunda uzun yıllardan bu yana çok çeşitli girişimler, yönetsel denemeler gerçekleştirilmiştir. Ne var ki kaymakamlıkların deney ve deneyimleri ne bürokrasi ne de akademi tarafından sürekli ve sistemli bir izleme, inceleme ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu girişim ve uygulamalardan ilçelerin tarihinde çok iz bırakanlar ilçe hafızasında bir süre yaşamakta ve onlarda bir süre sonra sönüp gitmektedir. Oysa ilçe genel yönetimi, bu kademenin merkezde ilgili birimi olan İçişleri Bakanlığı'nda kurulacak bir sürekli değerlendirme merkezinde deneyim paylaşabilir. Böyle bir birim ya da çalışma usulü geliştirilmiş değildir. Öte yandan ilçe genel yönetimleri, üniversitelerin Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı gibi akademik bilimsel kürsüleri için bir doğal gözlem yeri ya da laboratuvar değerindedir. Bu kademedeki gerçekleştirilen özgün girişim ve deneyimler, kamu yönetiminde yönlendirme, eşgüdümleme, geliştirme fonksiyonlarıyla ilgili özgün modeller geliştirilmesi için verimli araçlardır. İlçe genel yönetimleri ile üniversiteler arasındaki ilişkiler bunun sistematik bir biçimde değerlendirilmesini sağlayacak bir düzeyde değildir.

Bu Tez, ilçe genel yönetiminde kaymakamlığın toplumsal önderlik ve eşgüdüm işlevi çerçevesinde yaşama geçirilmiş bir yönetsel örnek olayı, Yönetim Bilimi perspektifiyle incelemektedir. Teze konu olarak seçilen örnek, Kırıkkale İli Yahşıhan İlçesinde gerçekleştirilen Yahşıhan Eğitim Kooperatifi deneyimidir.

Tezin yöntemi, örnek-olay incelemesidir. Örnek-olay, 2006-2011 yılları arasında beş yıllık bir süreyi kapsamaktadır. İncelenen yönetsel girişim resmi ve fiili olarak sona ermiş bir örnektir. Üzerinden on üç yıl geçmiş bulunmaktadır. Bu özellikler örnek-olayı,

başlangıcı ve sonuçlanması net olması ve üzerinden makul değerlendirme yapılabilecek bir süre geçmiş olması nedeniyle, akademik bir irdelemeye uygun kılınmıştır.

Örnek-olay ile ilgili veriler üç gruptan oluşmaktadır. Birinci grubu bu uygulamanın resmi belgeleri, hazırlanmış raporlar, duyuru ve ilanlar, tanıtım ve kitapçıklar, basın yayım organlarında çıkan haberler oluşturmaktadır. İkinci grup veri, Kooperatif uygulamasında görev yapmış yönetici ve kooperatif çalışmalarına katılanların, kendilerine yönlendirilen yazılı sorulara yazılı olarak verdikleri cevaplardan oluşan örnek-olaya ilişkin değerlendirmeleridir. Üçüncü grup veri ise, bu deneyimin sahibi olan kaymakamın görev süresindeki gözlem, beklenti, süreç ve sonuç değerlendirmeleridir. Sözü edilen kaymakam, aynı zamanda bu Tez'in yazarıdır. Bu yönüyle Tez, edinilmiş deneyimi bir tür “eylem araştırması” olarak yeniden değerlendirme çalışmasıdır.

Tez iki bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde *Devlet ve Mülki İdare* başlığı altında Türkiye'deki il ve ilçe yönetimi incelenmekte, kooperatifçiliğe ve kırsal alan-kırsal kalkınmaya ilişkin temel bilgiler verilmektedir. İkinci bölümde ise Yahşihan İlçesinin tarihçesi, ilçenin genel ve sosyo-ekonomik yapısı anlatılmakta ve ardından Yahşihan Eğitim Kooperatifi'nin kuruluş düşüncesinin oluşumundan başlanarak kurulması, model haline getirilmeye çalışılması, faaliyetleri ve kapanarak tasfiye olması anlatılmaktadır. Bu bölümün sonuçtan önceki başlığında kooperatif deneyiminin içinde yer almış yönetici ve katılımcıların değerlendirmeleri yer almaktadır. Sonuç kısmında örnek-olay kooperatifin başarı ve başarısızlıklarının nedenleri ortaya koyulmaya çalışılmış ve gelecekte bu tür bir kooperatif modelinin uygulanıp uygulanamayacağına ilişkin bir değerlendirme yapılmıştır. Tez'in Ek bölümünde örnek-olaya ilişkin görsel malzemeler yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Birden fazla insanın bir araya gelerek belirli bir amaç doğrultusunda iş birliğine gitmelerine sebep olan bu değişim gereksinimi kısaca, “insanları belirli bir amaca doğru sevk ve idare etme” diye tanımlayabileceğimiz yönetim olgusunu gündeme getirmiştir.¹ Yönetim kısaca insanların iş birliğini sağlayarak onları bir amaca yöneltmeyi hedefleyen tüm faaliyet ve çabalaradır. Etimolojik olarak yönetim sözcüğü "ön etmek, yön vermek, son ek –im’ ile hem yön etme eylemini hem de bu işi yapan mekanizmanın kendisini anlatır. Bu, Osmanlıcada kullanılan Arapça köklü "idare" ifadesinden farklı bir anlamdır. 'Devr' kökünün gösterdiği gibi sözlüklerde döndürme çevirme olarak açıklanan idare iş yürütme, tutum anlamları yüklenmiştir.² Ama bu ifade de "ön/yön" anlamları yüklü değildir ve Türkiye’de hiçbir zaman böyle algılanmamış ve tanımlanmamıştır. Ancak ilginçtir, Azerbaycan Türkçesinde ‘yönetim’ değil ‘idare’ ifadesi kullanılmasına rağmen, yerleşmiş ‘idare’ ifadesi sözlüklerde idare etmek "önderlik etmek, yol göstermek, yönlendirmek" şeklinde tanımlanır.³

Ülkemizde mülki idare mesleği, yönetimin ‘yön-edim’ anlamını belki her meslekten daha fazla taşır. Mülki idare, temelinde valilik ve kaymakamlık adı verilen meslek grubunun oluşturduğu devlet idari kademeleridir. Devlet örgütlenmesinin ve işleyişinin ülkenin il ve ilçe halkalarında ülkenin tüm topraklarında vücuda kavuştuğu mesleklerdir. Kaymakamlığın, valiliklerden farklı olarak daha dar bir coğrafi alanda halkla daha doğrudan ilişki kurulmasını sağlamasıyla farklılaştığını söylemek yanlış olmaz.

¹ Ersin Yenisu, Fatih Şahin, Hasan Öztekkeli, “Yönetim Düşüncesinin Evriminde Sistem Kuramının Etkileri: Kavramsal Bir Çözümleme”, *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 18, 2019.

² İsmet Zeki Eyüboğlu, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, 4. Baskı, Sosyal Yayınlar, 1998, s. 338.

³ Birgül Ayman Güler, *Türkiye’nin Yönetimi Yapı*, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2021, s. 32.

1.1. DEVLET VE MÜLKİ İDARE

Devlet kavramının etimolojik kökenine bakıldığında Türkçeye, Arapçadan geçen devlet kelimesi devle kelimesinden türemiştir; kavram Fransızcada Etat İngilizcede State, Almancada Stant, İtalyancada ise Stato kelimesi ile ifade edilmektedir ve bu kelimelerin kökeni Latince Status kelimesinden gelmektedir.⁴ İnsanoğlu zorlu doğa ve yaşam koşulları gibi farklı nedenlerden ötürü bir arada güvenli bir şekilde yaşama ihtiyacı hissetmiş ve toplumsal yaşam zaman içerisinde devletin oluşmasına yol açmıştır. Devletin kökenleri kapsamında Hobbes'un toplum sözleşmesinden materyalist kurama kadar çok farklı düşünceler var olmakla birlikte toplumsal hayatın var olageldiği her yerde devlet kavramının var olduğunu ifade etmek mümkündür.⁵ Çünkü devlet kavramı tarihsel bütünlük içerisinde gelişim süreçlerinin belli bir aşamasında toplumsallığın yaratmış olduğu toplumsal bir olgudur.⁶ Farabi'ye göre her insan mevcudiyetini devam ettirmek ve mükemmelliğe ulaşmak için tek başına temin etmesinin mümkün olmadığı birçok şeye muhtaçtır ve bu durum onu önce topluluklar oluşturmaya sonrasında ise devletleştirmeye götürmüştür.⁷

Devlet kavramının oluşumundan gelişim süreçlerine kadar geçen evrelerin her birisinde belirleyici unsurun egemenlik kavramı olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Çünkü egemenlik kavramı bizzat devletin uhdesinde bulunmaktadır ve egemenliğin olmadığı bir durumda devletten bahsetmek mümkün olmamaktadır.⁸

Erken dönem devlet teorilerinde, canlı bir toplum ve devlet düşüncesi bulunmakta iken, devlet ve toplum adeta bir ağaç gövdesi şeklinde düşünülmüş ve bu gövde politik

⁴ Kemal Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, Bursa, Ekin Kitapevi, 2007, s. 6-7.

⁵ Selim Çapar, **Türkiye ve Fransa'da Neo-Liberal Dönemde Mülki İdare**, Ankara, TİAV, 2015, s. 15.

⁶ Şinasi Öztürk, "Politik Organizasyon Olarak Devlet ve Kapitalizm", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 36, 2015, s. 103-116.

⁷ Bilal Eryılmaz, **Kamu Yönetimi**, 12. Baskı, Kocaeli, Umuttepe Yayınları, 2019, s. 65.

⁸ Yavuz Çillier, "Türk Siyasal Hayatında Devlet ve Hikmet-i Hükümet Geleneği", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 13, S. 34, 2016, s. 419.

ve toplumsal manada iç içe geçmiştir. Devletin kökenlerine dair ise aile, din, mücadele gibi açıklamalar getirilmeye çalışılmıştır.⁹ Bu kapsamda devletin kökenlerine ilişkin yaklaşımlara felsefi açıdan bakıldığında, tarihsel süreç içerisinde devletin yapısının dört ana düzlemde tasarlandığı görülmektedir. Bunlardan ilki, Platon'un devlet anlayışına karşılık gelen devletin doğal bir organizma olarak görüldüğü düşünce biçimidir. İkinci yaklaşım Aristoteles'in temsilciliğini yaptığı, devletin, toplumun temel ihtiyaçlarını görmesi amacıyla kurulmuş olan bir kurumlar dizgesi olduğunu ileri sürmüştür. Hobbes, Locke ve Rousseau'nun öncülük ettiği üçüncü yaklaşım, toplumsal sözleşmecî devlet anlayışını ileri sürmüşken, Hegel tarafından ortaya konulan dördüncü yaklaşım, bugünkü ulus-devleti modelini de büyük ölçüde etkileyen, şekillendiren ve dönüştüren modern devlet anlayışı olmuştur.¹⁰

Tarihsel süreçte devletlerin varlığının veya ilk kez ortaya çıkışlarının M.O. 6000'li yıllara kadar dayandığını ifade edebilmek mümkündür.¹¹ M.Ö. V. yüzyılda Atina'da yaşayan felsefeciler tarafından devlet kavramı insanların güven içerisinde yaşamlarını sürdürebilmeleri ve az bir güçlük karşısında çok iş yapabilmelerinin bir aracı olarak tanımlanmıştır.¹² Toplumsal yaşama geçilmesi ile birlikte insanların aşkın bir güce gereksinim duyduğu düşüncesinden hareket eden İbni Haldun ise devleti kuvvetlinin zayıfa üstünlüğünü kabul ettirmesi sonucunda doğan bir varlık olarak tanımlamıştır.¹³ Benzer biçimde Oppenheimer devleti "kabile yaşamının bir sonraki aşamasında bir insan grubunun bir başkasını hakimiyet altına alması sonucunda ortaya çıkan üst yap" olarak tanımlar. Bodin devleti, toplumun ve insanların ortak mallarının aşkın güç tarafından

⁹ Ahmet Apan, **Türkiye'de Mülki İdare: Tarihsel Gelişim ve İşlevsel Dönüşüm**, Ankara, TIAV, 2015, s. 19.

¹⁰ Zafer Durdu, "Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem Sosyal Refah Devleti", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 22, 2009, s. 38.

¹¹ Hülya Ekşi Uguz, Rukiye Saygılı, "Küresel Dünyada Ulus Devlet", **Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, C. 16, S. 32, 2016, s. 127-147.

¹² Hakan Ay, Öznur Uçar, "Devletin Gelişim Süreci", **Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**, C. 16, S. 2, 2015, s. 195-206.

¹³ Çapar, **a.g.e.**, s. 15.

idare edilmesi şeklinde tanımlamış, çağcılardan Hobbes ise barış ve güvenliği sağlayan, adaleti eşit bir şekilde dağıtan, muhtaç durumda bulunanlara yardım eden ve toplumun huzuru için gerekli kanunları çıkarmakla görevli bir aygıt olarak tanımlamıştır”¹⁴

Modern ulus devletlerin ilk biçimi olarak tarih sahnesinde yerini alan mutlakiyetçi monarşilerde ise devlet kural koyan ve bu kuralları uygulayan tekelci güç olarak kavramsallaştırılmıştır.¹⁵

Apan, zaman içerisinde eski çağların kölecî devletinden feodal devlete, ulus devletten ise kapitalist ve sosyalist devlete kadar çok farklı devlet şeklinin ortaya çıktığı gerçeğine dikkat çekmektedir.¹⁶ Bununla birlikte en çok kabul gören tanımlardan biri George Jellinek'in "insan, toprak ve egemenlik" unsurlarına dayanan ve insan unsurunun millete, toprak unsurunun ülkeye ve egemenlik unsurunun ise iktidara karşılık geldiği tanım olmuştur.¹⁷ Poggi'ye göre modern devlet "tüm dışlıları birbirine kenetlenen bir makine, aralarında eşgüdüm sağlanmış çok sayıda görevin tek bir merkezden gelen bilgiyle harekete geçmesi ve söz konusu merkezce yönetilen bir makine gibi çalışması esaslı üzerine tasarlanmıştır."¹⁸

Devlet kavramı, temel olarak egemenliğin kaynağı ve politik toplumun/yapının çatısı olarak kavramsallaştırılmış ve tarihsel bakımdan devlet, politik bütünlüğü sağlayan bir simge olarak tahayyül edilmiştir.¹⁹ Bu bağlamda günümüzde devlet kavramını en genel manada toprak bütünlüğüne bağlı bir şekilde politik bakımdan bir araya gelmiş

¹⁴ Ay ve Uçar, **a.g.m.**, s. 197.

¹⁵ Joachim Hirsch, **Materyalist Devlet Teorisi**, Çev. Ş. Daldal, İstanbul, Alan Yayıncılık, 2011.

¹⁶ Apan, **a.g.e.**, s.20.

¹⁷ Gözler, **a.g.e.**, s. 6-7.

¹⁸ Gianfranco Poggi, **Modern Devletin Gelişimi**, Çev: Ş. Kut ve B. Toprak, 6. Baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.

¹⁹ Durdu, **a.g.m.**, s. 37.

millet veya milletler topluluğunun meydana getirdiği tüzel bir oluşum olarak tanımlayabilmek mümkündür.

Devlet kavramının her toplumda farklı bir siyasal kültüre ve anlayışa göre ortaya çıkan bir nitelik taşıdığından bahisle, her ülkedeki devlet algısının çok uzun süreli sosyal, ekonomik ve siyasal birikimler sonucunda ortaya çıkan norm ve gelenekler topluluğu olduğunu²⁰ akıldan çıkarmamak gerekmektedir.

Ülkemizde ülke toprakları üzerinde kurulan devlet sistemi “mülki idare” olarak adlandırılır. Devletlerin ülke topraklarını yönetmesi amacıyla topraklarını taksim etmesi ve yönetim için bir yapılanma oluşturması gerekmiştir. Bununla birlikte devletin hakimiyetinin bir nişanesi olarak, ülke toprakları üzerinde idare sistemi oluşturmasında ve geliştirilmesinde sosyo-ekonomik faktörlerin etkisi de göz ardı edilmemelidir.

“Mülki” sözcüğü de “devlet” gibi Arapça kökenlidir. Kimi zaman devletin maddi görünüşü kastedilerek devlet yerine de kullanıldığı görülür. Sözcük, günümüzde "bir devletin ülkesi," anlamına gelir. Mülki aynı zamanda ülkeyle ilgili demektir. Dolayısıyla mülki yönetim devletin toprak üzerinde örgütlenmesini ve ülkedeki genel yönetim organizasyonunu anlatmaktadır. Devletin egemenliği altındaki toprak üzerinde örgütlenmesi olan mülki idare de taşra yönetimi, il idaresi ya da valilik sistemi olarak adlandırılmaktadır.²¹

Fransızların "administration territoriale", İngilizlerin "territory government", veya "provincial government" dedikleri ve Türkiye'de "taşra idaresi", "il idaresi"

²⁰ Hakan Çakmak, "Türkiye’de Devlet Geleneği ve Müzakereci Demokrasi’nin Türkiye’de İmkânı, https://www.academia.edu/34112790/T%C3%BCrkiyede_Devlet_Gelene%C4%9Fi_ve_M%C3%BCzakereci_Demokrasinin_T%C3%BCrkiyede_%C4%B0mkan%C4%B1 (02.04.2020).

²¹ Ayman Güler, **a.g.e.**, s. 329.

anlamına gelen mülki idare²² ülke toprakları üzerinde yönetsel hedeflerle oluşturulmuş alt birimlerin, merkezin temsilcileri vasıtasıyla yönetilmesi olarak tanımlanmaktadır.²³

Aynı şekilde mülki idare sistemi, ülke topraklarında yönetmek kaygısıyla oluşturulmuş il, ilçe gibi taşra birimlerinin, merkezden atananlar vasıtasıyla yönetilmesi ve bu faaliyetle ilgili kanun ve yönetmelikler ile tüm bu faaliyetleri gerçekleştiren personelden oluşan yönetim olgusu olarak tanımlanabilir.

Hem federal hem üniter devletler egemenlikleri altındaki topraklarda yönetsel kademelenme oluşturmak zorundadırlar. Avrupa ülkelerinden başta Fransa olmak üzere Hollanda, Norveç, İsveç, İsviçre ve Belçika’da mülki kademelenme bulunmaktadır ve bu kademelenmeleri bununla koşut olarak mülki idare amirleri yönetmektedir. Öte yandan, Türkiye'nin komşu ülkelerinde, her ülkenin kendisine özgü mülki idare sistemleri olduğu da görülmektedir.²⁴

Mülki idarenin özelliği, devlet tüzelkişiliği içine “yetki genişliği” adı verilen özel bir ilişkiye göre yer almasıdır. Yetki genişliği merkezi idarenin elindeki yetkilerin bir kısmının yine merkezdeki veya taşradaki bazı yüksek düzeyli bürokratlara devredilmesi anlamına gelir.²⁵ Anayasa'nın 126. maddesine göre “illerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.” Görüldüğü gibi yetki genişliği ilkesi Anayasa ile belirlenmiştir. Genel olarak yetki genişliği merkezi idarenin bazı konulardaki karar alma yetkisinin illerde valilere devredilmesi demektir.

Yetki genişliği ilkesi, merkezin kendi atadığı taşradaki üst düzey yöneticilerine bazı konularda merkezin alacağı kararları beklemeden karar vermesi için düşünülen bir

²² Şafak Başa, **1980 Sonrası Dönemde Mülki İdarede Dönüşüm**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, TODAİE, 2007, s. 12.

²³ TODAİE, **Kamu Yönetimi Sözlüğü**, 3. Baskı, Ankara, TADAİE, 2014, s. 176; Bedrettin Özmen, **Performans Denetimi: İlçe Yönetimi İçin Bir Model**, Ankara, TİAV, 2018, s. 133.

²⁴ Selim Çapar, Mustafa Yayla, **Türkiye ve Komşu Ülkelerde Yönetim**, Ankara, TİAV, 2019.

²⁵ TODAİE, **a.g.e.**, s. 263.

anlayışı yansıtır. İmza devri veya yetki devrinden daha geniş bir olgudur. Bu haliyle ilke, yerelleşme ve etkin yönetim anlayışını geliştirici özellikler barındırmaktadır. Bu ilke ilde Vali tarafından kullanılır ve mülki idarenin özü yetki genişliği ilesine dayanır.²⁶

Mülki idare sisteminin başında il yer alır. İl'in kurulması, adının değiştirilmesi, merkezinin belirlenmesi kaldırılması kanunla yapılır. Keza bir ilçenin bir ilden başka bir ile bağlanması yine kanunla yapılır. İl, merkezin taşradaki temsilcisi ve bir yerel yönetim birimidir. İl yönetimin başındaki vali 5442 sayılı İl İdaresinin verdiği yetkiyle bir yandan kanunların ve hükümet politikalarının uygulanmasını sağlar, diğer yandan ildeki kamu kurum ve kuruluşlarının mevcut mevzuat çerçevesinde işlemlerini sağlar, denetimi altında tutar ve kamu düzeni ve güvenliğini sağlar. Ayrıca il genel yönetimi içinde yer alan bakanlıkların taşra teşkilatları arasında iş birliği ve eşgüdüm sağlar. Mülki İdare Amirliğinin kanuni dayanaklarından birisi İl İdaresi kanunu olmakla birlikte bunun yanında 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanunu, 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin “Bakanlıkların temel kuruluşları ve hiyerarşik kademeler” başlıklı 509 uncu maddesi, 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında kanun, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ve 1982 Anayasası olduğunu belirtmek gerekir.

Mülki idare sistemine göre ilin altında ilçe kademesi bulunur ve ilçe genel yönetiminin başı kaymakamdır. Kaymakam, il idaresi kanununda belirtildiği üzere Cumhurbaşkanının temsilcisi ve idari yürütme vasıtasıdır. Kaymakam ilçenin genel idare ve genel gidişini düzenlemekten ve denetlemekten sorumludur. Valinin hiyerarşik astı olarak görevlerini valinin denetim ve gözetimi altında yapar.

Öte yandan, Anayasa ile merkezi yönetim kuruluşlarının bölge kuruluşları kurabilmelerine de olanak tanınmakla birlikte, bölge kuruluşları merkezi yönetimin

²⁶ Çapar, Yayla, **a.g.e.**, s. 26.

taşıradaki istisnai bir örgütlenme yapısını oluşturmaktadırlar.²⁷ Bölge müdürlükleri üzerinde valilerin, genel idare adına belli yetkileri bulunmaktadır.

Mülki idare amirleri merkezi idarenin temsilcileri olarak üstlendikleri görev ve sorumlulukların yanı sıra, yerel yönetimler konusunda da önemli görev ve sorumluluklar yüklenmiştir. Görev yaptıkları il ve ilçelerde yerel potansiyelin harekete geçirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve halk katılımının sağlanmasında saygın ve lider konumda bulunmaktadır. Dolayısıyla merkez ve yerel arasında adeta bir köprü işlevi üstlenmektedirler.

Mülki idare sisteminde kilit bir işlev üstlenen mülki idare amirleri yetiştirilme aşamaları, yurt dışı tecrübeleri ve ülkenin her yerinde görev yapabilme kapasiteleri ile son derece donanımlı ve liyakatli bir meslek grubudur.²⁸ Bu bağlamda mülki idare amirleri, kişi hak ve hürriyetlerinin korunmasından, hukukun üstünlüğünün sağlanmasına kadar tüm halkı kapsayıcı bir anlayışla görevlerini tarafsız biçimde yerine getirmektedir. Devlet ve halk arasında bir köprü vazifesi üstlenmekte, idarenin bütünlüğü ilkesi doğrultusunda il ve ilçelerde kamu kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyon ve iş birliğini sağlamaktadır.

1.1.1. Türkiye’de İl Yönetimi ve Vali

Türkiye’de Fransa modelindeki gibi mülki-mahalli idarelerin ayrılığı ilkesi benimsenmiştir. Bu sistem 1864 yılında kurulan "vilayet sistemi başlangıç olmak üzere 1913 yılında kurumsallaşmış ve 1926 yılında yerel ileri gelenler ile ruhani temsilcilerin mülki idare sistemi dışına çıkarılmalarıyla tam olarak uygulamaya girmiştir. Yerel ileri-

²⁷ Eryılmaz, **a.g.e.**, s. 158.

²⁸ Kamil Ufuk Bilgin, Selim Çapar, “Taşırada Kamu Yönetiminin Etkinliği Açısından Mülki İdare Amirlerinin Eğitimi”, **Türk İdare Dergisi**, C. 482, 2010, s. 61.

gelenler genel oy hakkının tanınmasıyla birlikte, seçmen kimliği kazanan tüm yetişkin yurttaşlar gibi, yönetimde kendilerine yerel halkın temsilcileri olarak yer bulmuşlardır.²⁹

Mülki idare, merkezi yönetime dahildir ama bunun başkentte yerleşik olan merkez örgütü değil, ülke topraklarına yayılmış olan taşra örgütlenmesinin yönetimidir. Bu yönüyle, kendisine tanınan yetki genişliğiyle, merkezi yönetimin coğrafya olarak "yerinde" hizmet gören parçasını oluşturur. Somut örnekleriyle dile getirirsek, her biri bakanlıklar sistemi içinde merkezi yönetim görevleri olan güvenlik, eğitim, sağlık ve din hizmetlerinin karakol, okul, hastane, cami kurumları, başkent dışında tüm ülkeye yayılmıştır; bütün bu hizmetlerin sunumu mülki idare sisteminin yönetiminde gerçekleştirilir.³⁰

Üniter bir devlet anlayışı içinde hiyerarşik biçimde ve merkeziyetçi bir anlayışla örgütlenen mülki idare sistemi, ülkenin bütününe kapsamaktadır. Mülki İdare sistemi ülke topraklarının bölümlenmesi, bu bölümlerin kendi alt kademelerini oluşturmasından oluşur. Ayrıca bu bölümler ve kademelerde, yani il ve ilçelerde devlet tüzel kişiliğini temsil eden mülki idare amirlerinin atanmasına dayanan bir örgütlenmedir.³¹ Böylece, devletin egemen olduğu topraklarda merkezi devlet otoritesini ortaya koyacak organizasyon oluşturulmuş olur. Bunun yanında tüzel kişiliğe sahip olan ve seçimle göreve gelen meclisleri bulunan yerel yönetim kuruluşları da yer alır.

Ayman'a göre ‘‘Devletin ülkesini yönetme sistemi olarak mülki yapı yönetsel bölünüş ve yönetsel kademelenme üzerinde yükselir. Yönetsel bölünüş, ülke topraklarının yatay yönetsel coğrafi dairelere ayrılmasını, yönetsel kademelenme ise bu bölünüşün dikey olarak alt düzeylere ayrılmasını anlatır.’’ Günümüzde 81 il 922 ilçe

²⁹ Ayman Güler, **a.g.e.**, s. 331.

³⁰ **a.k.**, s. 329.

³¹ Çapar, **a.g.e.**, s. 56.

bulunmaktadır. Yönetmelik bölünüş dayanağını Anayasadan alırken kademelenme için yasal düzenlemeyle yapılmaktadır.³²

Anayasa'nın 126. maddesinde yer alan: *"Türkiye, merkezi idare kurulusu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik sartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre illere, iller de diğer kademeli bolumlere ayrılır. Illerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır."* hükmünden de anlaşılacağı üzere yönetmelik bölünüş bölge değil il esasına dayalıdır. 1949 tarihli ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanununda ise "illerin ilçelere ve ilçelerin de bucaklara bölündüğü"ne ilişkin düzeleme yapılmıştır. Bucak uygulaması yenisinin kurulmaması var olanların kapanmasıyla zaman içerisinde ortadan kalkmıştır.

İl sözcüğü Türkçe bir sözcüktür ve yer, yurt, konak, ülke anlamına gelir. Günümüzde eyalet bölge olarak vilayet il olarak algılanır.

Türkiye'nin kurulusu bakımından iller ve bunların yönetim organı olan valilikler, merkezden yönetimin topraktaki uzantısı olarak devlet tüzelkişiliği içinde yer alırlar. Bu, bakanlıklar ya da ordu ya da mahkemeler gibi valiliklerin de devlet tüzelkişiliğinden ayrı bir tüzelkişiliğe sahip olmadığı anlamına gelir. Valilik, merkezi idarenin diğer unsurları gibi devlet tüzelkişiliğinin içinde erimiştir. Buna karşılık merkezi idarenin merkez örgütü devlet tüzelkişiliğinin işlevsel parçası olarak kendisi iken, valilik kurumu merkezi iradenin "temsilcisi"dir. Başka bir deyişle valiler devlet iradesinin oluşumunu sağlama sürecinde yer almazlar, merkez örgütte oluşan iradeyi uygulamaya koyarlar.³³

Vali, merkez tarafından taşrada kurulan il genel yönetiminin başına yürütmenin taşradaki en yetkili görevlisi olarak atanır. Bunun yanında yerel yönetimlerinden biri olan il özel idaresinin de başıdır.

³² Eryılmaz, **a.g.e.**, s. 158.

³³ Sıddık Sami Onar, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, 3.Baskı, C. 2, İstanbul, Hak Kitabevi, s. 982-991.

Valiliğin statüsünü ve genel olarak yetkilerini düzenleyen temel yasalar 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanunu, 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu, 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'dur.

Valiliğin statüsüne ilişkin 1982 Anayasasında bir tanım yapılmamıştır. 1921 Anayasa'nın maddesinde, "Vilayette Büyük Millet Meclisi'nin vekili ve mümessili olmak üzere Vali bulunur. Vali Büyük Millet Meclisi hükümeti tarafından tayin olunan, devletin umumi ve müşterek vezaifini rüyet etmektir" biçiminde düzenleme yapılmış dolayısıyla valilik Anayasal statü olarak belirlenmişti. 1982 Anayasası hazırlanırken Milli Güvenlik kurulu Anayasa komisyonunda tasarının 134. maddesinin 2. sırasında yer alan "Vali ilde devletin ve Bakanlar Kurulu'nun temsilcisi, il idaresinin başı ve merciidir" şeklindeki tanımlama Anayasa hükmü niteliğinde görülmeyerek madde metinden çıkarılmış ve bu madde Anayasanın 126. maddesindeki haliyle kabul edilmiştir.³⁴

Vali il düzeyinde kendi sahasına ilişkin ait hizmetleri gören muhtelif Bakanlıkların memurlarının hiyerarşik amiridir. Aynı şekilde devlet ve hükümet temsilcisi ve hükümetin icra vasıtası sıfatı ile merkezin o yöredeki tüm örgütün hiyerarşik amiri olduğu gibi merkezin bazı kurumlar üzerindeki "idari vesayet" yetkisini de kullanmaktadır.³⁵ Bu konumu ile ikili bir rolü olan Vali "merkezi yönetim ile yerel yönetim arasında da her türlü iletişimi ve dengeyi sağlayan özelliğindedir.

5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu'nda Valilikle ilgili çok ayrıntılı hükümler yer almaktadır. Valilerin hukuki durumları, görev ve yetkileri ile ilgili olarak bu yasada öne çıkan maddeleri şu şekilde sıralamak mümkündür³⁶;

³⁴ Ahmet Özer, "Valilik Sistemimiz ve Mülki İdare Amirleri", **Türk İdare Dergisi**, C. 72, S. 428, 2000.

³⁵ Ayhan Özkan, **Mülki İdare amirlerinin Liderlik Davranışlarının Eğitim Üzerindeki Etkisi**, 2. Baskı, Pegem Akademi Yayınları, 2019, s. 101.

³⁶ **a.k.**, s. 103.

- Vali, ilde Cumhurbaşkanının temsilcisi ve idari yürütme vasıtasıdır.
- Valiler, ilin genel idaresinden Cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, görevlerine ait işleri için valilere re'sen emir ve talimat verirler.
- Vali, kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuatın neşir ve ilanını ve uygulanmasını sağlamak ve talimat ve emirleri yürütmekle ödevlidir. Bu işlerin gerçekleştirilmesi için gereken bütün tedbirleri almaya yetkilidir
- Bir kısım üst kademe memurları dışında, ile atanan tüm memurların istihdam yerleri valiler tarafından saptanır. Bunların il içinde yer değiştirmeleri de Valinin yetkisi içinde bulunmaktadır.
- Merkez tarafından atanacağı belirtilmemiş memurlar valiler tarafından atanır ve yerleri değiştirilir.
- Bakanlıklar ve tüzel kişiliği haiz Genel Müdürlüklerle il kuruluşları arasındaki tüm yazışmalar validen geçmek zorundadır. Teknik ve hesaba ait işlerde il idare şube Müdürlerine vali adına imza yetkisi verilebilmektedir.
- Vali, İlde askeri ve daireler dışında kalan, yerel yönetimler dahil, tüm kamu kuruluşlarını ve özel işyerlerini denetleyebilir.
- Vali, İlin her yönden genel idare ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemekten sorumludur
- Vali, İlde teşkilatı veya görevli memuru bulunmayan işlerin yürütülmesini, bu işlerin yürütülmesiyle yakını ilgisi bulunan herhangi bir idare şube veya daire başkanından isteyebilir.
- Vali, İl içindeki idare ve müesseselerde çalışan uzman veya fen kollarına dahil memur ve müstahdemlerden, asli vazifesine hâlel getirmemek şartıyla, İl'in genel ve mahalli hizmetlerine müteallik işlerin görülmesini isteyebilir.
- Vali, İl sınırları içinde bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvet ve teşkilatının amiridir.
- Vali, emri altında bulunan bütün memurlara, uyarma, kınama ve beş günlüğe kadar aylıktan kesme cezası verebilir. Daha ağır disiplin cezası verilmesi için de yasal mercilere teklif ve talepte bulunabilir.
- Vali, birkaç ile şamil memuriyetlerin kendi ilindeki işlerini de gözetim ve denetime yetkilidir.

- Vali, denetlemeleri sırasında, işbaşında kalmalarında mahzur gördüğü bütün memur ve müstahdemlere işten el çektirebilir.
- Vali, il sistemi içinde çalışan, bütün memurların ya birinci ya da ikinci sicil amiridir.

Valilerin statülerinde 2018’de uygulamaya konulan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemiyle önemli denilebilecek bazı değişiklikler olmuştur. Yeni durumda vali artık yalnızca cumhurbaşkanının temsilcisidir. Önceden vali doğrudan devlet tüzelkişiliğini temsil ederken, yeni sistemde devletin temsilcisinin temsilini üstlenmiştir. Bu tanım, valiliği, devlet olgusunu yasama organı dahil genel varlık ve ilkeler bütünü değil, yalnızca cumhurbaşkanının emir ve talimatları olarak görmesi gereken makama dönüştürmüştür. Artık diğer iki iradeden biri olan hükümet yeni sistemde yoktur. Elbette fiziken bakanlardan oluşan bir kurul vardır ama bunun kararname çıkarma yetkisinde somutluk kazanan siyasal iradi varlığı yoktur. Bakanlar ise, yeni sistemde siyasal seçimlerle gelmeyen ve siyasal sorumluluğu olmayan makam sahipleridir.³⁷

Bakanlar eskiden olduğu gibi valilere ayrı ayrı emir verebilirler, ancak valiler onlara karşı sorumlu olmadığı gibi, bakanların da valileri değerlendirme yetkileri artık yoktur. Aralarındaki ilişki, cumhurbaşkanı adına yürütülen bir iş ilişkisine dönüşmüştür.

Valinin tek tek bakanların temsilcisi olma niteliği kaldırılınca valilerin bakanlara karşı sorumlu olmaları ve bakanların valilerin değerlendirilmesine katılması kuralı da kalkmıştır. Bu durum, bakan-vali ilişkilerinde kurumsal işleyişi belirsizleştirmiştir. Yönetimde kurallardaki belirsizlik, genel olarak yetkilerin kullanımında şahsileşme sorunu yaratır. Çeşitli nedenlerle güçlü ya da güçsüz görünen bir bakanın ya da valinin muhatabıyla ilişkileri, makamının yetkilerine göre değil makamı dolduranın kişisel

³⁷ Ayman Güler, **a.g.e**, s. 349.

yeteneklerine göre biçimlenir. Bu ise devlette kurumsallaşma sayesinde korunabilen işleri görevin amacına göre yürütme olanaklarını azaltır.³⁸

1.1.2. İlçe (Kaza) Kademesi ve Kaymakamlık

İlçe, daha önceki adlandırmayla kaza, yönetim kademelenmesinin ikinci basamağıdır. İlçe terimi anayasal dile 1945 yılında yapılan Türkçeleştirme amaçlı anayasa değişikliği sonunda girmiştir.³⁹ Kaza "yargı, yargılama işlevi" ve "kadılık, kadının görev yeri" anlamına gelen Arapça bir sözcüktür. "Kaza" sözcüğünün yönetsel birimlerden birini ifade etmek üzere ilk kullanılışı, nahiye gibi, 1842 yılına rastlar. İlk başlarda kaza müdürü tarafından yönetilen bu birim, 1867 yılından sonra kaymakamlar tarafından yönetilmeye başlamıştır. Kaza yönetsel kademe olarak 1876 Anayasası'na girmiş daha sonra 1921 ve 1924 anayasalarında yer almıştır.⁴⁰ 1945 yılında "kaza" yerine geçen "ilçe" ifadesi ise Türkçe "il" ifadesiyle küçültme eki -çe birleşiminden doğmuştur, "ilin daha ufak yönetim bölgesi" anlamına gelmektedir. Yönetsel anlamda ilçe, ile dahil, ilin parçası ve birden fazla köy ve belediyeden oluşan bir yerleşmeler topluluğunun genel yönetiminin gerçekleştirildiği coğrafi birim olarak anlatılabilir.⁴¹

İlçe kademesi, 1960'lı yıllarda yönetim sisteminin belkemiği olarak görülmeye başlanmıştır. Bu tarihlerde "Toplum Kalkınması Projesi", ilçeyi kalkınmanın odak noktası saymış, ilçelerin mülki kademe olmasının yanında yerel yönetim birimi haline getirilmesine çalışılmıştır. Bu çalışmalar doğrultusunda sadece illerde kurulabilen il özel idaresi gibi ayrıca ilçelerde de "ilçe özel idare"si kurulması ve ilçelerdeki kaymakamlıkların köy ve belediye temsilcilerinin yer alacağı bir yerel meclisle bütünleştirilmesi düşünülmüştür. Ne var ki ilçe özel idaresi uygulamaya girememiştir.

³⁸ a.k., s. 349.

³⁹ a.k., s. 339.

⁴⁰ a.k., s. 340.

⁴¹ a.k., s. 340.

Bununla birlikte, 1980'li yıllardan başlayarak, "Köylere Hizmet Götürme Birliği" adı altında kurulan yerel yönetim birlikleri, ilçe özel idaresi önerilerinin kırık bir yansıması gibi yükselmiş ve yaygınlaşmıştır.⁴²

Kaymakam, ilçenin her yönden genel idare ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemekten sorumludur. Kaymakam görevlerini, valinin denetimi ve gözetimi altında yerine getirir. Kaymakamlık, bir meslek memurluğudur. Kaymakam olabilmek için gereken koşullar, yasa ile düzenlenmiştir.

Kaymakamlara da, valiler gibi, adli ve askeri yerler hariç olmak üzere, bütün devlet daire, müessese ve işletmelerini, özel işyerlerini, özel idare, belediye ve köy idareleriyle bunlara bağlı tekmil müesseseleri teftiş etme yetkisi verilmiştir.

İlçedeki bütün kolluk kuvvetleri kaymakamın emri altındadır. Kaymakamın olağanüstü durumlarda askeri kuruluşlardan yardım isteme yetkisi yoktur. Ancak kaymakam durumu hem valiye hem de askeri kuruluşlara bildirmektedir. Kaymakamın askeri kuruluşlar ve yargı yerleri ile olan ilişkileri, sınırlı bir biçimde kanunla düzenlenmiştir.

Genel yönetim hizmetlerini yürütmek üzere, bakanlıkların ilçe düzeyindeki kuruluşları -adli ve askeri olanlar dışında- kaymakama bağlı olarak çalışmaktadır. Kaymakam, bu kuruluşları denetlemekte ve ilçe içinde iş birliği içinde çalışmalarını sağlamaktadır. Kaymakam, ilçe içinde yasaların uygulanmasından, ilçede dirlik ve düzenin sağlanmasından sorumludur.

İlçe genel yönetimi ile ilgili bütün yazışmalar, kaymakam ile yapılır. Kaymakam, olağan olarak yazışmalarını vali ile yapar. Ancak olağanüstü durumlarda bakanlıklar ile doğrudan yazışabilir. Bu durumda hemen valiyi de haberdar etmek gerekmektedir. Afet,

⁴² a.k., s. 340.

acil durum gibi olağanüstü durumlarda ortaya çıkan kriz yönetimi sürecinde kaymakamın görev, yetki ve sorumlulukları artarak devam eder. İlçedeki sivil savunma hizmetlerinden kaymakam sorumludur

Kaymakam, valiye bağlı olarak, valinin il düzeyinde yürüttüğü iş ve işlemleri ilçe düzeyinde yürütür. İl ve ilçe yönetimi arasındaki en önemli fark; illerin idaresi yetki genişliğine dayanmakta iken, ilçeler için yetki genişliğinin söz konusu değildir.

Kaymakamların ilçedeki yerel yönetimlerle ilişkili olarak görev ve yetkileri vardır. İlçelerde, özel idare işlerini yürütmek üzere kaymakama bağlı ilçe özel idare teşkilatı kurulur. Öte yandan, ilçede genel yönetimin temsilcisi olarak belediyeler ve köyler ile ilgili kaymakama verilmiş görev ve sorumluluklar bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi kaymakamın görev ve yetkileri, genel olarak ilde valiye verilmiş yetkilere benzer. Valilikten farklı yönleri ise şu şekilde sıralanabilir.

(1) Vali Cumhurbaşkanının temsilcisi ve idari yürütme vasıtasıyla, kaymakamın temsiliyet niteliği yoktur, sadece Cumhurbaşkanının idari yürütme vasıtası olarak tanımlanmıştır (5442/değişik md 9 ve 27).

(2) Vali, Cumhurbaşkanı kararıyla doğrudan seçilip atanırken, kaymakam İçişleri Bakanının kararı ve Cumhurbaşkanının onayı ile atanır.

(3) Kaymakam valinin hiyerarşik yönetimi ve denetimi altındadır. Bu nedenle kaymakam yetki genişliği değil valiyle hiyerarşi ilişkisi içinde çalışır

(4) Vali askeri kuvvetlerden doğrudan yardım alabilirken kaymakam valiye bilgi vererek yardım istemekle sınırlı bir yetkiye sahiptir.

(5) Vali konsolosluklarla ilişki kurabilirken, kaymakama bu yetki verilmemiştir.

Kaymakamlık görevine atanma, İçişleri Bakanlığı'nın önerisi üzerine Cumhurbaşkanlığı kararıyla yapılmaktadır.

Kaymakamlığa atanmada eğitim koşulu, 1930'dan bu yana siyasal bilgiler ve hukuk fakültesi mezunu olmak koşuluna bağlıydı. Ne var ki zaman içinde yapılan değişikliklerle bu kısıtlama kaldırılmış ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden mezun olanların da mesleğe girmesinin önü açılmıştır. 2018 yılında ise yabancı üniversitelerden mezunlara ve siyasal ve hukuk fakültelerinde yüksek lisans yapmaları halinde mühendislik bölümlerinden mezun olanlara da kaymakam olma hakkı tanınmıştır.

Kaymakamlık örgütlenmesi, daha küçük ölçekte olmak üzere valilik örgütlenmesine koşut bir yapıya sahiptir. Kaymakamlık birimleri "özel kalem", "yazı işleri". "hukuk işleri", vb. bürolardan oluşmaktadır. İşlevsel örgütlenme, bakanlık ve bağlı kuruluşların ilçe müdürlükleri "ilçe jandarma komutanlığı", "ilçe emniyet müdürlüğü ya da amirliği". "ilçe milli eğitim", tarım, nüfus, tapu, mal müdürlükleri gibi adlarla örgütlenmiştir. İlçe, bucaklar kaldırıldığından bu yana coğrafi kademelenmede son duraktır; kaymakamlıkların kendi altlarında coğrafi yönetsel kademesi yoktur.⁴³

Kaymakamlar, ilçe genel yönetiminin başı olmanın yanı sıra başka görev ve/veya unvanlara da sahiptirler. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Başkanlığı ve Köylere Hizmet Götürme Birliği Başkanlığı bunların başında gelir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) uygulaması, 1986 yılında çıkarılmış Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu'yla başlamıştır. Bu yasayla kamu kaynaklarından ayrılan paylarla bir Fon (yaygın adıyla Fak-Fuk-Fon) kurulmuştur. Yasaya göre söz konusu fonda toplanan kaynaklar, başlarında mülki idare amirlerinin bulunacağı vakıflara kullanılacaktır. Böylece tüm il ve ilçelerde birer

⁴³ a.k., s. 357.

SYDV, toplam 1003 vakıf kurulmuştur. Yasa, vakıf yönetimini gerçekleştirecek müteveli heyetin kimlerden oluşacağını da ayrıntılı biçim de belirlemiştir.⁴⁴

3294/madde 7- "Mülki idare amirleri vakfın tabi başkanı olup, ... ilçelerde belediye başkanı, mal müdürü, ilçe milli eğitim müdürü, Sağlık Bakanlığının ilçe üst görevlisi, varsa ilçe tarım müdürü ve ilçe müftüsü vakfın müteveli heyetini oluşturur. Ayrıca her faaliyet dönemi için, ilçe dahilindeki köy ve mahalle muhtarlarının... kendi aralarından seçecekleri birer üye ile ilçede kurulu sivil toplum kuruluşlarının yöneticilerinin kendi aralarından seçecekler bir temsilci ve hayırsever vatandaşlar arasından il genel meclisinin seçeceği iki kişi müteveli heyetinde görev alırlar. Sivil toplum kuruluşu olmaması halinde, hayırsever vatandaşlar arasından il genel meclisinin seçeceği üçüncü bir kişi daha müteveli heyetinde görev yapar."

Sistem 2004 yılına kadar Başbakanlığa bağlı bir fon genel sekreterliğidir. Dünya Bankası'yla 2001 yılında Sosyal Riski Azaltma Projesi imzalanmış bu çerçevede genel müdürlük haline gelmiştir. Kısacası SYDV sistemi, uygulanan neo-liberal politikaların oluşturacağı yoksullaşmanın toplumsal risklerine azaltmak üzere düşünülmüş bir sistemdir. Uygulama geleneksel kamu yönetimi ilke ve uygulamalarından oldukça farklıdır ve kaymakamlar bu yeni sistemin öncü uygulayıcısı haline gelmişlerdir. Uygulamada dikkat çeken husus ise kaymakamların yabancı fon uygulayıcısı haline gelmeleridir.⁴⁵

Kaymakamın başkanlık ettiği Köylere Hizmet Götürme Birlikleriyse ilçedeki köylerin katılımıyla oluşmaktadır. Merkezden alınan bir kararla kurulmuş ve İçişleri Bakanlığının bütçesinden aktarılan ödeneklerle hizmet üreten bir yapıdır. Köyler için gerekli olan altyapı yatırımları birlik belirlenmekte ve belirtilen yatırımların il özel

⁴⁴ a.k., s. 357.

⁴⁵ a.k., s. 358.

idaresince hem projelendirilmesi hem de ödenek planlamasının yapılması talep edilmektedir. Bu haliyle kaymakamın il genel yönetimi yerine yerel yönetim birimi olan il özel idare ile iş yürüttüğü yeni bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır.⁴⁶

Bu örnekler, kaymakamlıkların genel idare sisteminin dışına çıkarak zaman zaman farklı örgütsel yapılarla da çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Mülki idarenin daha gerçekçi anlaşılabilmesi için, bu türden geçici nitelikteki örgütlenmelerle çalışma yaptıkları göz önünde bulundurulmalıdır.⁴⁷

1.1.3. Mülki İdare Amirlerinin Koordinasyona İlişkin Yetki ve Görevleri

Tüm ülkelerde genel politikalar merkezi yönetim tarafından belirlenir ve bu politikaların taşrada yansıması ve yayılmasını sağlayan yönetim mekanizmaları ve yöneticileri vardır. Türkiye’de bu işlev mülki idare sistemi ile vali ve kaymakamlar üzerinden gerçekleştirilir. Dolayısıyla merkezde yer alan kurum ya da kuruluşların görev özellikleri gereği kurdukları taşra örgütlerini sevk ve idare etmek mülki idare amirlerinin sorumluluğuna bırakılmıştır. Yetki genişliği ile donanmış olan vali ve ona hiyerarşik olarak bağlı olan kaymakamlar il ve ilçelerde bulunan tüm kamu kurum ve kuruluşlarının taşra örgütlenmelerinin eşgüdüm ve koordinasyonundan sorumludur. Hem Vali hem de Kaymakama bu sorumluluğunu yerine getirmesini sağlayan başta İl İdaresi Kanunu olmak üzere güçlü bir yasal arka plan mevcuttur.

Küreselleşmeyle birlikte bilgi ve teknolojiye gelişmeler ve bu gelişmelerin sağladığı bilginin akışkan ve hızlı yayılır hale gelmesi kamu hizmetlerinin de hem içerik hem de sunumu konusunda değişim yaşamışına neden olmuştur. Son dönemde önem kazanan hızlı nüfus hareketleri ve/veya kitlesel göç hareketleri, yakın dönemde tüm

⁴⁶ a.k., s. 359.

⁴⁷ a.k., s. 359.

dünyayı etkisi altına alan salgın hastalık, yine Türkiye'nin çevresinde yoğunlaşan terör olgusu ülkedeki yönetim anlayışını değişime zorlamış dolayısıyla tüm kamusal hizmetlerin koordinasyon ve eşgüdüm halinde sunulmasını daha da zorunlu hale getirmiştir. Dolayısıyla bu dönemde kamusal hizmetlerin ve merkezin alacağı kararların taşrada uygulanmasını sağlayan MİA'ların koordinasyon görevleri daha da önemli hale gelmiştir. Kamusal hizmetler içeriği değişse ve çeşitlense de MİA'ların koordinasyona ilişkin görevlerini yerine getirebilmesinin yasal dayanağı temelde İl İdaresi kanunudur. Bu kanunun 4. Maddesinde yer alan "İl genel idaresinin başı ve mercii validir. Bakanlıkların kuruluş mevzuatına göre illerde lüzumu kadar teşkilat bulunur. Bu teşkilatın her birinin başında bulunanlar il idare şube başkanlarıdır. Bunların emri altında çalışanlar ilin ikinci derecede memurlarıdır. Bu teşkilat valinin emri altındadır" hükmüyle illerde sunulacak her tür kamu hizmetinin valilerin emri ve koordinasyonunda yürütüleceğine vurgu yapılmıştır. Aynı kanunun 9. Maddesi 'a' bendinde yer alan "Valiler, ilin genel idaresinden Cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar görevlerine ait işler için valilere resen emir ve talimat verirler", 'b' bendinde yer alan "Bakanlıklar ve tüzelkişiliği haiz genel müdürlükler, il genel idare teşkilatına ait bütün işleri doğrudan doğruya valiliklere yazarlar. Valilikler de illere ait işler için ilgili Bakanlık veya tüzelkişiliği haiz genel müdürlüklerle doğrudan doğruya muhaberede bulunurlar. Ancak valiler hesabata ve teknik hususlara ait işlerde idare şube başkanlarına vali adına imza yetkisi verebilirler," 'c' bendinde yer alan "Vali, kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuatın neşir ve ilanını ve uygulanmasını sağlamak ve talimat ve emirleri yürütmekle ödevlidir. Bu işlerin gerçekleştirilmesi için gereken bütün tedbirleri almaya yetkilidir." ç bendinde yer alan "Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuatın verdiği yetkiyi kullanmak ve bunların yüklediği ödevleri yerine getirmek için valiler genel emirler çıkarabilir ve bunları ilan ederler" ve 'e' bendinde yer alan "İlin her yönden genel idare ve genel gidişini

düzenlemek ve denetlemekten sorumludur" hükümleri de valilerin illere ait işlerin yürütülmesi esnasındaki koordinasyon görevlerini ortaya koyan niteliktedir. Keza 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11. Maddesinde kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanmasında valilerin koordinasyon görevleri belirtilirken güçlü yetkilerle donatıldığı görülmektedir. Kanun'un 13. Maddesinde yer alan "Vali, (Dördüncü maddenin son fıkrasında belirtilen adli ve askeri daireler hariç) Bakanlıklar ve tüzelkişiliği haiz genel müdürlüklerin il teşkilatında çalışan bütün memur ve müstahdemlerinin en büyük amiridir" hükmü ile valinin ilde yürütülecek iş ve işlemlerdeki koordinasyon işlev ve kapasitesi desteklenmektedir.

Kanun'un 24. maddesinde yer alan: "Vali, yılda dört defadan az olmamak üzere lüzum gördüğü zamanlarda idarede birliğin sağlanması, işlerin gözden geçirilerek düzenlenmesi, teşkilatın ahenkli çalışması için gereken tedbirlerin alınmasını görüşmek ve kararlaştırmak amacıyla idare şube başkanlarını heyet halinde toplar. Bu toplantıda alınan kararların yürütülmesi bütün idare şubeleri için mecburidir. Bu görüşmelerde istihsalin artırılması, ticaret ve ulaştırma işlerinin kolaylaştırılması ve geliştirilmesi, çiftçinin kalkındırılması, umumi refahın sağlanması gibi konular üzerinde gerekli tedbirler planlaştırılır. Bu toplantılara kaymakamlar ve belediye ve ticaret ve ziraat odası başkanlarıyla diğer memur ve ilgililer çağrılabilir." ve 25 inci maddesinde yer alan " Valiler, ilin yönetim, ekonomi, sağlık ve sosyal yardım, kültür ve bayındırlık işleriyle ilgili hizmetlerin ahenkli olarak yürütülmesi için alınması gereken en uygun tedbirler görüşmek üzere kaymakamları yılda bir defa toplantıya çağırır. İşler, önemlerine ve eldeki imkanlara göre sıralanarak programlanır ve ilçeye düşen vazifeler ayrılır ve bir yıl önceki programın uygulama neticeleri gözden geçirilir" hükümlerinde de valinin başta ekonomik olmak üzere pek çok konuda koordinasyona ilişkin hem yetki hem de görevleri ortaya konulmuştur.

Kaymakamların koordinasyona ilişkin yetki ve görevleri de yine 5442 sayılı İl İdaresi Kanunun çeşitli maddelerinde belirtilmiştir. Kanununun 27. maddesinde yer alan "İlçe genel idaresinin başı ve merci kaymakamdır. Kaymakam, ilçede Cumhurbaşkanının idari yürütme vasıtası ve İlçenin genel idaresinden kaymakam sorumludur. Bakanlıkların kuruluş mevzuatına göre ilçede lüzumu kadar teşkilatı bulunur. Bu teşkilat (Dördüncü maddenin son fıkrasında belirtilen adli ve askeri teşkilat hariç) kaymakamın emri altındadır" hükmüyle kaymakamın ilçe genelindeki koordinasyon görevine vurgulanmaktadır.

Aynı kanunun 31. maddesinde yer alan: "A) Kaymakam kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuatın neşir ve ilanını, uygulanmasını sağlar ve bunların verdiği yetkileri kullanır ve ödevleri yerine getirir. Kaymakam, valinin talimat ve emirlerini yürütmekle ödevlidir.

B) Valiler, ilçeye ait bütün işleri doğrudan doğruya kaymakama yazarlar. Kaymakamlar da ilçenin işleri hakkında bağlı bulundukları valilerle muhaberede bulunurlar. Ancak olağanüstü hallerde kaymakamlar İçişleri Bakanlığı ve diğer Bakanlıklarla muhabere edebilirler ve bu muhabereleden valiye bilgi verirler:

C) Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuat ile ve bunlara dayanılarak valiler tarafından verilecek talimat ve emirler ilçe idare, şube başkanlarına kaymakamlar yolu ile tebliğ olunur.

Ç) Kaymakamlar, dördüncü maddenin son fıkrasında belirtilen daire ve müesseseler dışında kalan bütün Devlet daire ve müessese ve işletmelerini ve özel işyerlerini, özel idare, belediye ve köy idareleriyle bunlara bağlı tekml müesseseleri denetler ve teftiş ederler. Bu teftiş ve denetlemeyi bizzat veya idare şube başkanları veya validen talep edeceği Bakanlık veya tüzelkişiliği haiz genel müdürlük müfettişleri

vasıtasıyla ortaokul veya bu dereceli ğretim müesseselerini de bizzat veya ilgili müfettişleri marifetiyle denetler:

D) Kaymakam, denetlemesi sırasında iş başında kalmalarında mahzur gördüğü ilçe idare şube başkanlarını valinin muvafakatiyle, diğerk memur ve müstahdemleri resen sorumluluğ altında işten el ektirebilir.

E) Kaymakam, ilçenin her yönden genel idare ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemekten sorumludur;

F) Kaymakam, ilçede teşkilatı ve görevli memuru bulunmayan işlerin yürütülmesini, bu işlerin görülmesiyle yakın ilgisi bulunan herhangi bir idare veya daire başkanlığndan isteyebilir. Bu suretle verilen işlerin yapılması mecburidir.

G) Kaymakam, ilçedeki idare, daire ve müesseselerde çalışan uzman veya fen kollarına dahil memur ve müstahdemlerden ilçenin genel ve mahalli hizmetlerine ilişkin işlerin görülmesini asli vazifelerine hanel getirmemek şartıyla valiliğ teklif suretiyle isteyebilir. Valilikten alınacak emir üzerine bu memurlar verilen işleri yapmakla devlidirler;

H) Kaymakam, ilçe memurlarının çalışmalarını ve teşkilatın işlemesini gözetim ve denetimi altında bulundurur" hükümleri ile kaymakamların koordinasyona ilişkin yetki görevlerinin geniş bir düzenleme yapıldığını söylemek mümkündür. Kanunun 32. Maddesinde ise kaymakamların kamu düzeni ve gvenliğnin sağlanması konusunda koordinasyona ilişkin yetki ve görevlerinin ayrıntılı şekilde dzenlendiğ görülmektedir.

Yine 35. maddede yer alan: "İlçe çevresindeki belediyelerin başkanlarıyla köy muhtarları, st makamlara kendi idarelerinin iş ve ihtiyaçlarıyla ilgili yazışmalarını kaymakamlık vasıtasıyla yaparlar." ve 40. maddede yer alan; " "Kaymakam, lüzum

gördüğü zamanlarda ilçe idare şube başkanlarıyla diğer memurları ve belediye ve ticaret ve ziraat odaları başkanlarını çeşitli işler ve kanunların tatbikatı üzerinde görüşmek üzere heyet halinde toplar" hükümleri de kaymakamların ilçe müdürleri, yerel yönetimler ile ticaret ve ziraat odaları arasındaki koordinasyona ilişkin yetki ve görevlerini ortaya koymaktadır.

Burada özellikle 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun Valinin görev ve yetkilerinin belirtildiği 9. maddenin ‘e’ fıkrasında yer alan "İlin her yönden genel idare ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemekten sorumludur" ve Kaymakamın görev ve yetkilerinin belirtildiği 31 inci madde ‘E’ fıkrasında yer alan Kaymakam, ilçenin her yönden genel idare ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemekten sorumludur” hükümlerinde ifade edilen ‘her yönden genel idare ve genel gidişini düzenlemek’ hükmünün MİA’lara hem geniş ve ucu açık yetki sunduğu ve bununla koştur bir şekilde yine ucu açık sorumluluklar yüklediği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda kanun, il ya da ilçenin genel olarak sorun ya da sorunlarına ilişkin çalışmalar yapabilmesi için MİA’lara geniş bir hareket alanı sunduğunu söylemek mümkündür.

MİA’ların il ve ilçelerin yönetimine ve bu bağlamda koordinasyon görev ve yetkilerine ilişkin temel kanunu 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu olmakla birlikte her bir bakanlığın kendi özel kanunları ile Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle ilan edilen tüzük, yönetmelik ve çeşitli mevzuatla da vali ve kaymakamlara çeşitli yetkiler tanınmakta ve görev ve sorumlulukları yüklenmektedir. Dolayısıyla Mülki İdare Amirleri İl ve İlçelerde koordinasyona ilişkin geniş yetkilerle donatıldığını söylemek mümkündür.

1.1.4. Kırsal Alan ve Kırsal Kalkınma

Geray’a göre; “kırsal alan, öncelikle kent diye tanımlanan yerleşme alanlarının dışında kalan, genellikle tarım ve hayvancılıkla ilgili faaliyetlerinin yapıldığı alanları da

içeren köy, mezra ve kom gibi adlarla anılan ve çeşitli ölçütlere göre kent sayılma aşamasına gelemeyen beldeleri de kapsamı içine alan insan yerleşimleri olarak ifade edilmektedir.”⁴⁸ Yalın bir anlatımla, kentsel yerleşmeler dışında kalan yerler diye nitelendirilebilecek kırsal alan kavramı, aslında tanımlayıcı somut-nesnel öğeleri bulunan bir mekândır.⁴⁹ Kırsal alanda yaşam ortamı ve ekonomik aktiviteler, önemli ölçüde doğal üretim kaynaklarının kullanım ve değerlendirilmesine bağlıdır. Ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme süreci, göreceli olarak yavaş işlemektedir. Teknolojik gelişmenin yaşama ve üretime yansıma oranının, göreceli olarak gecikmeli olduğu bir alan söz konusudur. Gelenek ve törelerin, yaşam biçimini ve kurallarını etkileme gücü fazladır. Yaşam biçimi ve tüketim kalıbı, görece gelenekseldir. İnsan ilişkilerinde yüz-yüzelik yaygındır.

Kırsal alan tanımlamalarında ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyleri belirleyici olmaktadır. Genel olarak nüfus yoğunluğunun düşük, eğitim sağlık, haberleşme olanaklarının kısıtlı olduğu ekonomiyi tarımsal üretimin belirlediği, doğal kaynakların bol olduğu ve üretimin büyük ölçüde kendi tüketimi için yapıldığı yerleşme alanları kırsal alan olarak kabul edilmektedir. Türkiye’deki kırsal yerleşmelerin de bu özellikleri gösterdiğini söylemek mümkündür. Türkiye’de kırsal alandan sosyolojik olarak köy ve kasabaların oluşturduğu yerleşimler anlaşılmaktadır.

Cumhuriyetin kurulmasından sonra kırsal alanların kalkındırılması ve kırsal yaşam alanlarında yaşayan nüfusun yaşam şartlarının iyileştirilmesi için çeşitli politikalar geliştirilmiş ve uygulanmıştır. 1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresi’nde toprak reformuna yönelik karar alınması, Ziraat Bankası tarafından verilecek kredilerin artırılması, Osmanlı’dan devralınan aşar vergisinin kaldırılması kırsal alan kalkınmasına

⁴⁸ Cevat Geray, "Kırsal Kalkınma Yöneltileri İlçe Yerel Yönetimi ve ‘İlçe Köy Birlikleri’ Önerisi”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 8, S. 2, 1999, s. 11-42.

⁴⁹ İlker Gündüzöz, "Kırsal Kalkınma Ekseninde KÖYDES Projesi ve Köy Reformu", **Türk İdare Dergisi**, S. 471-472, 2011, 117-142.

yönelik ilk adımlar olarak dile getirilebilir. Devamında 1924 yılında 442 sayılı Köy Kanunu'nun çıkarılması, 1928 yılında yapılan harf devrimi sonrası Millet Mekteplerinin kurulması, Halk Evleri'nin açılması ve Köy Enstitüleri'nin kurulması o dönem uygulanan kırsal kalkınma politika uygulamalarının öne çıkan örnekleridir.

Geray'a göre, "1960'da planlı kalkınma dönemine girildikten sonra, bu alandaki çalışmalar yeni boyutlar kazanmıştır. İlk önce, köy ve köylü sorunlarının ulusal kalkınma içindeki yerine oturtulma imkânı ortaya çıkmıştır. Bununla beraber, kalkınma yüküne köylünün katılması açısından köylü gücünün, kırsal kesimin olanaklarının harekete geçirilmesi bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Öte yandan, kalkınmanın sağlayacağı yararlardan köyün, köylünün, kırsal kesiminin daha iyi yararlandırılması sorunu kendini göstermiştir. Böylece, köylünün kalkınmasının, köyün gelişmesinin ulusal kalkınma çerçevesinde düşünülmesi gereği anlaşılmıştır."⁵⁰

1960 Anayasası ile kurulan Devlet Planlama Teşkilatı 1966 yılında Toplum Kalkınması Özel İhtisas Komisyonu Raporu yayınlamıştır. Raporun önsözünde " Birinci Beş Yıllık Plânda kalkınma yöntemleri arasında yer alan toplum kalkınması; imece, yardımlaşma ve devletin getirdiği hizmetlere katılma şeklinde Türk geleneklerinde yaşayan bir toplumsal özelliktir. Toplum kalkınması bu özelliği sistemleştirmek, kalkınma plânı içerisine yerleştirmek, milli kalkınma ile kaynaştırmak bu suretle milli kalkınmayı millete benimsetmek ve onun daha yakın desteğini ve kalkınmayı benimsemesini sağlamak amacına yönelmiştir." denmektedir. Önsöz bu girişimin en uzak köye kadar ulaştığını, üniversiteli gençlerin bu hamleye katılmak için köylere akın ettiklerini belirtmektedir.

⁵⁰ Cevat Geray, **Planlı Dönemde Köye Yönelik Çalışmalar (Sorunlar Yaklaşımlar Örgütlenmeler)**, Ankara, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1974.

Raporun 11. sayfasında toplum kalkınmasını gerektiren, ekonomik, sosyal ve idari sebeplerden bahsedilmektedir. Burada idari sebeplerin güncelliğini koruması yönüyle ilginç olduğu söylenebilir;

“Genellikle yukarıdan ve merkezden yönetime alışmış merkezi idare halktan uzak bulunmakta, taşra kuruluşlarına ve mahalli idareye yetki tevki ve devri konusunda titiz davranmaktadır. Bunun sonucu olarak taşra kuruluşları ve mahalli idareler girişkenlik davranışları geliştirememişler, halkın teşkilatlanmasını destekleyemedikleri gibi katılmasını da sağlayamamışlardır. Bu duruma sebep, kısmen mevcut mevzuat, memurların geleneksel tutumu ve vatandaşın kendi meselelerine çözüm yolları bulma amacıyla teşkilatlanma zorunluluğunu benimsemedeki yetersizliğidir.”

Raporun 12. sayfasında Toplum Kalkınması Kavram ve Kapsamı başlıklı bölümünde Toplum Kalkınması kavramını yönetsel yöntem olarak tanımlanışı da ilgi çekicidir;

“...sosyal değişme ve ekonomik ilerlemeyi toplum yapısında düzensizliklere meydan vermeden ve mevcut düzensizliklerin devamını önleyerek gerçekleştirme amacına yönelik bir kalkınma aracıdır. Bu yöntem; toplumu sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerden gönüllü katılışlar üstüne kurulmuş bir düzen içinde kalkınma' amacındadır. Toplum kalkınması sadece az gelişmiş ülkelerde uygulanabilen bir kalkınma yöntemi değildir. Halk katılımı ve girişkenliğinin gerekli olduğu her durumda toplum kalkınması yönteminin kullanılması uygundur. Toplum Kalkınması çağ dışı her türlü zor yönteminin karşısında bulunur. Gerek şehrsel gerek köysel bölgelerde yaşıyan insanların maddi ve manevi sorunlarını çözümlmek için dışarıdan gelecek bir etkiyi beklemeden, hatta bazan bu etkiye karşı bir etkide bulunmak amacıyla bir araya gelerek örgütlenmeleri öngören demokratik bir yöntemdir.

Yine raporun 13. sayfasında Toplum Kalkınmasının bu amaca varmak için çabalarını başlıca iki yöne ‘Eğitsel ve Örgütsel Yönler’e çevireceği dile getirilmiştir. Eğitsel yön, “Toplum Kalkınması kalkınmaya uygun bir sosyal ortam yaratmak olan amaçlarından birine varmak için eğitim aracından faydalanır. Bu eğitimin başlıca iki unsuru vardır. Birincisi insanın değişen sosyal ve ekonomik koşulların gerisinde kalmamasını sağlamak, İkincisi bu koşulların da önünde giderek ekonomik ve teknolojik gelişimin hızını artırmak. Toplum Kalkınması ana çabalarını ikinci unsur üzerinde toplar; yoğun bir sosyal eğitim ile ekonomik ve teknolojik alanda etki yapmak amacına yönelir.” şeklinde açıklanmıştır. Örgütsel yön ise “Türkiye’de Toplum Kalkınması mevcut mahalli idare örgütlerinin köy, ilçe ve il kademesinde, bu çabaların başarı kazanabilmesi için mahalli toplulukların gönüllü teşkilatlanması, taşra idarelerine yetki tevkil ve

devredilmesi imkânları araştırılmaktadır” şeklindeki saptamayla bir bakış açısı konulmuştur.

Raporun 16. sayfasında Koordinasyon ve Örgütlenme başlığında her kademedeki çalışmaların nasıl yapılması gerektiğine ilişkin tespitlere yer verildiği ve bu kapsamda 17.sayfada İlçe Kademesinde başlığında, ilçelerle ilgili olarak yapılması gerekenler oldukça ayrıntılı olarak belirtilmiştir:

1. “İlçe alanının ekonomik ve sosyal kalkınmasında, mahallî halk katılışlarını teşvik edecek ve yükseltecek şekilde ilçe toplum kalkınması kurulunun emrinde yeterli bir fon teşkil edilmelidir. Bu fon merkezi idare gelirlerinden ayrılarak, belediye fonu gibi ilçelerin nüfusu, yüz ölçümü, (gelişmişlik ve dereceleri kıstas olarak alınarak merkezden adı geçen kurulların emrine gönderilmelidir. Ayrıca İl Özel idaresi de tespit edilecek kıstaslara göre merkezden tahsis edilen folu tamamlamaktadır.
2. İlçede özellikle kalkınma ile ilgili hizmetlerde münhal kadrolar doldurulmalı ve bu kadrolara yeterli nitelik ve sayıda personel tayin edilmeli, mevcut personel eğitilmelidir.
3. Halk Eğitimi Merkez Müdürünün ve gezici halk eğitimcisinin teknik sekreteryaya görevlerine daha iyi yardımcı olmak şart ile kaymakamın büro yükünü hafifletecek bir sekreterliğin geliştirilmesine ve bu günkü tahrirat kâtipliği kurumunun bu anaçla düzenlenmesine ihtiyaç vardır.
4. Köyler ve köy grupları ile ilçe arasında çift yönlü trafiği sağlayacak tedbirler alınmalı, koordinasyon kararnamesinin bu hükümleri yürür hale getirilmelidir. Bu suretle VI/A kısmının a/2 paragrafında belirtilen beş yıllık planların uygulanma programlarının hazırlanmasına esas olarak duyulan ve gerçek ihtiyaçlar her kademedede plânlamayı etkileyecek şekilde hazır hale getirilmelidir.”

Toplum kalkınması politikası 1980 yılına gelindiğinde tümüyle ortadan kalmıştır. Politika gereğince oluşturulan kurum ve mekanizmalar ortadan kalmış, ama özellikle ilçe genel yönetimlerinin deneyim ve anlayış bütünlüğünde izlerini bırakmıştır.

Gerek kalkınma planlarında yer alan kırsal kalkınma stratejileri gerekse siyasal partilerin kırsal kalkınma politika önerilerinin başarılı olduğunu söylemek zordur. Bu başarısızlıkta en önemli nedense yerelde halkın bu yöndeki çabalara katılmaması olduğu söylenebilir. Bu bağlamda kırsal kalkınma politikaları içerisinde başarılı denebilecek iki proje ise tez konumuzu da ilgilendirmesi nedeniyle incelemeyi hak eden iki örnek olarak öne çıkmaktadır. Bunlardan birisi Halkevleri diğeri de Köy Enstitüleri’dir.

Halkevleri 19 Şubat 1932 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine bağlı, genel sekreterin sorumluluğunda, tüzel kişiliği bulunmayan ve partinin yan örgütü şeklinde

kuruldu. Cumhuriyetle birlikte ulus inşası ve ulus devlet değerlerini halka benimsetmek ve yeni rejimi içselleştirecek vatandaş yaratmak hayaliyle hareket eden Halkevleri kurulduğu dönemde en önemli sosyal ve kültürel kuruluştur. Başta okuma yazma kursları olmak üzere, hemen her alanda sanat eğitimi ve pek çok konuda eğitim ve öğretim aracılığı ile halkın aydınlatılması ve dönüştürülmesi amacıyla hareket eden bir yapıdır. Atatürk'ün öncülüğünde ortaya konulmaya çalışılan yeni tarih tezi çerçevesinde halkın bilinçlendirilmesi için bir dizi konferanslar ve etkinlikler düzenlemiştir. Geray'a göre "Yetişmişlerin, okumuşların halkı aydınlatması ilkesine dayanan halkevleri çalışmaları arasında köycülüğe ayrı bir önem verilmiştir. Köylere yapılan hafta sonu gezileri, köylüleri aydınlatmak, uyarmak ve onları eğitmek amacına yönelmişti. Genel merkezin çıkardığı Ülkü ile birlikte Halkevleri tarafından yayınlanan 55 kadar dergide, çevreyle ve köylerle ilgili inceleme yazılarına geniş yer verilmiştir. Halkevlerince hazırlattırılan oyunlar arasında köy ve köylüye yönelenler çoktur.⁵¹ Bu bağlamda Halkevlerinin kurulan yeni rejimin benimsenmesi açısından çok önemli işlev üstlendiğini söylemek mümkündür.

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda okuma yazma oranı %5 bile değildi. Bunun yanında nüfusun % 80'lik bölümü köylerde yaşıyordu. Köy enstitüleri, özü itibariyle köylerden ilkokul mezunu zeki çocukların bu enstitülerde yetiştirildikten sonra yeniden köylere giderek öğretmen olarak çalışmaları düşüncesiyle 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı yasayla kurulmuştur. 1940 yılından başlayarak, şehirlerden uzak ancak tren yollarına yakın tarım işlerine elverişli geniş arazisi bulunan köylerde veya yakınlarında köy öğretmeni yetiştirmek üzere 21 Köy Enstitüsü açıldı. Buradan mezun olacak öğretmenler görev yapacakları köylerde hem örgün eğitim verecek hem de modern tarım tekniklerini öğretecekti. Enstitüler 6 yıllık süren başarılı uygulamadan sonra politik

⁵¹ Cevat Geray, **Toplum Kalkınması Deneme Çalışmaları Bünyan Örneği**, Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, 1961. s. 58.

gerekçelerle 1946 yılından sonra kapatılarak Köy Öğretmen Okullarına dönüştürüldü. 1954 yılında ise Köy Öğretmen Okulları kapatıldı. Geray’a göre; “Köy Enstitüleri hareketi, yalnızca bir ilköğretim seferberliği ve İlkokul öğretmeni yetiştirme girişimi olmaktan öte, kırsal yaşamda istenen kalkınmanın dizgeli bir halk eğitimi ve toplum eğitimi yaklaşımı olarak toplum kalkınmasının eğitsel boyutunu oluşturmuştur.”⁵² Bu bağlamda Köy Enstitüleri Cumhuriyet döneminde kırsal kalkınma ve/veya toplum kalkınması açısından geliştirilmiş ve başarılı olmuş en önemli projedir.

Bu iki büyük girişim, sonraki kuşakların yönetim yöntemleri arayışlarında çok yönlü etkiler yaratmıştır. Başka bir deyişle bunlar çok yönlü esinlenme kaynakları olmuştur diyebiliriz. Bu Tez’de incelenen örnek-olay, artık tarihte kalmış olan bütün bu deneyim ve derslerden çeşitli esintiler taşımaktadır.

1.1.5. Mülki İdare Amirliği Algısı ve Beklentiler

Türkiye’de merkezi idarenin taşra örgütlenmesiyle ilgili 1864 yılında çıkarılan İdare-i Vilayet Nizamnamesi esas alındığında mülki idarenin ve mülki idare amirliğinin 160 yıllık bir geçmişe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bir başka ifadeyle Türkiye’de toprak yönetimi mülki idare sistemiyle gerçekleştirilmektedir ve sistemi işler ve işlevsel kılan en önemli meslek grubu ise mülki idare amirliğidir. Mülki idare amirleri esas itibarıyla ilde vali, ilçede kaymakam olarak görev yapmaktadır ve temel olarak merkezi idarenin yürüttüğü toplumsal güvenlik, eğitim, tarım, kamu sağlığı, turizm gibi kamu hizmetlerinin yürütülmesinden merkez adına sorumludurlar. Dolayısıyla bu meslek mensuplarının, idare sistemi içindeki işlevleri ve rolleri göz önünde bulundurulduğunda

⁵² Cevat Geray, “Halk Eğitimi ve Toplum Kalkınması Açısından Köy Enstitüleri”, **Eğitim ve Bilim**, s. 1300-1337.

stratejik önemi vardır. Bu sebeple, mesleğin başında özel bir hizmet içi eğitim sürecinden geçirilirler.⁵³

Türkiye’de mülki idare amirlerinin kadroları İçişleri Bakanlığı bünyesinde yer almaktadır. Mülki idare amirleri (MİA), ilke olarak, valiler ve kaymakamlar olmakla birlikte, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 36. maddesine göre Mülki İdare Hizmetleri (MİAH) Sınıfı valiler ve kaymakamlar ile bu sıfatları kazanmış olup, İçişleri Bakanlığı merkez ve il teşkilatlarında çalışanları ve maiyet memurlarını da kapsamaktadır. Dolayısıyla, MİAH sınıfı personeli taşra teşkilatında vali, vali yardımcısı, kaymakam, hukuk işleri müdürü ve kaymakam adayı unvanları ile görev üstlenirken, bakanlık merkez teşkilatında şube müdürü, daire başkanı, hukuk müşaviri, mülkiye müfettişi, genel müdür yardımcısı, genel müdür gibi unvanlarla görev yapmaktadır.⁵⁴

Dünya genelinde soyo-ekonomik değişimlere paralel bir şekilde meydana gelen kamu yönetimi anlayışındaki değişimler, mülki idare sistemini de örgütlenme ve işlevsel açılardan etkilemektedir. Bu bağlamda hem mülki idarenin mevcut durumunu/algısını ortaya koymak hem de bu değişimin gerektirdiği yenileşmeyi sağlamak üzere çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmaların ilki 1949 yılında yasalaşan 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu sonrasında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ile New York Üniversitesi’nce yapılan “Kaza ve Vilayet İdaresi Üzerinde Bir Araştırma”dır. Araştırma kitap olarak 1957 yılında yayımlanmıştır. İkinci araştırma ise, Türk İdareciler Derneği tarafından ve Kurthan Fişek’in yönetiminde 15 kişilik bir araştırma grubuna yaptırılmış ve “Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Türkiye’de Mülki İdare Amirliği: Sistem ve Sorunlar” adı ile 1976 yılında yayımlanmıştır.⁵⁵

⁵³ <https://www.icisleri.gov.tr/arem/21-yuzyilda-mulki-idare-amirlerinin-mulki-idare-algisi> (14.05.2024).

⁵⁴ **a.k.**

⁵⁵ Fişek, K. (1976) “Türkiye’de Mülki İdare Amirliği Sisteminin ve Taşra Yöneticilerinin Sorunları Üstüne Araştırma”, *Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Türkiye’de Mülki İdare Amirliği: Sistem ve Sorunlar*, (Ed. K. Fişek), Ankara: TİD Yayını, s. 93-117.

Yakın dönemde yapılan araştırmaların ilki 21. yüzyılın başında 2002 yılında İişleri Bakanlığı ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi hocalarından Prof. Dr. Tayfur zşen, Doç. Dr. Cahit Emre, Dr. Metin zuğurlu, Ar. Gör. Koray Karasu’nun oluşturduğu akademisyen grubun ortaklaşa yaptığı araştırmadır. Araştırma sonucu, “İyi Yönetim Arayışında Türkiye’de Mülki İdarenin Geleceği” adıyla Türk İdare Vakfınca yayınlanmıştır.⁵⁶ Yine İişleri Bakanlığı ve aynı akademisyen grupla 2003 yılında “Halkın Mülki İdareye Yönelik Tutum ve Beklentileri” adlı araştırma yapılmış ve bu araştırma da ieişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığınca yayınlanmıştır.⁵⁷ 10 yıl sonra İişleri Bakanlığı, bu konuda yeni bir alan araştırması daha gerçekteşirmiştir. Mülki idare üzerine yapılan bu son alan araştırması, İişleri Bakanlığı ve Türk İdari Araştırmalar Vakfı (TİAV) iş birliği içinde 2013 yılında başlatılan “Toplumda İişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri Algısı” isimli çalışmadır. Bu çalışmanın sonuçları TİAV (2013, 2014a ve 2014b) tarafından yayımlanmıştır.⁵⁸ Bahsedilen ve 2013 yılında yapılan bu son araştırmaya göre, mülki idare amirlerinin gözüyle halkın mülki idare amirlerinden beklentilerinin başında herkese eşit yaklaşım yani tarafsızlık özelliği gelmektedir. Bu özelliği sırasıyla halka yakın olması, dürüst ve kişilikli olması, mağdurları koruyup kollaması, halkın değerlerine saygılı olması, hoşgörü ve samimiyet, istihdam artırıcı etkinlikler, ekonomik gelişmede liderlik ederek halka girişimcilik ruhunu kazandırması gibi özellikler takip etmektedir.⁵⁹ Bu sonuçlara göre mülki idare amirleri, halkın mülki idare amirlerinde görmek istediği nitelikler arasında “düşünsel eğilimlere” yer vermeyerek, halkın dürüst ve yönetsel becerileri ile bunun bir parçası olan insan ilişkileri becerileri yüksek, aynı zamanda yatırımcı, girişimci niteliklere sahip mülki idare

⁵⁶ TİAV, *İyi Yönetim Anlayışında Türkiye’de Mülki İdarenin Geleceği*, Ankara: TİAV Yayını, 2002.

⁵⁷ https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/arem/Genel/dosyalar/Kitaplar/miar_halk.pdf (14.05.2024).

⁵⁸ TİAV, **a.g.e.**

⁵⁹ TİAV, *Toplumda İişleri Bakanlığı ve Mülki İdari Amirleri Algısı, Rapor I: Vatandaş Algısı*, Ankara: TİAV Yayını, 2013, s. 81.

amirleri istediğini ortaya koymaktadır.⁶⁰ Görüldüğü gibi girişimcilik ve ekonomik kalkınmaya önem verme halkın gözünde birinci özellikler olarak sayılmamıştır. Araştırma verilerine göre vali ve kaymakamların, dürüst, halka yakın ve iletişime açık olmasını beklemektedir.⁶¹

2013 yılında yapılan bu araştırmada halkın mülki idare amirine bakışına ilişkin tespitler 2002 ve 2003 yılında yapılan araştırmalarla büyük ölçüde benzeşmektedir. Buna göre halk mülki idare amirinden asayişin sağlanması beklentisini birinci sıraya koymaktadır. İkinci beklentisi eğitim ve üçüncü sırada ise sağlıkla ilgili konularda çözüm bulması gelmektedir.

Öte yandan, mülki idare amirlerinin sahip olduğu yetkilerle, halkın mülki idare amirlerinden beklentileri arasında da farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, 2003 Araştırması'nda mülki idare amirlerine sorulan "kolluk güçleri üzerindeki yetkileriniz yeterli mi" sorusuna %84,1 oranında yetersiz cevabı verilmiştir⁶² Halkın mülki idare amirinden asayiş sağlama konusundaki beklentisine karşılık mülki idare asayiş sağlamak için kullanacağı kolluk üzerindeki yetkilerinin yetersiz olduğunu düşünmektedir. 2013 Araştırması'nda halkın ikinci ve üçüncü sıraya yerleştirdiği eğitim ve sağlık konusunda mülki idarenin çözüm üretme kapasitesi çok sınırlı olduğu halde halktan gelen bu tür beklentilerin, sorunların merkeze iletilmesi olarak algılanması gerektiği yönündedir.⁶³

Apan'a göre "Halkın mülki idare amiri algısını belirleyen çeşitli etkenler bulunmaktadır. Bunlar; mülki idare amirlerinin kişisel nitelikleri (eğitim, yetiştiği çevre, memleketinin görev yerine yakınlığından kaynaklanan il/ilçe halkının sosyo-kültürel

⁶⁰ a.k., s. 82.

⁶¹ a.k., s. 81.

⁶² a.k., s. 66.

⁶³ a.k., s. 70.

özelliklerine aşinalık), Görev yapılan il/ilçenin özellikleri (sosyo-kültürel gelişmişlik, yerel halkın tarihsel kökenleri),Görev yapılan il/ilçede bulunan siyasetçilerle ve yerel yöneticilerle ilişkiler,⁶⁴” şeklinde sıralanabilir.

Köklü bir geçmişe sahip olan mülki idare ve mülki idare Amirliği mesleği özellikle 1980 yılından itibaren yaygınlık kazanan ve toplumları değişime zorlayan neo-liberal düşünce ve politikalarla birlikte benzer şekilde değişime zorlandığı gözlenmektedir. Bu politikalar sonucu ortaya çıkan SYDV, valilik ve kaymakamlıklarda oluşturulan proje ofisleri ve mülki idare amirlerinin bu kurumları geleneksel yönetim anlayışları dışında yönetmeye maruz bırakılmaları bu konudaki somut örneklerdir. Bununla birlikte hem bu değişimi idari yapı içerisinde kerhen benimseyen ve oluşan bu yeni kurumları mesleki disiplinle yöneten mülki idare amirleri, diğer yandan bu yapıların oluşturduğu ve/veya oluşturacağı toplumsal tahribatları ortadan kaldırmaya yönelik geleneksel çözüm arayışları bulmaya ve uygulamaya çalışmaktadırlar. Netice itibariyle mülki idare Amirliği mesleğinin 160 yılın biriktirdiği mesleki deneyim ve geleneksel olarak edinilen devlet deneyimi ile taşra yönetiminin vazgeçilmez aktörleri olduğunu söylemek mümkündür.

1.2. KOOPERATİFÇİLİK

1.2.1. Kooperatifçilik Kavramı

Ziya Gökalp Mülayim’e göre kurum olarak “kooperatif, bireylerin tek başlarına yapamayacakları veya birlikte yapmalarında yarar bulunan işleri en iyi bir biçimde ve maliyet fiyatına yapmak üzere dayanışma suretiyle ekonomik güçlerini bir araya getirmeleridir.”⁶⁵ Zaten genel olarak kooperatif de işbirliği anlamına gelen Latince

⁶⁴ Apan, **a.g.e.**, s. 186.

⁶⁵ Ziya Gökalp Mülayim, **Kooperatifçilik**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 17.

“Cooperatio” kelimesinden türetilmiştir. Bu kurum, topluluk halinde yaşayan insanların varoluşlarının daha en başlarında doğa koşulları başta olmak üzere zor koşulları aşmak için işbirliği yaptıkları ve işbirliği yaparak zorlukları daha kolay aştıkları gerçeğini hatırlatır. Kurum olarak ise modern toplumlarda kooperatifler, sınırlı olanaklara sahip olan bireylerin devlet yardımı olmadan belli ilkeler çerçevesinde gönüllü olarak bir araya gelmelerini ve güçlerini birleştirerek iş görmelerini mümkün kılan birleşmeler olarak büyük bir kabul görmüştür. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlükte kooperatif “ortaklarının gereksinimlerini uygun şartlarda elde etmelerini sağlamak amacıyla kurulan birlik. Üreticilerin, aracıyı ortadan çıkararak ürünlerini daha iyi şartlarda pazarlamak için kurdukları ortaklık.” olarak tanımlanmıştır. Bu, kooperatifin günümüzde sahip olduğu genel özellikleri gösteren açık bir tanımdır. Kooperatifler bu özellikleriyle kurulmaları sırasında çok sayıda kişi gerektirmeyen, mülkiyet ve yönetim hakkını tüm üyelere açmayan diğer örgütlenmelerden farklıdır. Daha açık deyişle kooperatifler asıl olarak sermaye yatırıma dayalı olan “şirket”lerden, mal varlığına dayalı olan “vakıf”lardan, emek gücü dışında dayanışma olanağı veren “dernek”lerden ayrı bir kategoridir. Kooperatif, tüm diğer örgütlenmelerden üreticilikleri ve çok sayıda kişinin birlikte dayanışma içinde iş birliği yapmasını sağlayan özel bir kurumlaşmayı temsil eder.

Uluslararası düzeyde güncel kooperatif tanımı, kooperatif ilkelerini yeniden belirlemek üzere 1995 yılında Manchester’da toplanan Uluslararası Kooperatifler Birliği-ICA⁶⁶ kongresinde kabul edilen tanımdır. Buna göre “*kooperatif, kişilerin ortak ekonomik, sosyal, kültürel gereksinim ve özemlerini müşterek sahip olunan ve demokratik kurallarla yönetilen bir işletme vasıtası ile karşılamak için gönüllü olarak oluşturdıkları özerk işletmedir*”⁶⁷ Buna göre kooperatifler bireylerin yalnızca maddi

⁶⁶ Uluslararası Kooperatifler Birliği (International Cooperative Alliance-ICA) 1895 yılında Londra’da kurulmuştur. Bütün dünya ülkelerinin özellikle kooperatif üst örgütlerinin üye oldukları uluslararası bir kuruluştur.

⁶⁷ Mülâyim, a.g.e., s. 74.

olarak “ortak gereksinme”leri için değil manevi nitelikteki “özlemleri”ni gerçekleştirmek için de kurabildikleri, mülkiyet – sahiplik bakımından ortaklık kurulan bir işletmedir. Bu işletme üyelik ve mülkiyet yapısıyla tüm üyeleri kapsama özelliği nedeniyle demokratik kurallara bağlanma niteliğine sahiptir.

Kooperatifler kamu ve özel sektör anlayışı dışında üçüncü bir yoldur. Kooperatiflerin asıl amacı özel sektördeki gibi azami kar elde etmek veya kamudaki gibi karşılıksız hizmet anlayışı değil, ortaklarına-üyelerine en uygun şartları sağlayarak sosyal ve ekonomik kalkınmalarını sağlamaktır. Sosyal içeriği yüksek olmakla birlikte ekonomik faaliyetlerini ekonominin belirlediği kurallar çerçevesinde gerçekleştiren ekonomik örgütlerdir. Sosyal yönü itibarıyla dernek ve vakıfları çağrışırsa da dernek ve vakıflar gibi salt kamu yararını gözetten bir anlayış yerine üyelerinin çıkarlarını azami derecede korumayı önceleyen kuruluşlardır. Bir başka ifadeyle kooperatifler, bireylerin ortak ekonomik, sosyal, kültürel ihtiyaçlarını ortaklaşa kurulan ve demokratik kurallar ile yönetilen bir işletme aracılığı ile karşılamak üzere oluşturdukları özerk bir yapılardır. Geray’a göre “Devlet ile halkım gönüllü iş birliğine dayanan toplum kalkınması, yerel toplulukların, özellikle köylerin, toplumsal, ekonomik, kültürel sorunlarını çözmek amacıyla girişkenliği ele alarak, karşılıklı yardımlaşma ilkeleri çerçevesinde güç birliği yapmalarını, halkın bu amaçla örgütlenmesini de öngörmektedir. Karşılıklı yardımlaşma ve yerel girişkenlik ilkelerine önem vermek yoluyla kooperatifçiliğin, toplum kalkınması için gerekli halk çabalarına kaynaklık etmesi, gerekli yerel önderliği sağlaması, gerektiğinde devlet yardım ve desteğini yöneltmesi, halk ile devlet arasında gerekli bağıntının kurulmasına yardım etmesi olanaklıdır.”⁶⁸

⁶⁸ Cevat Geray, **Kırsal Türkiye’de Toplum Kalkınması ve Kooperatifçilik (Örnek Olaylar)**, Tuna Yayıncılık, 1974, s. 20.

Kooperatifçilikle ilgili kaynaklarda modern anlamda kooperatifçilik hareketinin 1844 yılında İngiltere’de 28 dokuma işçisi tarafından kurulan “tüketim kooperatifi” ile başladığı dile getirilmektedir. Eşzamanlı olarak Fransa’da tarımsal üretim kooperatifleri, Almanya’da kredi kooperatifçiliği uygulamaları kendini göstermeye başlamıştır. Batıda başlayan ve halkın girişimi ile ortaya çıkan modern kooperatifçiliğin diğer ülkelere yayılması gecikmeli olarak 19 uncu yüzyılın ikinci yarısında görülmeye başlanmış ve uygulama örnekleri batıdaki örneklerden farklı ve kendine has olmuştur. Batıdaki sanayi devrimi sonrasında oluşan yeni ekonomi anlayışı sonucu güçlenen sermaye karşısında daha korumasız hale gelen küçük toplulukların dayanışma ve birliktelik anlayışıyla ortaya çıkan kooperatifçilik, zamanla kurumsal kimliğini oluşturmuş kendi içerisinde doğan ve evrensel nitelik kazanan ilkeleriyle daha güçlü ve etkin hale gelmiştir.

Günümüzde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kooperatifçilik hala önemli bir sosyal ve ekonomik araç olarak kabul edilmektedir. Kooperatiflerin demokrasinin, çevrenin, barışın korunmasına, istihdam ve üretme kültürü oluşturmaya kadar pek çok alanda sunduğu katkılarla sürdürülebilir kalkınma için vazgeçilmez özellikler barındırdığı söylenmektedir. Bununla birlikte kooperatiflerin zaman içinde sosyal refah devleti ve daha sonra bunun reddedildiği düzenleyici-denetleyici devlet anlayışlarına koşturucu olarak çeşitli değişikliklere uğradığı da belirtilmelidir.

1.2.2. Kooperatifçilik İlkeleri

Tüm dünyada yaygın hale gelen kooperatifler 1895 yılında üst örgütlenmeleri olan Londra’da Uluslararası Kooperatifler Birliği’ni (International Cooperative Alliance-ICA)⁶⁹ kurarak kurumsal yapısını uluslararası boyut kazandırarak pekiştirmiştir.

⁶⁹ 1895 yılında Londra’da kurulan Uluslararası Kooperatifler Birliği (International Cooperative Alliance-ICA), 1982 yılında İsviçre’nin Cenevre kentine taşınmıştır.

Uluslararası Kooperatifler Birliği zaman zaman yaptığı toplantı ve etkinliklerle kooperatiflerin tüm dünyada daha etkin çalışabilmesine katkı sağlamıştır. Birlik 1995 yılında Manchester’de yaptığı toplantıda Kanadalı Profesör MacPerson’un belirlediği Kooperatifçiliğin Temel Değerlerini aynen kabul etmiş ve kooperatifçiliğin yeni ilkelerini belirlemiştir. Bu değerler ICA tarafından şöyle ifade edilmiştir.

"Kooperatifler, kendi kendine yardım, kendine karşı sorumluluk, demokrasi, eşitlik, adalet ve dayanışma gibi temel değerleri üzerine kurulurlar.... Ayrıca, ilk büyük kooperatif kurucularının geleneklerine uygun olarak kooperatif ortakları dürüstlük, açıklık, toplumsal sorumluluk ve başkalarına saygının etik (ahlaki) değerler olduğuna inanırlar".⁷⁰

Aynı toplantıda Uluslararası Birlik, kooperatif örgütlenmelerin ilkelerini belirleyip ilan etmiştir. Bu ilkeler, Tez’in ikinci bölümünde incelenen Yahşihan deneyiminin amaçlarına en uygun kurumlaşmanın kooperatif modeli olacağına ışık tutmuştur.

1. "Gönüllü ve Serbest Giriş" İlkesi. Kooperatifler gönüllü kuruluşlar olup, hiç kimse başkaları tarafından kooperatife girmeye ya da kooperatiften çıkmaya zorlanamaz. Ancak, bireyler kendi istekleri doğrultusunda gönüllü olarak kooperatife girer veya kooperatiften çıkarlar. Kooperatife girişler, kooperatif faaliyetlerinden yararlanabilecek ve kooperatif ortaklığının sorumluluğunu kabul eden cinsel, ırksal, dinsel, siyasal ve sosyal ayırım yapılmaksızın herkese açıktır.
2. "Ortağın Demokratik Yönetimi" İlkesi. Kooperatifler demokratik kuruluşlar olup, bir ortağın sermayesi ne olursa olsun bir oy hakkı vardır. Kooperatifler, onu kuran ve sahibi olduğu ortaklar tarafından yönetilmektedir. Kooperatiflerde en yetkili organ genel kuruldur. Genel kurul oy kullanma yetkisine sahip tüm ortaklar tarafından oluşmaktadır. Genel kurulda ortaklar kendi aralarından demokratik olarak yönetim ve denetim kurullarını seçerler.

⁷⁰ Mülâyim, **a.g.e.**, s. 80-81.

Yönetime ve denetime seçilen temsilciler, kooperatif ortaklarına karşı sorumludurlar.

3. "Ortağın Ekonomik Katılımı" İlkesi. Ortaklar, kooperatifin sermayesine adil bir biçimde katılırlar ve bu sermayeyi genel kurulda demokratik olarak kontrol ederler. Kooperatif sermayesinin en az bir kısmı kooperatifin ortak mülkiyetinde olup, bu kısmı hiçbir şekilde ortaklara dağıtılmaz. Ortaklar, kooperatife ortak olmak koşula ile ortaklık payı alırlar. Kooperatif, ortaklık paylarına karşılık eğer faiz veriyorsa sınırlı oranda faiz vermektedir. Kooperatifin yıl sonunda elde ettiği kârın asgari bir kısmı, öncelikle kooperatifin uzun süre yaşayabilmesi için dağıtılmayan yedek akçeye aktarılmaktadır. Daha sonra geriye kalan kârın bir bölümü ortaklara alış-veriş oranında risturn olarak ve diğer bir bölümü de ortaklarca onaylanan kooperatifin diğer faaliyetlerini desteklemek için ayrılmaktadır.
4. "Özerklik ve Bağımsızlık" İlkesi. Kooperatifler özerk, karşılıklı yardıma dayanan ve ortakları tarafından yönetilen bağımsız kuruluşlardır. Kooperatifler, devlet ve diğer kuruluşlarla anlaşma yapmaları veya dış kaynaklardan sermaye sağlamaları durumunda, kooperatiflerin özerkliğine ve demokratik yönetimlerine zarar getirmeyecek şekilde gerçekleştirirler.
5. "Eğitim, Öğretim ve Bilgilendirme" İlkesi. Kooperatifler ortaklarına, seçilmiş ve atanmış yöneticilerine ve çalışanlarına eğitim ve öğretim olanağı sağlarlar. Ayrıca, kooperatifçiliğin yapısı, ilkeleri ve yararları konusunda kamuoyunu, gençleri ve toplumun kamuoyu önderlerini bilgilendirirler.
6. "Kooperatiflerarası İşbirliği" İlkesi. Kooperatifler, ortaklarına daha iyi hizmet edebilmek, küresel şirketlerle rekabet edebilmek ve tümüyle kooperatifçilik hareketinden beklenen yararları sağlayabilmek için yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde tabandan gelen bir örgütlenme şekli gerçekleştirirler.

7. "Toplumsal Sorumluluk " İlkesi. Kooperatifler ortakları tarafından onaylanan politikalar aracılığıyla toplumun sürdürülebilir kalkınması için çalışırlar. Kooperatifler ekonomik sorumluluklarının yanında yasal, ahlaki ve gönüllü sorumluluklarını da yerine getirmelidirler. Bu doğrultuda, kooperatifler sadece ortaklarının çıkarlarını değil, içinde yaşadıkları toplumun da çıkarlarını düşünmektedirler. Kooperatiflerin başarıya ulaşabilmesi ve ortaklarına daha iyi hizmet edebilmesi için bu ilkelerin eksiksiz bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Kooperatifçilik ilkelerinin birinin eksik uygulanması ya da hiç uygulanmaması diğer ilkelerin de uygulanmasını olumsuz yönde etkileyecektir. Örneğin, özellikle gelişmekte olan ülkelerde devlet kooperatiflerin yönetimine müdahale etmekte ve kooperatiflerin özerklik ve bağımsızlık ilkesini zedelemektedir. Kooperatiflerin özerklik ve bağımsızlık ilkesinin zedelenmesi demokratik yönetim ilkesi de zedelenmiş olmaktadır. Bu durum kooperatif yapısını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle, kooperatifçilik ilkelerinin doğru bilinmesi ve kooperatiflerde eksiksiz olarak uygulanması önem arz etmektedir.⁷¹

1.2.3. Türkiye’de Kooperatifçilik

Osmanlı’da modern kooperatifçiliğin başlamasından önce kooperatif olarak adlandırılmasa da kooperatif örgütlenmesini çağrıştıran hatta kooperatif örgütlenmesini ve kooperatifleşme işlevini aşan örgütlenme örnekleri bulunduğu bilinmektedir. Kırsal üretimin yardımlaşmayı zorunlu kılması sonucu ortaya çıkan ve kurumsallaşarak toplumsal barışı sağlayan ‘imece’, iş ahlakını önceleyerek aynı esnaf kolundan insanların örgütlenmesini ve üretimde standartların oluşmasını sağlayan ‘lonca teşkilatları’

⁷¹ a.k., s. 82-95.

kooperatif örgütlenmesini çağrıştıran sosyal yapılar olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanında Anadolu Selçuklu Devletinin sonlarına doğru 13. yüzyılda kurulan Ahi Birlikleri kooperatif örgütlenmesine benzeyen ve fakat kooperatif örgütlenmesini aşan özelliği ile kendine has bir örgütlenme olarak gözükmektedir. Teşkilat modern kooperatifçiliğin 18.yüzyılda ortaya koyduğu ilkeler olan karşılıklı yardımlaşma, dayanışma, fedakarlık, eşit kazanç, adil fiyat politikası, üyelerine kredi imkanı sağlama, zor duruma düşen üyelerine yardım gibi ilkelerle hareket ederken bunun yanında asayiş sağlayan, işçi işveren ilişkilerini ayarlayan, piyasayı düzenleyen dolayısıyla sosyal adaleti sağlayan hatta orduya eğitilmiş asker yetiştiren özellikleri ile modern kooperatif örgütlenmesini aşan kuruluşlar olarak Anadolu coğrafyasının sosyolojisini kalıcı olarak etkilemiştir.

Modern kooperatifçilik uygulamalarının ise Osmanlı'da devletin çeşitli yerlerinde valilik yapan, Devlet Şurası Başkanlığı ve Sadrazamlık gibi görevlerde bulunan siyasetçi ve idareci Mithat Paşa'nın 1863 yılında Memleket Sandıklarını kurmasıyla başladığı bilinmektedir.

Memleket Sandıklarının, bugünün kooperatiflerinden ve dönemin Avrupa'daki örneklerinden birçok konuda farklı özellikleri bulunmaktadır. Üretim ve kredi kooperatifçiliğini bünyesinde bir arada bulunduran bir görünüm arz etmektedir. İlk Memleket Sandığı Mithat Paşa'nın Valilik yaptığı Niş iline bağlı Pirot kasabasında kurulmuştur. Uygulamanın başarılı olduğunu gören Mithat Paşa, diğer illerde de uygulanabilmesi amacıyla Nizamname hazırlamış ve zamanın hükümetine göndermiştir. Nizamname iki bölüm ve 29 maddeden oluşmaktadır. Bölümlerde sandıkların sermayesinin nasıl oluşacağına sandık yönetiminin ve işleyişinin nasıl olacağına, kredi verme şartlarına ve muhasebe yöntemine ilişkin ayrıntılı düzenleme yapılmıştır. Memleket Sandıkları uygulamasının özellikle devlete ait arazilerin köylülerce imece usulü ile ekilip biçilerek elde edilen ürünün sandığa teslimini öngören anlayışla atıl kapasiteyi harekete geçirme ve kırsalda kalkınma amacı taşıdığını söylemek mümkündür.

Hükümet Mithat Paşa'nın uyguladığı ve nizamnamesini hazırladığı Memleket Sandıkları adlı uygulamanın devletin diğer il veya bölgelerinde uygulanması için Valilere talimat vermiştir. Sistem başlangıçta başarılı olmuş ancak zaman içerisinde yerel güç odaklarının sistemi ele geçirmesiyle sistem bozulmaya başlamıştır. Sandıkların işleyişini düzeltmek için çeşitli girişimler olduysa da istenen sonuç elde edilememiş ve 1888 yılında tamamen kaldırılarak yerine bugünkü Ziraat Bankasının kurulmuştur. Banka kurulduğunda ülke genelinde yayılı 250 civarında sandık ve sandıklarda biriken 2 milyon altın bulunduğu bilinmektedir. Osmanlı döneminde Mithat Paşa'nın ilk uygulama örneğini ortaya koyduğu 1863 yılındaki Memleket Sandığı uygulamasından sonra modern kooperatif uygulaması görülmemiştir. Bununla birlikte 1900'lerde İzmir Valisi tarafından gezici esnaf ve tüccarın köylüler üzerindeki hakimiyetini ortadan kaldırmaya yönelik kooperatif örgütlenmesini çağrıştıran köy bakkalları kurulması çalışmaları yapılmıştır. 1909 yılında Trabzon ilinde bir tüketim kooperatifi mağazası açılmıştır. Benzer şekilde 1913 yılında İstanbul'da Fatih, Küçük Mustafapaşa, Eyüp, Çırçır, Çarşamba, Kadıköy, Galata ve Sultanahmet gibi mahallelerde tüketim kooperatifçiliği girişimleri olmuştur.

1911 yılında İzmir'deki incir ihracatçısı 45 tüccar bir araya gelerek 'Fig Packers' adlı tröst oluşturmuşlardır. Fiyat tekeli ele geçiren tröst karşısında üreticiler büyük sorunlar yaşamaya başlamıştır. Bu sorunları aşmak üzere yerli incir üreticilerinin bir araya gelerek bir tarım satış kooperatifi kurması kararına varmışlardır. Kooperatifin kurulmasından önce olası mali sıkıntıları aşabilmek için Milli Aydın Bankası adında bir banka kuruluşu gerçekleşmiştir. Ardından Milli Aydın Bankası liderliğinde "Aydın İncir Müstahsilleri Ortaklığı" adında Türkiye'deki ilk tarım satış kooperatifinin kuruluşu gerçekleşmiştir. 1913 yılında kurulan Osmanlı'daki ilk modern kooperatif 1914 yılında I.Dünya savaşının başlaması nedeniyle faaliyetlerine ara vermiş ve 1923 te tekrar başlamıştır. Kooperatif, halen varlığını sürdüren Tariş'in de temeli olmuştur.

Türkiye'de kooperatifçilik hareketinin asıl başlangıcı Cumhuriyetle birlikte olmuştur. Cumhuriyetle birlikte kooperatifçilik hareketi genellikle “Atatürk ve Kooperatifçilik” başlığı altında incelenmektedir. Bunun nedeni cumhuriyetle birlikte kooperatifçiliğin gelişimiyle ilgili temel düzenlemelerin Atatürk’ün doğrudan etkisiyle yapılmış olmasındandır. İlk meclisin açılmasıyla birlikte kooperatiflere ilişkin çalışmaların başladığını söylemek mümkündür. 27 Eylül 1920’de Kooperatif Şirketler Kanun Layihası meclise gelmiş ve 28 Aralık 1920 tarihinde de gündeme alınmıştır. Meclise sunulan bu tasarıda Mustafa Kemal Atatürk’ün imzası bulunmaktadır. Savaş nedeniyle tasarının sadece ilk 5 maddesi görüşülerek kabul edilmiştir. Layihada bulunan maddelere göre; “ Ziraat müdürü ve memurları ile ziraat ve ticaret ve sanayi odaları ve tüm öğretmenler kooperatiflerin kurulması konusunda yardım etmek ve bu konuda gerekli bilgilerle donanmakla” yükümlü kılınmaktadır. “Bunu yerine getirmeyen memurlar ve öğretmenler görevlerini yapmamış sayılırlar.” şeklindeki düzenlemenin Türkiye’deki kooperatifçilik uygulamaları açısından dönüm noktalarından olduğu söylenebilir. Yine 1923 İktisat Kongresinde o dönem İktisat bakanı olan M.Esat Bozkurt’un Kooperatifçiliğin Türkiye açısından önemi üzerine münhasır bir konuşma yapmış olması Cumhuriyetle birlikte kooperatifleşme hareketinin yaygınlaşmasına yönelik çabalar olarak değerlendirmek gerekir. Tüm dünyanın yaşadığı 1929 ekonomik buhranıyla birlikte 1930’lu yıllar boyunca yine Atatürk’ün direktif ve telkinleriyle kooperatifçiliğin özendirilmesi ve yaygınlaştırılmasına çalışıldığı görülmektedir. Atatürk’ün 1931 yılında yurt gezisi kapsamında İzmir’de ilk olarak Tarım Kredi Kooperatiflerini ziyaret etmiş, İzmir Halk Fırkası ve Ticaret odasındaki konuşmalarında özel olarak kooperatifçiliğe yer vermiştir. Yine, 1931 yılında Atatürk tarafından işleri Bakanı Şükrü Kaya kooperatifçiliğe ilişkin incelemeler yapmak üzere görevlendirilmiştir. 1935 yılında Cumhuriyet Halk Fırkasının kongresinde kooperatifçiliğe ilişkin iki maddede özetlenen kararlar alınmıştır. İçel’de Atatürk’ün sahibi olduğu Tekir Çiftliği

bulunmaktadır. Atatürk'ün talimatıyla bu çiftliğin etrafındaki üreticiler için iki adet Tarım Kredi Kooperatifi kurulmuş ve Atatürk, kurulan iki kooperatifte üye olmuştur.

Atatürk sonrası dönemde özellikle 1940'lı yıllarından itibaren kooperatifçilikle ilgili bir durgunluk dönemi yaşandığı söylenebilir. Özellikle 1950 de yaşanan iktidar değişikliği ve hükümetin özel sektörün ekonomiye hâkim olmasına yönelik politikalarının, devlet desteği ile yaygınlaşma eğiliminde olan kooperatifleşme hareketini durdurduğunu söylemek mümkündür. 1960'lardan 1980'e kadar özellikle konut yapı kooperatiflerinin yoğun olarak kurulmasıyla başlayan canlanma 1980 ihtilaliyle birlikte tekrar kesintiye uğramıştır. Ekonomi politikalarında da önemli bir değişim kırılma olarak kabul edilen 1980 sonrası dönemde hazırlanan 1982 Anayasasının 171. maddesinde kooperatifçiliği yer verilmiş ve devletin kontrolünde bir kooperatifçilik hedeflenmiştir. 1980 sonrası izlenen neo-liberal politikalar ve bu politikaların her alanda oluşturduğu eşitsizliğe rağmen tabandan gelen bir kooperatifleşmeden bahsedebilmek mümkün değildir. 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren yeniden canlanan konut yapı kooperatifleri hariç tutulursa Türkiye'deki kooperatifleşme hareketinin yine devlet denetimi ve gözetiminde ve özellikle tarımsal faaliyetlerin gelişmesi için teşvik edildiği ve desteklendiği söylenebilir. Bu durumun küçük bir istisnasının ise 1995'ten başlayarak kurulmaya başlayan ve tabandan gelen özelliği ile öne çıkan Eğitim Kooperatifleri olduğunu söylemek mümkündür.

1.2.4. Kooperatiflerin Hukuki Durumları ve Faaliyet Alanları

Kooperatiflere yönelik olarak Osmanlı'da Menafi Sandıkları nizamnamesi ile başlayan hukuki düzenlemeler, Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda hız kazanmış ve kooperatiflerin kurulması, işleyişi ve yönetimini belirleyen çeşitli kanunlar çıkarılmıştır. 1961 Anayasasının 51. maddesinde yer alan; “Devlet kooperatifçiliğin gelişmesini

sağlayacak tedbirleri alır.” hükmüyle kooperatifçilik anayasal bir boyut kazanmıştır. Benzer şekilde 1982 Anayasasının 171. maddesinde yer alan “Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin arttırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır. Kooperatifler, Devletin her türlü kontrol ve denetimine tabi olup, siyasetle uğraşamaz ve siyasi partilerle işbirliği yapamazlar.” hükmü ile kooperatifçiliğin anayasal boyutu devam ettirilmiştir. Ne var ki dönemin ruhuna uygun olarak kooperatiflerin, toplumsal muhalefet etmesini önlemek maksadıyla, devletin mutlak kontrolü altında hareket etmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Öte yandan maddenin son fıkrası olan “Kooperatifler, Devletin her türlü kontrol ve denetimine tabi olup, siyasetle uğraşamaz ve siyasi partilerle işbirliği yapamazlar.” hükmü, yapılan değişiklikle 23.7.1994 tarihinde maddeden çıkarılmıştır.

Günümüzde tarımsal alanda faaliyet gösteren kooperatifler 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu ve 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanuna göre kurulmakta ve faaliyet göstermekte iken, tarım dışı kooperatifler 1961 Anayasasının 51. maddesinde yer alan düzenleme sonrası 24.4.1969 tarihinde mecliste kabul edilen ve 10.5.1969 tarihli Resmî Gazetede yayınlanan 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununa göre kurulmakta ve faaliyet göstermektedir. Kooperatiflere ilişkin tanım 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun 1. maddesinde şu şekilde yapılmıştır: *“Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir”*

Kanun; Kooperatif ve Kuruluşu, Ortaklık Sıfatının Kazanılması ve Kaybedilmesi, Ortakların Hak ve Ödevleri, Kooperatif Hesapları, Kooperatif Organları, Kooperatif Birlikleri-Kooperatifler Merkez Birlikleri-Türkiye Milli Kooperatifler Birliği ve Danışma

Kurulu, Kooperatiflerin Dağılması, Ticaret Bakanlığının Görev ve Yetkileri ve Çeşitli Hükümler olmak üzere 9 başlık altında yer alan, 102 madde, 5 Ek madde ve 11 Geçici maddeden oluşmaktadır. Ticaret Bakanlığı'nın görev ve yetkilerinin sayıldığı 86. madde 5. fıkrasında yer alan *“kooperatifler mevzuatının uygulanmasında ve kooperatiflerle üst kuruluşlara yapılacak desteklemelerle ilgili kamu ve sosyal güvenlik fonları konusunda düzenleyici tasarruflarda bulunmak”* hükmüne göre, kanunun uygulanmasından Ticaret Bakanlığı'nın sorumlu olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Ek Madde 1 de yer alan; *“Bu Kanunda geçen Bakanlık isimleri "ilgili bakanlık" olarak değiştirilmiştir. İlgili bakanlık deyiminden, bu Kanun kapsamındaki tarımsal amaçlı kooperatifler ve üst kuruluşları için Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, yapı kooperatifleri ve üst kuruluşları için Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ve diğer kooperatifler ve üst kuruluşlar için ise Sanayi ve Ticaret Bakanlığı anlaşılır.”* hükmüyle kooperatiflerin merkezi ilgilileri farklı farklı belirlenmiştir. Bu düzenleme gereğince Yahşihan Kooperatifi tarım ve yapı sektörleriyle ilgili olmadığı için ve eğitim-öğretimle ilgili faaliyetleri nedeniyle “diğer” kategorisiyle, yani Sanayi ve Ticaret Bakanlığıyla ilgili olmuştur. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı zaman içerisinde görev alanlarına ilişkin çeşitli değişiklikler yaşadıktan sonra kapatılarak bakanlığın görev ve yetkileri 10.07.2018 tarihli 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulan Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı arasında paylaştırılmıştır. Bu kapsamda Tarım ve Yapı Kooperatifleri dışındaki kooperatiflere ilişkin görev ve sorumlulukların Ticaret Bakanlığına bırakıldığı anlaşılmaktadır.

Ticaret Bakanlığının resmi sayfasında yer alan bilgilere göre Türkiye’de kooperatiflerin, bakanlıkların görev alanları çerçevesinde sınıflandırıldığı ve kooperatif türlerinden 5’inin Tarım ve Orman Bakanlığı’nın, 3’ünün Çevre ve Şehircilik

Bakanlığı'nın, buna karşılık 30'un üzerindeki kooperatif türünün ise Ticaret Bakanlığı'nın görev alanında yer aldığı belirtilmiştir.⁷²

Bakanlık kooperatiflerle ilgili işlerini bünyesindeki Esnaf ve Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü eliyle yürütmektedir. Genel Müdürlüğün görevlerinden kooperatifçiliğe ilişkin olanları şöyle belirtilmiştir:

- “g) Kooperatifçiliğe ilişkin politikaların belirlenmesi amacıyla gerekli çalışmaları yapmak,
- ğ) Kooperatifçilikle ilgili Ar-Ge çalışmaları yapmak, kooperatif bilgi ve denetim sistemini kurmak ve işletmek,
- h) Kooperatifçiliğin geliştirilmesi için gerekli tedbirleri almak ve uygulanmasını sağlamak, yayın, tanıtım ve eğitim faaliyetlerinde bulunmak,
- ı) Kooperatiflerin amaçlarını gerçekleştirmek için hazırlayacakları projeleri desteklemek ve teşvik etmek, teşvik ve desteklere yönelik düzenlemeler yapmak,
- i) Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı tarımsal amaçlı kooperatifler ve üst birlikleri, yapı kooperatifleri ve üst birlikleri hariç olmak üzere, tarım satış kooperatifleri ve birlikleri ile genel hükümlere tabi kooperatif ve birliklerin kuruluşuna, işleyişine ve denetlenmesine yönelik düzenlemeler yapmak, uygulamak ve uygulanmasını sağlamak, kooperatifleri ve üst kuruluşlarını denetlemek veya denettirmek,
- j) Kooperatifler için örnek ana sözleşmeler hazırlamak ve yürürlükte olan ana sözleşmeleri ihtiyaçlar doğrultusunda güncellemek,
- k) Kooperatiflere ve üst kuruluşlarına yol göstermek ve çalışmalarında yardımcı olmak, yeni alanlarda kooperatif girişimlerinin geliştirilmesine yönelik özendirici ve destekleyici çalışmalar yürütmek, bireysel tasarrufların uygun kooperatif girişimcilik modelleri ile ekonomiye kazandırılmasını sağlamak,
- l) Tarım satış kooperatifleri ve birlikleri tarafından kullanılan ürün alım kredilerine ve kadın girişimi üretim ve işletme kooperatiflerince kullanılan kredilere faiz desteği sağlamak ve bu kredilerin amacına uygun olarak kullanılıp kullanılmadığını denetlemek,”⁷³

Yukarda da belirtildiği üzere kooperatifler çalışma sahalarına, amaç ve konularına ya da örgütlenme düzeylerine göre sınıflandırılmıştır. En genel ve yaygın sınıflandırma tarım ve tarım dışı kooperatifler şeklinde yapılmaktadır. Türkiye'deki tüm kooperatiflerin % 21'i tarımsal alanda faaliyet gösteren kooperatiflerdir. Yine Türkiye'deki tüm kooperatif ortaklarının % 47'si tarımsal kooperatiflerin ortaklarıdır. Dolayısıyla tarımsal kooperatiflerin kooperatif sektöründeki yeri ve önemi göz ardı edilemez.

⁷² Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, 100 Soruda Kooperatifçilik, <https://esnafkoop.ticaret.gov.tr/data/5e425db013b876bd302f3675/kooperatif%C3%A7ilik%20el%20kitab%C4%B1.pdf> (12.10.2023).

⁷³ Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Görevlerimiz, 2023, <https://esnafkoop.ticaret.gov.tr/kurumsal/gorevlerimiz> (10.03.2024).

Ticaret Bakanlığı bünyesinde 30 farklı türde kooperatif bulunmaktadır. Bunların arasında kooperatif sayısı bakımından en yüksek olanlar, Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi, Tüketim Kooperatifi, Kredi ve Kefalet Kooperatifi, İşletme Kooperatifi, Üretim Pazarlama Kooperatifi başlıkları altında yer alanlardır. Öte yandan “Diğer ” başlığı altında amaç ve işlevleri bakımından çeşitli kooperatifler bulunmaktadır. Bunlar başlıca; sigorta, turizm geliştirme, yardımlaşma, küçük sanat, eğitim, yayıncılık, hizmet, yenilenebilir enerji üretim, sağlık hizmetleri, bilimsel ar-ge, basın yayın iletişim kooperatifleridir. Tarım dışı kooperatiflerden bir kısmını bünyesinde barındıran Ticaret Bakanlığı’nın “diğer kooperatifler” başlığı altında yer alan kendine has kooperatifler hakkındaki bilgiler yok denecek düzeydedir. Ticaret Bakanlığı bünyesinde “diğer kooperatifler” başlığı altında yer alan Eğitim Kooperatifleri de bu kooperatif türlerinden biridir.

1.2.5. Eğitim Kooperatifçiliği

Eğitim kooperatiflerinin ilk olarak 1916 yılında ABD’de, bir grup öğretim üyesi ebeveynin çocukları için ortaklaşa kooperatif anaokulu açılmasıyla kurulduğu kabul edilmektedir.⁷⁴ Amerika’da başlayan eğitim kooperatifçiliği örgütlenmesi, zamanla İngiltere, Fransa, Kanada ve Yeni Zelanda gibi ülkelere de yayılmıştır.⁷⁵ Halen Amerika ve Avrupa’da 700 civarı kooperatif okul olduğu sanılmaktadır. İngiltere’de kooperatif okullarının nitelikli eğitim vermesi nedeniyle yaygınlık kazandığı görülmektedir.⁷⁶

Türkiye’de eğitim kooperatifçiliği 1990’lı yılların sonlarından itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır. 1980’li yıllarda yaygınlaşan neo-liberal politikalar sonucu eğitimin

⁷⁴ Kim E. Coontz, “Best Kept Secrets: Co-op Preschool Models Need to be Spread”, **Rular Cooperatives**, C. 63, S. 1, 1996, s. 1-2.

⁷⁵ Durmuş Aslan, “Okul Öncesi Eğitimde Reggio Emilia Yaklaşımı”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 14, S. 1, 2005, s. 75-84.

⁷⁶ Berivan Vargün, “Türkiye’de Kooperatif Okulların Ekosistemi”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2020.

kamu yanında özel sektörde de yapılması anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu dönemden itibaren eğitimin bir sektör olarak algılanmaya başlanmış özel okul sayısı artmaya başlamıştır. Aynı dönemde velilerin öğrencilerinin sınav başarısını artırmak isteğini fırsat olarak ve eğitimi sektör olarak gören girişimcilerin özel dershaneler açması eğitimin ekonomik bir sektör olduğu anlayışını derinleştirmiştir. 1980’li yılların ortasından itibaren “parası olan”ın daha nitelikli eğitim aldığı bir iklime giren ülkemizde özel okullaşma ve dershaneler hızla yayılmaya başlamıştır. Öyle ki öğrencilerin devlet ait okullara (lise-üniversite) girebilmek için dahi dersane hizmeti almasının zorunlu olduğu bir aşamaya kadar gelinmiştir. Sektör olarak tanımlanan özel okul ve dershanelerin devlette çalışan öğretmenlere daha yüksek ücret ödeyerek istihdam etmesi, devlet okullarındaki eğitimin kalitesini düşürücü etkide bulunmuştur. Bu durum özellikle kırsal alanda yaşayan ve genel olarak dar gelirli ailelerin çocuklarının fırsat eşitsizliği ile karşı karşıya kalmasına, dolayısıyla nitelikli eğitim almasını engelleyecek noktaya gelmesine neden olmuştur. Dolayısıyla devlet okullarında sınav başarısı bakımından yetersiz eğitim ve özel okullarda kar amacı güden eğitim kuruluşu algısı, bir kısım veli ve eğitimcileri alternatif arayışlara sürüklemiş ve kâr amacı gütmeyen bir işletme modeli olarak eğitim kooperatifi olgusu ortaya çıkmaya başlamıştır. Ne var ki tabandan gelen istekle ortaya çıkan bu kooperatifler sınırlı sayıdadır ve istisna denebilecek kadar azdır. Ticaret Bakanlığının resmi tanıtım sayfasında yer alan bilgilere göre 2021 yılı itibariyle 30 Eğitim Kooperatifi ve bunların toplam 2481 üyesi bulunmaktadır.⁷⁷ Sadece Ticaret Bakanlığının görev sahasında 14 bini aşkın kooperatif ve bir buçuk milyon üyenin⁷⁸ bulunduğu göz önüne alındığında, Türkiye’de eğitim kooperatifçiliğinin gerçekten istisnai olduğu açıkça görülebilir.

Türkiye’de kurulan ilk eğitim kooperatifi 1995 yılında 23 kişilik bir grup tarafından kurulan Çağdaş Eğitim Kooperatifi’dir. Kooperatifin tabandan gelen bir istekle

⁷⁷ <https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/bilgi-bankasi/kooperatifler-hakkinda/turkiyede-kooperatifcilik> (11.04.2024).

⁷⁸ <https://esnafkoop.ticaret.gov.tr/kurumsal> (11.04.2024).

kurulmuş olmasına ve Türkiye’deki ilk eğitim kooperatifi olmasına rağmen kurumsallaşmasını tamamladığı ve sürdürülebilirliğini ispat ettiğini söylemek mümkündür. Çağdaş Eğitim Kooperatifi’nin tanıtım sayfasında “‘Türk toplumunun imce geleneğine, yardımlaşmaya ve dayanışmaya uygun olması, demokratik işleyişin, özenetimin her an yapılabilmesi, alınacak tüm kararlarda her üyenin "bir oy hakkı" ile "eşit temsil" edilmesi nedeniyle "kooperatif" modeli seçilmiştir” cümlesi göze çarpar. Bu, yukarda yer verilen evrensel kooperatif ilkelerinin 1. maddesindeki "Özerklik ve Bağımsızlık" ilkesini gözetten bir yaklaşımla hareket edildiğini ortaya koymaktadır.⁷⁹ Çağdaş Eğitim Kooperatifi’nin açmış olduğu ilk eğitim kurumu, Özel 3 Mart Beşevler Anaokulu’dur. Ardından bir ilkokul, bir ortaokul, bir Anadolu lisesi, bir fen lisesi kurulmuş ve kooperatif bir ortaöğrenim ve bir de yükseköğrenim öğrenci yurdu açmıştır. Bu girişim, ülkemizde tek örnek durumundadır diyebiliriz. Türkiye’de kooperatifçiliğin başlangıçtan itibaren devlet desteği ve yönlendirilmesiyle geliştirilmeye çalışıldığı göz önüne alındığında Çağdaş Eğitim Kooperatifi örgütlenmesinin önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Bu Tez’in ikinci bölümünde incelenen Yahşihan Eğitim Kooperatifinin kuruluşu aşaması, eğitim kooperatifçiliği konusunda ilgili kamu kurumlarının hazırlıksız ve mevcut mevzuatın bu etkinlik türü için uygun olmaktan uzak olduğunu gösterir. İzin ve onay sürecinin yetkili kurumu olan Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğünün başvuruyu kabul etmede yaşadığı tereddütler, 2000’li yılların ikinci yarısında bile tarım ve yapı kooperatifleri dışındaki kooperatiflerin kuruluş tescilinde yetkili bakanlık olan Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın eğitim kooperatiflerine ilişkin herhangi bir mevzuat ve/veya ana sözleşme örneği bulunmaması, bu durumun kanıtlarıdır. Oysa aynı tarihlerde başta Çağdaş Eğitim Kooperatifi olmak üzere 20 civarında eğitim kooperatifinin faal durumda olduğu tahmin edilmektedir. Tezin ilerleyen bölümlerinde de belirtileceği üzere Yahşihan

⁷⁹ <https://www.cagdas.org.tr/kurulusumuz.html> (11.04.2024).

Eğitim Kooperatifinin kuruluşundan sonra ilgili bakanlığın ana sözleşme hazırlama çalışmalarına başladığı ve ana sözleşmenin ancak 2014 yılı itibarıyla uygulamaya koyulduğu anlaşılmıştır.

Ticaret Bakanlığı'nın sayfasında yer alan istatistiklere göre 2021 yılında kurulu olan 30 eğitim kooperatifinin kamuoyunda yer etmiş herhangi bir etkinliği yoktur. Belki daha önemlisi, 2017 yılında 44 eğitim kooperatifi varken 30'a düşmüş olmasından Eğitim Kooperatifleri sayısının azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Eğitim kooperatiflerinin yaygınlaşmamasının, yenisinin kurulmamasının ve kurulmuşların kapanmasının kuşkusuz çeşitli nedenleri vardır. Bunun en başında Türkiye'de kooperatifçiliğin başlangıcından itibaren devlet desteği ve telkiniyle yaygınlaştırmaya çalışılması olsa gerektir. Toplum kooperatifçiliği devletin dışında kendi özgücünü harekete etme aracı olarak benimsemiş görünmez. Bunun belki bir istisnası dar gelirlilerin konut sahibi olmasını sağlayan yapı kooperatifleridir; ancak bunlar da asıl olarak müteahhitler gibi inşaat piyasası aktörlerince harekete geçmektedir. Öte yandan kamu yönetimi de kooperatifçilikten asıl olarak tarımsal kooperatifler ile tüketim kooperatiflerini anlar; kooperatifler başka hizmet alanları için alternatif örgütlenme yolu olarak görülmez.

Yahşihan İlçesinde kaymakamlık inisiyatifiyle ortaya çıkan eğitim kooperatifi deneyimi, eğitim kooperatifçiliği bakımından böyle bir genel anlayış ve mevzuat boşluğu ortamında ortaya çıkmış ilginç ve öğretici bir yönetsel örnektir.

İKİNCİ BÖLÜM

YAHŞİHAN EĞİTİM KOOPERATİFİ ÖRNEĞİ

Yahşihan, İç Anadolu Bölgesinde kurulu Kırıkkale iline bağlı bir ilçedir. İlçe statüsü bakımından genç sayılır, bu statüyü 1990 yılında kazanmış ve yeni statü ilk kaymakamın atandığı Ağustos 1991’de fiiliyata girmiştir. O tarihte Yahşihan, yarısı kırsal yerleşmelerde yaşayan toplam 11 bin nüfuslu bir alandır. Aradan otuz yıl geçtikten sonra nüfusu üç kat artarak 30 bine erişmiş, ama daha önemlisi ilçenin kırsal nüfusu toplam nüfusun yüzde 10’dan daha azına düşmüştür. İlçe nüfusunun yüzde 90’ı, 2013 yılında köye dönüşen iki belde belediyesinden sonra ilçenin tek belediyeli yerleşmesi haline gelen ilçe merkezinde toplanmıştır. Otuz yıl gibi kısa bir sürede sergilenen bu çarpıcı nüfus hareketinde, 1999 yılında bu ilçede kurulan Kırıkkale Organize Sanayi Bölgesi’nin kayda değer bir payı vardır. Kırıkkale Üniversitesi de ilçe sınırları içindedir; ancak üniversite kurulduğunda Yahşihan yalnızca belde belediyelerinden biridir. İl merkezine en yakın ilçe özelliği taşıyan Yahşihan, sanayi bölgesi ve üniversite kurumlarının yarattığı doğrudan etkiler altında kalmıştır. Ne var ki, her yerde olduğu gibi Yahşihan’da da bu iki büyük kurum, ilçenin genel yönetimiyle görevli kaymakamlık ile doğrudan yönetsel ilişkiler içinde olmamıştır. Kaymakamlık, genel olarak ağır kırsal yaşam ortamında ve büyük bölümü kırsal alanda yaşayan bir ilçe nüfusuyla adeta baş başa kalmış bir örgütlenmedir.

İlçenin sınırları içinde beliren ve ilçe nüfusunun iktisadi faaliyetlerinden ve toplumun genel eğitim düzeyinden çok farklı yaşam ritimleri getiren büyük kuruluşlar gerçeği karşısında kaymakamlık, ilçe nüfusunu yaşamın bu farklı türleriyle başa çıkma becerisiyle donatma çabasına girmiştir. Bu çaba, kaymakamlıkların genel yasal görev çerçevelerine aykırı değildir. Ancak yasal çerçeve bu tür bir durum için özel ve ayrıntılı görev – yetki formülleri de içermez. Dolayısıyla gerçek sorunları geleceğe dönük olarak

çözmek üzere, kaymakamlığın tanım ve sınırları ancak uygulamada inşa edilebilen “eşgüdüm” ve “yönlendirme” yetkilerini kullanması gerekecektir. Yahşihan Eğitim Kooperatifi örneği, 2006-2011 yılları arasında gerçekleştirilen bu tür bir yetki kullanımı örneği olmuştur.

2.1. YAHŞİHAN İLÇESİ

İlçenin nüfusu 2005 yılında 14.000 civarındadır ve 2004 yılında yapılan sosyo-ekonomik gelişmişlik araştırmasına göre 6 gruba ayrılan 872 ilçenin 3. grubunda ve en gelişmiş ilçeden başlanarak oluşturulan sınıflandırmanın 221. sırasında yer almaktadır.⁸⁰ Yahşihan’ın günümüzde nüfusu ise 38.000 civarındadır ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının 2022 yılında 973 ilçeyi kapsayan ve 56 değişken kullanılarak sosyo-ekonomik gelişmişliği ölçen raporuna⁸¹ göre, Yahşihan en iyiden başlayarak belirlenen 6 gelişmişlik kademesinin 1. kademesinde ve 973 ilçe arasında 58. sırada yer almaktadır. 18 yıllık bir sürede 221. sıradan 58. sıraya yükselmiş olması bakanlığın belirlediği yeni değişkenlerden ve ilçenin idari sınırları içerisinde yer alan sanayi bölgeleri, üniversite, TOKİ ve üniversitenin hemen yanında gelişen Yenişehir mahallesinin özellikleri ile Kırıkkale’nin kentsel gelişme sahasında olması gibi olağandışı faktörlerden kaynaklandığı ve eski Yahşihan merkezinin ve köylerinin yani kırsal alanın bu sıçramaya belirgin bir katkı sunmadığı düşünülmektedir.

2.1.1. Tarihçe

Yahşihan kelimesi yahşi "genç, güzel" ve han “hükümdar" bileşimidir. Bu adın resmi belgelere geçişi 1500’lü yıllara denk düşer ve kayıtlarda “Yörük Yahşihan” olarak

⁸⁰ Devlet Planlama Teşkilatınca 2004 yılında yayınlanan İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması Raporu

⁸¹ www.sanayi.gov.tr/merkez-birimi/b94224510b7b/sege (12.04.2024).

görülmektedir. Bölge hakkında 1500-1600 yıllarına ait tapu-tahrir defterlerini inceleyen A. Kangal, Yahşihan bölgesi Yörükleri hakkında tapu-tahrir defterlerinde 1579'dan öncesini gösteren kayıtlar olmadığını, bu bölgede iskan edilen konar-göçer Türkmen Yörüklerinin Bozok ve Kırşehir sancağına bağlı olduklarını ve 1550'lerden sonra bu bölgeye gelerek iskan edildiklerini belirtmektedir.

Yahşihan bölgesine ilk yerleşimler hakkında söylenen bazı rivayetler de vardır. Bu rivayetlere göre; çok eski tarihlerde Boğlu, Bükoğlu isminde iki kabile Yahşihan'ın bulunduğu Kızılırmak kenarında güneyi açık bir vadiye yerleşmişler, ayrıca Öksüzogulları veya Öksüz Ali namı ile anılan bir kabile de 1 km öteye öksüzce mevkiinde yurt tutmuşlardır. Bu yurt sahipleri 30 haneyi bulunca köy halini almış ve göçebelikten ayrılarak iskân olmuşlardır. Köylerinin adını da 'Yörük köy' olarak kayda geçirmişlerdir. Edinilen bilgilere göre hicri 1150 senesinde Ankara kayıtlarında Yörük Yahşihan ismiyle 40 hane olarak kayda geçmişlerdir. Buna göre Yahşihan bileşik adı, gerçekte iki kabilenin anısını yaşatmaktadır. Bu iki kabilenin iskanıyla beraber yörede Ankara, Kayseri ve Çorum yollarının üzerinde Kızılırmak nehrinin en büyük geçit vadisinde bulunduğundan, yolcuların istirahatı için hanlar yaptıkları ve zamanla bu hanların çoğaldığı görülmüştür.⁸²

Aslında Yahşihan bölgesinin tarihini Ankara tarihiyle birlikte düşünmek ve ele almak daha uygun olur. Yahşihan'ın Ankara'ya çok yakın olması nedeniyle buralar eskiden beri Ankara'ya bağlı bir yöre olarak kalmıştır. Ankara'nın Türklerin eline ilk olarak 1073 yılında geçtiği dikkate alınırsa, Kırıkkale bölgesinin de genel olarak aynı yıllarda Türkleşmeye ve İslamlaşmaya başladığı kabul edilebilir. Bazı Haçlı seferleri sırasında buralar tekrar Bizanslıların eline geçmiş olmasına rağmen XII. yüzyıldan itibaren Selçukluların hakimiyetine kesin olarak geçmiştir.

⁸² Mimar Türkkahraman, **Yahşihan Sosyo-Ekonomik Yapı**, Ankara, Yahşihan Kaymakamlığı Yayını, 2006, s. 17.

Yörenin tarihi, içinde yer aldığı coğrafya Anadolu olduğu için elbette daha eskilere uzanmaktadır. Yahşihan ilçesi sınırları içerisinde bulunan höyük içi mevkiinde arkeolojik sit alanı ve 20.06.1987 tarih ve 3404 sayılı karar ile tescil edilen bir höyük bulunmaktadır. Ancak bu bölgenin tarihi coğrafyasına ışık tutacak bilimsel çalışmalar ve kazılar tespit ve keşiften öteye gitmemiştir. Höyükiçi mevkiinde Japonların 1990-1991 yılları arasında yaptıkları yüzey incelemelerinde kalkolitik döneme ait bulgular elde edilmiştir.⁸³ Bölgede eskiden *Galatia* sınırları içerisinde yer alan *Eccobriga* adıyla anılan bir ilk çağ yerleşmesi vardır. Bu yerleşmenin bugünkü Yahşihan ilçesi yakınında olduğu sanılmaktadır.⁸⁴ Ankara yakınlarındaki Karaoğlan, Yozgat yakınlarındaki Alışar, Çorum yakınlarındaki Alacahöyük, Kayseri yakınlarındaki Kültepe ile aynı dönemde var olan Höyükiçi mevkiinde Tunç Çağına ait çanak-çömlek örnekleri bulunmuştur. Yine bu höyükten elde edilen seramik parçalarının Hitit dönemine ait olduğu yapılan çalışmalar sonucu tespit edilmiştir. Bu tespit bize bu bölgede Hititlerin uzun yıllar yaşadığı sonucuna götürür. Hititlerden sonra MÖ.1200'lerde Frigler bölgeyi ele geçirerek uzun yıllar Yahşihan bölgesine hükmetmişlerdir. Bölge Türk hakimiyetine geçinceye kadar da sırasıyla Roma ve Bizans hâkimiyetinde kalmıştır.⁸⁵ 1071 Malazgirt zaferini takiben Anadolu'ya gelen Türkler ile birlikte Anadolu'nun büyük bir kısmının Türkleştiği ve daha sonra Selçukluların zayıflaması üzerine Anadolu'yu istilaya başlayan Moğolların önünden kaçan Türkmenlerin de Anadolu'nun Türkleşmesinde rol oynadıkları bilinmektedir.

1500'lü yılların ilk yarısı boyunca Çankırı Sancağı dokuz nahiyeden meydana geliyordu. Bu nahiyelerden birisi olan Kal'acık (Kalecik) nahiyesi, köylerinin fazlalığıyla dikkat çekiyordu. 1500'lerin ikinci yarısında Kal'acık nahiyesinin idari ve adli yükü

⁸³ Kalkolitik Çağ M.Ö. 5000-3000 yılları arasındır. Maden aletleri yanı sıra taş aletlerin kullanılmasından ötürü bu döneme tarihçiler taş-maden devri anlamına gelen kalkolitik çağ adını vermişlerdir.

⁸⁴ Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, İstanbul, Ana Yayıncılık, C. 13, 1989, s. 261.

⁸⁵ Türkkahraman, **a.g.e.**, s. 16.

artmış olacak ki -nüfus artışı sebebiyle- bu nahiyenin yükünü hafifletmek için yeni nahiyeler ihdas olunmuştur. Bunlardan birisi Kal'acık nahiyesinden ayrılarak nahiyeye statüsüne geçen Keskin'dir. Kızılırmak'ın karşı kısmında, yani sonradan Keskin nahiyesine bırakılacak topraklarda konar göçer Yörük toplulukların faaliyetleri vardır ve yer yer yerleşik hayata geçişlere rastlanmaktadır. Bu konar-göçerler daha sonraki yıllarda Yahşihan bölgesinde iskan edilerek köyler kurmuşlardır. 1570'li yıllardan sonra Yahşihan bölgesi Yörükleri de idari bakımdan Keskin Nahiyesine bağlanmışlardır. Kırıkkale civarının Keskin nahiyesindeki birtakım köyler hariç tutulacak olursa, konar-göçer Türkmen boylarının yerleşik hayata yoğun olarak 1521-1579 yılları arasında geçtiklerini söyleyebiliriz. İşte bu köylerden birini de Yahşihan'lı Yörükleri oluşturmaktadır.

Yahşihan bölgesindeki köylerin adına bakıldığında çoğunluğunun Türkler tarafından kurulduğu, Türklerle meskun olduğu görülmektedir. 1579 tarihli tahrir defterlerinde Keskin nahiyesine Mahmutlu veya Mahmutlar Yörüklerinden beş topluluk daha kaydolmuştur. Ulaş, Cafer Hacılar, Karacalu-Karacalar, Yahşihanlu, Kırıklar veya Kırıklı toplulukları daha sonra bu coğrafyada yerleşik hayata geçerek kendi adlarıyla anılan yerleşim birimleri meydana getirmişlerdir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kızılırmak vadisinin geçiş güzergahı olması bölgede hanlar yapılmış ve karargâh olarak kullanılmıştır. Yahşihan isminde han ekinin buradan geldiği söylenmektedir. Anadolu'daki ilk demir köprü 1907'de yine burada yapılmıştır. Bu köprü İstiklal savaşı boyunca Anadolu'dan gelen silahların ve erzakın Ankara'ya ulaşması konusunda önemli bir işlev görmüştür. Cumhuriyet döneminde Kırıkkale'ye sanayi tesislerinin kurulmasıyla birlikte Yahşihan önemini kaybetmeye başlamıştır. Nahiye merkezi teşkilatı 1924 Kırıkkale'ye taşınmış ve Yahşihan'da belediye teşkilatı çok sonraları 1956 yılında kurulmuştur. 09.05.1990 tarihinde ilçe olmuş, 17 Ağustos 1991 tarihinde ilk kaymakam atanması yapılmıştır.

Yahşihan Cumhuriyet döneminde nahiye merkezi iken Kırıkkale'ye sanayi tesislerinin kurulmaya başlanmasıyla birlikte önemini kaybetmeye başlamış ve nahiye merkezi teşkilatı 1924 yılında Yahşihan'dan Kırıkkale'ye nakledilmiştir. Burada belediye örgütü ilk kez 1956 yılında kurulmuş, Yahşihan'ın ilçe olması 09.05.1990 gün ve 3644 sayılı kanunla belediye olduktan otuz yılı aşkın süre sonra gündeme gelmiştir. İlçe, 17 Ağustos 1991 tarihinde ilçe kaymakamının atanması ile fiilen ilçe sürecine girmiştir.

2.1.2. İlçenin Genel Yapısı

İlçe Kırıkkale'nin batısında ve kentsel gelişme sahası içerisindedir. Aynı zamanda Kırıkkale ile ilçe merkezinin kuzey batısında yer alan Kırıkkale üniversitesinin ortasında yer almaktadır. Ayrıca Kırıkkale Organize Sanayi Sitesi, Kırıkkale Küçük Sanayi Sitesi ve İl Özel İdaresinin idare merkezi de ilçe sınırları içerisinde yer almaktadır. Bu haliyle Yahşihan, Büyükşehir il merkezlerinde yer alan kentsel ilçelere benzemekle birlikte Kırıkkale büyükşehir olmadığı için idari anlamda diğer taşra ilçelerinden birisi durumundadır. Ankara'yı Anadolu'ya bağlayan anayol, ilçe içerisinden geçerek Kırıkkale'ye ulaşmaktadır. İlçe'nin resmi olarak 6 mahallesi olmakla birlikte sosyo-kültürel olarak üç belirgin mahalleye ayrıldığını söylemek mümkündür. İlki, Kızılırmak kenarında ve karayoluna göre nispeten içerde ve eski köy yerleşimi olan ve ilçeye merkezlik eden ilk yerleşim bölgesidir. İkincisi, ilçe merkezinin kuzeydoğusunda yer alan üniversite kampüsü etrafında gelişen ve öğrenci yurtları, çeşitli işletmeler ve konutların yer aldığı Yenişehir mahallesidir. Üçüncü bölge ise Kırıkkale'nin kentsel gelişim sahası olarak öne çıkan, kentin batısında gelişmeye başlayan ve toplu konutların yaygınlaştığı TOKİ bölgesidir. Bu üç farklı mahallenin kuruluş ve gelişme şartları göz önünde bulundurulduğunda her birinin sosyolojisinin de farklı olacağı anlaşılabacaktır. Yenişehir mahallesi ve TOKİ bölgesinin idari olarak Yahşihan'a bağlı olmak dışında, ilçenin merkezini teşkil eden eski Yahşihan'la bir ilgisi yoktur. Keza üniversite personeli ve

öğrencilerin de bir takım idari işlemler-adres kayıt, nüfus kayıt vb- dışında ilçeye bir ilişkisi yoktur. Bununla birlikte eski Yahşıhan'da yaşayan insanların hem üniversite etrafında ortaya çıkan işletmeler hem Kırıkkale Organize Sanayii bölgesi hem de Kırıkkale Küçük Sanayi Sitesinde çalıştıkları gözlenmiştir. Dolayısıyla ilçe merkezi ve ilçeye bağlı Hacıballı, Hisar, Keçili, Mahmutlar Bedesten adlı 5 köy ve Irmak ve Kılıçlar adlı 2 belde⁸⁶ diğer iki (Yenişehir ve TOKİ) mahalleden farklı özellikler göstermektedir ve kırsal alan olarak tanımlanabilecek niteliktedir. Bahsedilen iki mahalle hariç tutulursa ilçenin merkezinin ekonomisi küçük esnaflık, ilçede kurulu Kırıkkale Organize Sanayi Bölgesinde yer alan fabrikalarda, üniversite etrafında gelişen işletmelerde, Kırıkkale Küçük Sanayi Sitesinde ve Kırıkkale'de kurulu Makine Kimya Endüstrisi adlı kamu şirketinde çalışan veya buralardan emekli olanların ücret gelirlerine dayalıdır. İlçeye bağlı köy ve beldelerin ekonomisi ise halkın kendi tüketimi için ürettiği geleneksel usulde yapılan tarıma dayalıdır.

Doğusunda bağlı olduğu il olan Kırıkkale, batısında Elmadağ ve Bala, kuzeyde Kalecik ve güneyinde Bahşılı ilçeleri bulunmaktadır. Kırıkkale'ye uzaklığı 8 km Ankara'ya 70 km'dir.

2.2. EĞİTİM KOOPERATİFİ KURMA DÜŞÜNCESİNİN OLUŞUMU

Kaymakamın ilçe genel idaresinin başı ve ilçe yönetiminin sorumlusu ve ilçede Cumhurbaşkanının idari yürütme vasıtası olduğu daha önce anlatılmıştı. Kaymakam, doğrudan emrine verilmiş "ilçe idare şube başkanlığı" adlı bakanlıkların ilçe teşkilatları ile çalışmaktadır.

⁸⁶ 06/12/2012 tarihinde 6360 Sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanununla bu iki belde kapanarak köy haline gelmiştir.

Kaymakamın ilçedeki görev ve yetkileri, bazı yetkiler hariç, genel olarak ilde valiye verilmiş yetkilere benzer. Kaymakamlar, ilçe genel yönetiminin başı olmanın yanı sıra "Vakıf Başkanlığı" ya da "Birlik Başkanlığı" gibi unvanlar da taşıyabilmektedirler. Her ne kadar kaymakamların görev ve yetkileri 5442 sayılı il idaresi kanununda sayma yöntemiyle belirtilmiş olsa da zamanın getirdiği ve/veya gerektirdiği bakanlıklarca veya merkezdeki diğer kuruluşlarca ihdas edilen yeni taşra örgütlenmeleri üzerindeki görev ve sorumluluklarıyla birlikte kaymakamların ilçe düzeyinde etkinlik sahası genişleyebilmektedir. İl idaresi kanunundaki yetki ve görevleri ile bahsedilen ve örneklendirilen bu görev ve yetkiler bir arada göz önünde bulundurulduğunda, kaymakamların öne çıkan görev özelliğinin koordinasyon olduğunu söylemek mümkündür.

Bu bağlamda; kaymakamların koordinasyon görevine ilişkin olarak, İl İdaresi Kanununun 31. madde 'E' bendinde belirtilen ve ilçenin her yönden genel idare ve genel gidişini düzenleme sorumluluğu örnek verilebilir. Bu sorumluluk kaymakamlarca; kanun ve yönetmeliklerin uygulanması ve idarenin kanun ve yönetmelikler çerçevesinde iyi işlemesini sağlamak şeklinde anlaşıldığı ve değerlendirildiği gibi, -göreceli olarak- ilçenin sosyo-ekonomik yapısını da kapsayacak ve bunun gereklerine göre çalışma yapacak şekilde daha geniş manada değerlendirildiği de gözlemlenmiştir. İlk değerlendirmeye göre yapılan çalışmalar idaredeki yaygın denetimlere tabi olurken, ikinci değerlendirme göreceli olduğu için doğrudan denetime konu olmayabilmektedir. Yani kaymakamların konuyu geniş yorumlayarak yaptığı çalışmaların idarenin asli işlerinden sayılmaması gibi bir durum söz konusudur. Bu durum, bir yönüyle kaymakama geniş hareket alanı sağlamakla birlikte, göreceli olacağı belirtilen ikinci değerlendirmeye göre yapılan bu çalışmaların olumsuz sonuçlarının kaymakamların mesleki kariyerini olumsuz etkileme potansiyeli daha yüksek olabilmektedir. Aynı şekilde geniş yorumlama ile yapılan ve olumlu şekilde sonuçlanan işlerin de kaymakamların mesleki yaşamına

olağanüstü bir katkı sağlaması pek olası değildir. Buna rağmen pek çok kaymakamın ilçedeki görevini geniş yorumlama çerçevesinde yaptığını söylemek mümkündür.

Bu kapsamda; Yahşihan ilçesine 2005 yılı sonbaharında atanan yeni kaymakamın göreve başlamasıyla birlikte, ilçenin genel durumunu anlamak üzere bir dizi çalışmalar yapılmıştır. İlçeye bağlı beş köy ve iki belde ziyaret edilerek ilçenin coğrafi sınırlarını kapsayacak gözlemler yapılmıştır. İlçe sınırları içerisinde Kırıkkale Üniversitesinin bulunması bu gözlemlerin daha somut hale getirilmesi ve bilimsel verilere dayanması için fırsat sunmuştur. Üniversiteye bağlı sosyoloji bölümü hocalarından bir grupla iletişim kurularak yukarıda yer yer alıntılar da yapılan ‘‘İlçenin tarihçe ve sosyo ekonomik yapısı’’nı ortaya koyacak bir araştırma yaptırılmıştır (Ek 1).⁸⁷

Gözlemlere ve yaptırılan bu araştırmaya göre ilçenin ekonomisinin sırasıyla tarım, hayvancılık, küçük esnafılık ve sanayi siteleri, üniversite etrafında gelişen işletmeler ile Kırıkkale’de kurulu Makine Kimya Endüstrisi adlı kamu şirketinde çalışan veya emekli olanların ücret gelirlerine dayalı olduğu anlaşılmıştır.

Bu bilgiler ışığında ilçenin ekonomik durumunu iyileştirmek için bir dizi çalışma başlatılmıştır. İlçe merkezinde ve birkaç köyde tarımsal alanda girişimciliği geliştirmek için kiraz bahçesi kurulması, brokoli, mantar, çilek yetiştiriciliği, kanola yağı üretimi gibi çeşitli alanlarda destekler sağlanmıştır. Bunun yanında, çiftçilere yetiştiricilik ve organik tarıma yönelik eğitimler verilmiştir. Fakat tarımsal üretimi geliştirmeye yönelik tüm bu faaliyetler başarısızlıkla sona ermiştir.

Bu tecrübeler, Yahşihan İlçesinin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısının yeniden incelenmesi ve demografik yapının analizinin gerekliliğini ortaya koymuştur.

⁸⁷ Bu araştırma Kaymakamlığın girişimleri ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyoloji bölüm başkanı Prof.dr.Mimar Türkkahraman’ın başkanlığında Arş.Gör.Kamil Şahin, Arş.Gör.Serdal Fidan ve Suat Kurt’tan oluşan bir grup tarafından yapılmış ve **Yahşihan Sosyo-Ekonomik Yapı** adlı araştırma kaymakamlıkça 2006 yılında yayınlanmıştır.

Kaymakamlığın girişimi ile bu araştırma yine Kırıkkale Üniversitesinde alışan bir grup akademisyen ve oluşturulan ekip tarafından yapılmıştır (Ek 2).⁸⁸

Oldukça detaylı yapılan bu araştırma sonucunda ulaşılan veriler, eēitim sorununun geniş bir alana yayıldıēını gözler önüne sermiştir. Elde edilen istatistiksel verilere göre, ilçede çok çarpıcı sorunlar tespit edilmiştir; bunlardan en belirgin olanı ilçedeki erken evlilik gereēidir. Kız çocuklarının 16, erkek çocuklarının 19 yaşında evlendiēi ve bu durumun yaygın bir geleneēe dönüřtüēü anlaşılmıştır. Araştırmaya göre evliliēini 16-18 yaş arasında yapan kadın oranı %45'tir. Bu oran erkeklerde %12'dir. Bu verilere göre eēitim sürecine devam edemeyen ve herhangi bir şekilde üretim mekanizmalarına katılmayan kız çocukları erken yaşta evlendirilmektedir.

Yukarda birkaç örneēi verilen tarımsal üretime yönelik çalışmalarda başarısız olunması ve erken evliliēe ilişkin tespitler göz önüne alındıēında eēitim konusunda çalışma yapmanın zorunluluēu tekrar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda; Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, başarılı fakat ekonomik nedenlerden dolayı-mevcut sınav sistemlerinin gereēi olan-dershane eēitimini alamayan öērencilere destek olmaya karar verilmiştir. Bu çerçeve de öērenciler, giderleri Vakıf tarafından karşılanarak il merkezinde kurulu dersanelere gönderilmiştir. Okullarda alınan eēitimlerin sınav pratiēine dönüştürölmesi hususunda destek olması için yapılan bu girişimle, alt gelir grubu velilerin çocuklarına eēitimde fırsat eēitliēinin saēlaması hedeflenmiştir. Gereken özenin gösterilmesi, takip ve çalışmaların titizlikle yapılmasına raēmen istenen başarı düzeyini yakalamak mümkün olmamıştır. Öērencilerin, alışmış oldukları çevrenin dışında farklı bir ortama girmelerinin řařkınlıēı, diēer öērencilerle aralarındaki sosyo-ekonomik farklılıkların getirdiēi olumsuzluklar ve yol mesafesinin uzunluēu gibi

⁸⁸ Kırıkkale Üniversitesinde alışan Dr.Öēretim Görevlisi Levent Ersalan başkanlıēında 20 kişilik anketör grubuyla köyler dahil tüm kırsal alanı kapsayacak bir araştırma yapılmıştır. Kırsal alanda bulunan yaklaşık 2000 haneden 1400'üne bu anket uygulanmıştır. Anket formları ve deēerlendirilmesine ilişkin herhangi bir yayın yapılmamıştır.

nedenler, bu dönem içerisinde başarı oranının %13 ile %17 arasında kalması gibi bir sonuç doğurmuştur.

Bu sıkıntıların giderilmesi ve aynı sorunların tekrar yaşanmasına engel olmak için yapılan danışma toplantılarında, arzu edilen başarının yakalanması için, ilçede dersane düzeyinde kursların açılması, öğrencilerin kendi sosyal çevreleri dâhilinde bir dersane ortamında eğitim almaları uygun görülmüştür. Bu doğrultuda Halk Eğitim Merkezi mevzuatına uygun olarak öğretmen görevlendirmeleri gerçekleştirilmiştir. Bu oluşumda görevlendirilen eğiticiler, kursta kullanılacak materyal, doküman ve diğer ihtiyaçlar üzerinde titizlikle durulmuştur. Özellikle dershanecilik tecrübesi olan, test tekniği aktarımında başarılı ve alanında uzmanlaşmış öğretmen kadrosu ile çalışma hedeflenmiştir. Kursların her türlü materyal ve eğitim ihtiyaçları Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından karşılanmıştır. Çalışmanın ilk yılı olan 2006-2007 öğretim yılında kurslar 11 öğretmen ve 197 öğrenci ile öğretime başlamış ve bu yılın sonunda başarı oranının % 38'e çıktığı görülmüştür. Takip eden 2007-2008 öğretim yılında ise öğretmen sayısı 17, öğrenci sayısı 319'a yükselmiş ve başarı oranı % 47 olmuştur. Yine 2008-2009 öğretim yılında kurslardaki öğrenci sayısı 361, öğretmen sayısı 23'e çıkmıştır. Bu öğretim yılındaki başarı oranı %74'e ulaşmıştır. Başlangıcından itibaren kurslara katılan öğrenciler; Anadolu Öğretmen, Anadolu, Anadolu Sağlık Meslek ve Anadolu Meslek Liselerine yerleşmiştir. Başarı oranları öğrenci sayısı ve sınav başarısı ölçü alınarak Kırıkkale İl Milli Eğitim Müdürlüğüne tespit edilip o dönemde kendi sayfalarında ilan edilmiştir.

Sistemin başarısını devam ettirmek ve kalıcılığını sağlamak amacı ile kurumsallaşma gereği hissedilmiş, bu doğrultuda yapılacak çalışmalar hakkında akademisyenler, ilçe yöneticileri, öğrenci velileri ve ilçe halkı ile bir dizi toplantılar düzenlenerek tartışılmıştır (Ek 3). Sonuçta bu kurumun resmi bir hüviyete kavuşması kararına varılmıştır. Çeşitli modeller içerisinde, geniş katılım ve demokratik bir model

sunması gibi nedenlerle, eğitim kooperatifi kurulmasının en doğru organizasyon olacağı ortak bir kanaat olarak öne çıkmıştır.

Kooperatifin tanıtım broşüründe yer alan giriş yazısına göre model; kırsal kesimde kendini net bir şekilde gösteren fırsat eşitsizliğini göz önüne alarak öncelikle eğitim alanında fırsat eşitsizliğini ortadan kaldırmayı, farkındalık eğitimi ve meslek edindirme kurslarıyla da topyekûn kırsal kalkınmayı hedefleyen yepyeni bir modeldir. Model, yönetim yaklaşımında harcamaları yapanların söz sahibi olmasını önceleyen yöntemin tersine, kırsalda toplumsal kesimlerin tamamını kapsayan, onların karar oluşumuna katılımını sağlayan ve bilimsel literatürde "katılmalı yönetim" olarak adlandırılan metodolojiyi benimsemektedir. Katılmalı yönetim uygulamasını hayata geçirmek üzere; geçmişte Türk ekonomik hayatında önemli işlev görmüş olan ahilik modeli, kırsal alanda güç birliği ve dayanışma sağlayan yönüyle toplumsal barışa da katkıda bulunan imece modeli, yine cumhuriyetin ilk yıllarında kırsal kalkınmada önemli rol üstlenen köy enstitüleri modeli ve toplumsal aydınlanma ve farkındalık oluşturma alanında önemli işlevleri olan halk evleri modeli olmak üzere dört modeli içerisinde barındırma ve işlevsel kılma potansiyeli olan Kooperatif yapılanmasını tercih etmiştir.⁸⁹

Kooperatif fikrinin çıkış noktalarından biri de ilçenin bir köyünden 18 yaşındaki bir genç kızdan kaymakamlığa gelen ve yardım isteyen mektubudur. Genç kız, Yahşihan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Müdürlüğüne bir mektup yazarak durumunu anlatmış, çaresizliğini dile getirmiş ve destek istemiştir. Hayatının ve geleceğinin, erken evliliğe zorlanarak çalınmasına engel olmak isteyen ve direnen genç kız, ilköğretimi bitirdikten sonra Milli Eğitim Bakanlığı'nın taşıma desteğinin sona ermesiyle, ağabeyi ile

⁸⁹ YAKOOP'a Giden Yol Tanıtım Broşürü, s. 5.

babasının engeli ve ulaşım probleminden dolayı liseye gidemediğini yazmıştır.⁹⁰ "Sevgili

Osman Abi..." olarak başlayan satırlar şu şekilde devam etmektedir.

"...öncelikle biraz olsun beni anlamayı ve bana canı gönülden destek vermeni istiyorum. Çünkü şu anda çok yalnızım, çok kalabalık bir ailede yaşıyorum ama çok yalnızım. Her geçen gün diğer bir günü umutla ekliyor, umudumu kesmiyorum ama ne yalan söyleyeyim artık yıldım hayattan, koskoca iki sene geçti. Yaşıtlarım evlendi, çocuk sahibi oldu. Annem, babam, abim, ablam adeta bir talih kuşu beklercesine beni yem olarak görüyor. Ne kadar umutlanabilir ki insan bu ortamda? Ne mi bekliyorum hayattan çok ama hiçbir şey, hiçbir şey yapamıyorum.

Sadece televizyondaki "haydi kızlar okula" sözünü duymaktan başka. Belki inanmayacaksınız ama size mektup yazma fikrini beni birkaç önce istemeye gelen akrabamızın gelini verdi. Ve abim- le sürekli çatışma yaşadık. "Vay neymiş efendim oğlan çok iyiymiş de, vay neymiş oğlan çalışkanmış, akrabaymışsınız felan." Yani beni sormayan sohbetler. Hep şu söz vardı evde. "Ne okuması artık kocaman kız oldun, nasip değilmiş okumak sana, el alem ne der? Bu kızın gözü açıldı, ne konuştuğunu bilmiyor, valla iyi yola gitmez, yoldan çıkmış. Okuyup da muallim mi olacan sanki," sözleri çok ağırlıma gidiyor. Bir takvim yaprağını alıp okurken bile "Şuna bak, boşa zaman geçirme, çabuk yemek yap, abin gelir şimdi." Belki de eşitsizliği bilmiyorum. Suçlayamıyorum çünkü onlar benim atam ama çok kırılıyorum. Hele geçen gün annemin "Abin okusaydı kümeste olsa bir ev tutacaktım ama okutacaktım, yokluğun gözü kör olsun," deyip de isyan ettiğini duyunca işte biz bu noktada bitiyorduk. Çalışsan "Kadın çalışır mı hiç!" Alimallah köylü topa tutar. Okusan kız çocuğu okur mu diye okutmazlar. Belki de boşuna çabalıyorum, çırpını- yorum ama bataklığa çırpındıkça daha da çok batıyorum. İsyan ediyorum ama hıçkırıklarımı duyan yok. Ağlıyorum ama nedenini soran yok. Hani doğulu kızlar hep gösteriliyor ya televizyonda işte kurtuldu diyorum, biri daha kurtuldu. Peki ama beni, k Anadolu'nun taşra köylü kızını, kim kurtaracak. İnanması güç ama ne demişler umut fakirin ekmeği size bu mektubu yazı- yorum çünkü ben okumalıyım, ilki gerçekleştirmeliyim. Etrafıma yararlı olmalıyım. Ama nafile çok sevdiğim yakın bir küçüğüme evliliğin olumsuz faturasını anlatıp onu evlilikten soğutunca kız bir daha bizim eve uğramaz oldu. Neden mi? Nedeni çok açık kızı farklı öğütliyormuşum, kız be- nim yanımdan gidince ağlıyormuş okuyacağım diye. Zaten o eğitim aşkı olmazsa nasıl öğütleyeyim ki ben. İşte beni sosyal cezalarla (dışlamalar, kınamalar...) yıldırmaayan bu köylü halkına inat okumalıyım. Şunun kızı okusa ne diyenlere inat okumalıyım. Ne olur bana da bir yardım eli acil olarak, aklıma ilk siz geldiniz size yazdım. Ben çantasını eve gelin- ce fırlatan, kitaplarını parçalayan, okumayı işkence olarak görenle re inat okuyacağım. Ama ne ac dir ki gelin siz onu bana sorun o tip insanlara verilen şansın üçte bir veri seneler bajarmazdım ki Yeter ki bir kümes kadar ev olun ben yine okurum Yeter ki okula kaydım yapılsın yaşıım geçmeden İki yo, ikinci yıl hatta üçüncü yıllar da beni yıldırılmaz. Sizden bir yanıt alamasam da boş durmayacağım elbette yine yazacağım Sesim duyurana kadar. Benim nasibimde evlilik yok, üç beş çocuk yok. Benim kaderim okumak ve bu cahil çevreden kurtulmak. yan etmiyorum ama kaderimi değiştirebileceğimi, nasip kelimesinin kalıplaşmış bir bağnazlığı olmasını istedikleri şeylere bağlamasının yanlışlığını vurgulamak istiyorum.

içimde ukte kalan tek emelimi gerçekleştirmek size vebal olsun. Çok ağır bir sorumluluğu size yüklediğimi biliyorum. Ama gelin görün ki, emek sunulduktan sonra sonu alınmazsa acdir. Ben sizin yüzünüzü kara çıkarmayacağıma şimdiden söz veriyorum. İnşallah mektup elinize ulaşır. Beni unutmayın. Çünkü ben yaşamak istediklerimi değil hayatın bana yaşamak zorundayım. Acilen cevap bekliyorum."

Bunun üzerine imkânlar seferber edilerek genç kızın ilçedeki liseye taşınması sağlanmış, sağlanan bu imkân köyde kendisi ile aynı durumda olan diğer genç kızlara da fırsat olmuştur. Sorunları tek tek kişiler için çözmenin değerli olduğu açıktır. Ancak çok

⁹⁰ İdeal Eğitim, Üç Aylık Eğitim Kültür Dergisi, Yahşihan, S. 1, 2010. s. 25.

sayıda genci ilgilendiren bu ortak sorunun kurumsal çözümü daha büyük önem taşımaktadır. Kooperatif, kurumlaşma çözümüdür.

Kooperatifin kuruluş konusu tarımsal bir faaliyet olmadığı için, başvuru tarım-dışı kooperatiflerin kuruluş onayı ve denetiminden sorumlu olan Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğüne yapılmıştır. Anılan müdürlüğün daha öncesine ait eğitim kooperatifi deneyimi olmadığı için, ilk başta kooperatifin kuruluşunu onaylamakta tereddüt yaşamıştır. O günlerde Türkiye'nin çeşitli illerinde 22 Eğitim Kooperatifi uygulaması mevcut olmakla birlikte, Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Eğitim Kooperatiflerine ve diğer kooperatifler için sunulan tip ana sözleşmeye benzer bir ana sözleşme düzenlemesine sahip olmadığı bu vesile ile öğrenilmiştir. Sonuçta Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü eğitim kooperatifleri kurulabileceğine yönelik özel bir düzenleme olmamakla birlikte kurulmasını engelleyici bir düzenleme olmadığı yönünde karara varmış ve 22.01.2009 tarihinde, 27 kişilik kurucu ile Yahşihan Eğitim Kooperatifi Türkiye'de 23. Eğitim Kooperatifi olarak kurulabilmiştir.

Bu projenin sürdürülebilir ve kendi kendini finanse edebilir bir noktaya gelebilmesi için, üye aidatları dışında kalıcı kaynak arayışlarına girilmiş ve gelir getirici bir faaliyet olarak kooperatif adına ilçede bir yediemin otoparkı açılmıştır (Ek 4). Otopark ücretleri ve üye aidatlarının yeterli olmayacağı göz önüne alınarak eğitime duyarlı sermaye sahiplerinin desteği ve bağışlarını sağlamaya dönük çalışmalara başlanmıştır.

Kooperatif, ilk olarak ilçe merkezinde öğrenci, veli ve ilgililerin rahatlıkla temas kurabilecekleri bir irtibat bürosu oluşturmuştur. Kurulan temas ve alınan bilgiler doğrultusunda, kooperatifin bir dersane kurması ve hizmetini kendi binasında gerçekleştirmesi düşüncesi öne çıkmış, bu doğrultuda TOKİ tarafından yapılmış fakat kullanılmadığı için âtıl duruma düşmüş Sağlık Ocağı binası 5 yıllığına kiralanmıştır.

Âtıl sağlık ocağının eğitim oğretime uygun hale getirilmesi için gerekli tadilat çalışmaları tamamlanmış ve çalışmalar başlamıştır. Kooperatif, o günlerde özel sektör dershanelerinin hizmet verdiği alanlar olan ve liseye giriş sınavı niteliğindeki SBS, niversiteye giriş sınavı niteliğindeki YGS-LGS, kamuda işe girmek için gerçekleştirilen sınav olan KPSS ve ara sınıflar yetiştirme kursları, yetişkin meslek eğitimi, sosyal ve kültürel aktiviteler gibi farklı alanlardaki çalışmalarına 2010 eğitim oğretim yılı başında başlamıştır (Ek 5).

2.2.1. Yahşihan Eğitim Kooperatifi

Kooperatif kurulduktan ve kendi binasında faaliyete geçtikten sonra kooperatifin daha işlevsel hale gelmesi ve tüm halka hizmetler verebilmesi için bilimsel bir bakış açısıyla bir model haline getirilmeye çalışılmıştır. Model alışması yapılırken Kırıkkale niversitesindeki akademisyenlerden öneri ve destekler alınmıştır.⁹¹ Yayınlanmayan ve taslak haldeki dokümanlara göre Yahşihan Eğitim Kooperatifi bir model olarak aşağıdaki gibi düzenlenmiştir.

2.2.1.1. Modelinin Genel erevesi

Modelin Adı: İlçede katılmalı bir eğitim yönetimi öngören model Yahşihan Eğitim Kooperatifi olarak isimlendirilmiştir. Yahşihan Eğitim Kooperatifi'nin kısaltılmış adı YAKOOP'tur.

Modelin Amacı: 1980'lerden uygulanan yeni ekonomi politikaları yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. Kamu hizmetlerinin özel sektör eliyle ve ücretli yapılır hale gelmesine neden olan bu yeni dönemden itibaren kamu hizmet ve kalitesinden memnun

⁹¹ Bu süreçte Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ğretim yesi Prof. Dr. Birgül Ayman Güler'e de danışılmış ve kendisi kooperatif örgütlenmesinin tercih edilmesi önerisinde bulunmuştur.

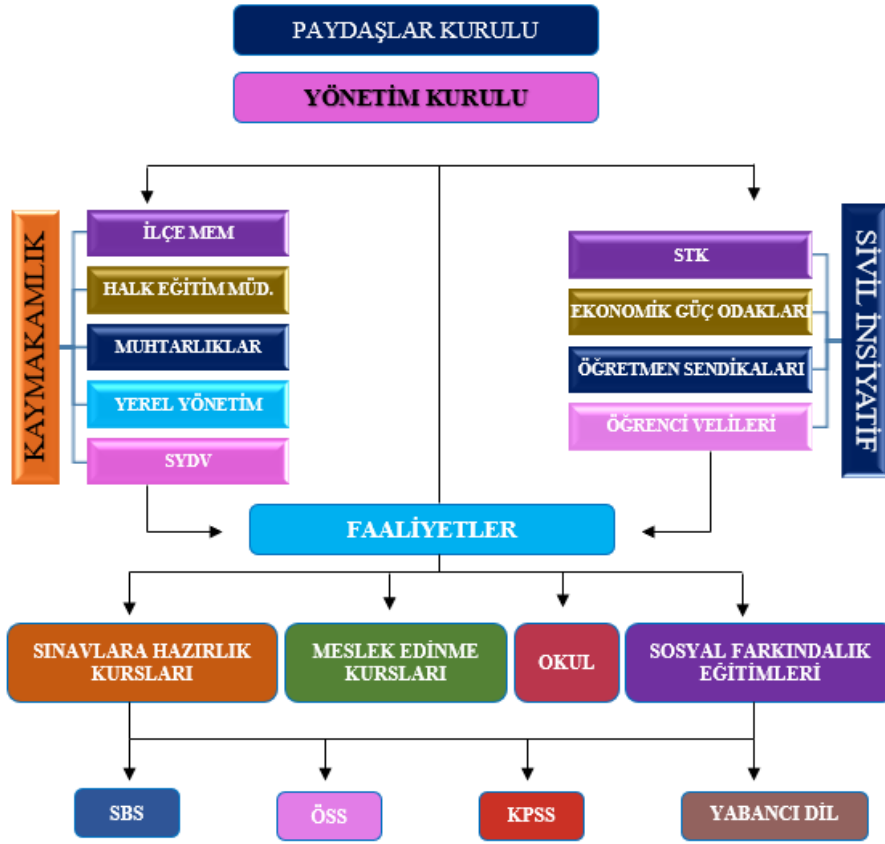
olmayan topluluklar yeni model arayışına girmişlerdir. YAKOOP modelinin temel amacı, eğitim alanında katılmalı eğitim sistemi oluşturmaktır. Modelde yer alan SBS, LGS ve YGS'ye hazırlık dershanesi uygulamaları ilçede eğitim alanında yaşanan fırsat eşitsizliğini ortadan kaldırtacak, sosyal farkındalık eğitimleri ile de toplumsal kalkınma amacına katkı sağlanacaktır. Bu boyutu ile model yalnızca bir eğitim çalışması değil aynı zamanda yoksullukla mücadele amacı da taşıyan bir uygulama olarak ortaya çıkmaktadır.

Modelin Önemi: Son dönemde kamu hizmet kalitesinin artması, kamu kaynaklarının kullanımında etkinlik ve verimliliğin sağlanması amacı ile geliştirilen bazı alternatif yönetim yaklaşımlarından biri olan Yönetişim anlayışının, küresel sermayenin ulus-devlet yapılanmasını devre dışı bırakarak doğrudan kendisine ortaklar bulmasına olanak sağlayan bir yöntem haline geldiği görülmektedir.

Bu çerçevede, yönetim sürecine halkın katılmasına olanak sağlayan mekanizmaların ulus devleti aşındırmadan, kamu yönetimi aygıtı ile toplumun, karar verme davranışını birlikte üretmesine olanak sağlayacak şekilde yapılandırılması gerekmektedir. Bu sayede kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanılırken demokratik yönetim kültürünün oluşturulması/geliştirilmesi de mümkün olabilecektir.

YAKOOP modelinde, modelin tüm paydaşlarının karar süreçlerine aktif olarak katılımı sağlanırken, diğer taraftan da oluşturulan kontrol mekanizmaları da uygulamanın amaç dışına çıkması engellenmektedir. Bu sayede, bir taraftan kamu hizmetlerinde etkinlik ve verimliliğin sağlanmasına yönelik olarak geliştirilen yeni yönetim teknikleri kullanılmakta, ancak sistem üzerinde oluşturulan kontrol mekanizmaları ile modelin tamamen bir piyasa aktörü olması da engellenmektedir. Bu sayede ilçe düzeyinde fırsat eşitsizliğini ortadan kaldırmak, toplumsal kalkınmaya katkı sağlamak ve sosyal dışlanma olgusu ile mücadele etmek çerçevesinde çalışmalarını eğitim alanında odaklayan YAKOOP uygulamasında, eğitimin ticarileştirilmesinin önüne de geçilmektedir.

2.2.1.2. Modelin Paydaşları

Şekil 1. YAKOOP Modeli

Kooperatif Üyeleri ve Paydaşlar Kurulu (Genel Kurul)

Eğitim Kooperatifinin tüm paydaşlarından oluşan paydaşlar kurulu eşit katılımcı ve demokratik olarak bir araya geldikleri bir danışma karar ve koordinasyon kuruludur. Temel amaç, hiyerarşik bir yapı oluşturmak değil, yatay bir örgütlenmeyle sistematik bir bütün oluşturmaktır. Paydaşlar Kurulu, eğitim kooperatifinin temel amaçları doğrultusunda çalışmasını sağlamakla yükümlüdür.

Yönetim Kurulu

Yönetim Kurulu kooperatifin yürütme organıdır. Paydaşlar Kurulunun görüş ve ilkeleri doğrultusunda gerekli iş ve işlemleri yerine getirir. Kooperatifin üyeleri arasından

tüzükte belirtilen şekilde ve demokratik usullerle belirli süre de görev yapmak üzere seçilir. Paydaşlar Kuruluna karşı sorumludur.

Kaymakamlık

Kolektif bir yapılanma olan kooperatifi kurucu ve yönlendirici ögesi ilçe kaymakamlığıdır. Kaymakamlığın koordinasyon görevini yerine getirerek akademisyenler, eğitimciler, eğitime gönül vermiş iş adamları ve ilçe halkın bir araya getirerek kurumsallaşmaya giden ilk adımın atılmasında önderlik etmiştir.

Muhtarlık-Belediye

Bir diğer kurucu özne ise halk katmanlarını temsil eden ve seçim yoluyla işbaşına gelmiş olan yerel yönetimlerdir. Muhtarlar bulundukları köy ya da mahallenin kooperatif temsilcileridir. Kooperatif adına bağış toplama etkinlikleri, halka duyurma bir başka deyişle halk ile kooperatif arasında bir köprü görevindedir. Belediyeler is yapılan son yasal değişikliklerden sonra eğitim alanındaki çalışmalara bütçesinden pay ayırabilen özelliği ile finansman katkısı sağlayabilen ve halkın katılımını sağlamaya dönük güven verici kurum niteliğindedir.

İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü hali hazırda eğitimden sorumlu olan kurum olma özelliği ile öğretmenlerin kooperatif çalışmalarına etkin katılımlarını sağlamada hem yasal hem de kurumsal yetkileri dahilinde destek olacaktır. Aynı zamanda elindeki okul derslik, atölye, işlik, konferans salonu gibi fiziksel ortamların kooperatif amacına uygun olarak sağlanması ve kullanılmasına yardımcı olacaktır.

Halk Eğitim Müdürlüğü

Amacı ve görevi; zorunlu eğitimi bitirmiş ya da örgün eğitimden bir şekilde ayrılmış olan bireylerin, kişisel ve mesleki eğitimlerini desteklemek olan müdürlük üretim ve beceri temelli kısa süreli programlar içeren çeşitli eğitimler kooperatifin meslek edindirme kursları ve diğer faaliyetlerinde aktif rol alacaktır. Aynı zamanda kooperatifin talep ettiği kurslara eğitici temin etmek gibi bir rolü de bulunmaktadır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

İl merkezleri ve ilçe merkezlerinin tamamında yasayla kurulu vakıfların amacı en alt kesimini teşkil eden yoksul kesimi ekonomik ve sosyal anlamda desteklemektir.

Bu anlamda kooperatifin amaçlarıyla vakfın amaçlarının pek çok alanda kesiştiği söylenebilir. Özellikle kooperatif etkinliklerinden faydalanacak fakir kitlelere finansal kaynak sağlama konusunda işlevi açısından modelin vazgeçilmez bir ögesidir.

STK (Vakıf, Dernek, Sendika vb)

Toplumsal bir amaç için oluşturulmuş bağımsız ve inisiyatif yaratan baskı unsuru niteliğinde olan STK'lar kooperatifin doğal bir paydaşıdır. Eğitim gibi önemli bir konuda bu paydaşlar, üye güçlerini, örgütlü yapılarını ve diğer güçlerini işe koşarak bir sivil enerji oluşturabilirler.

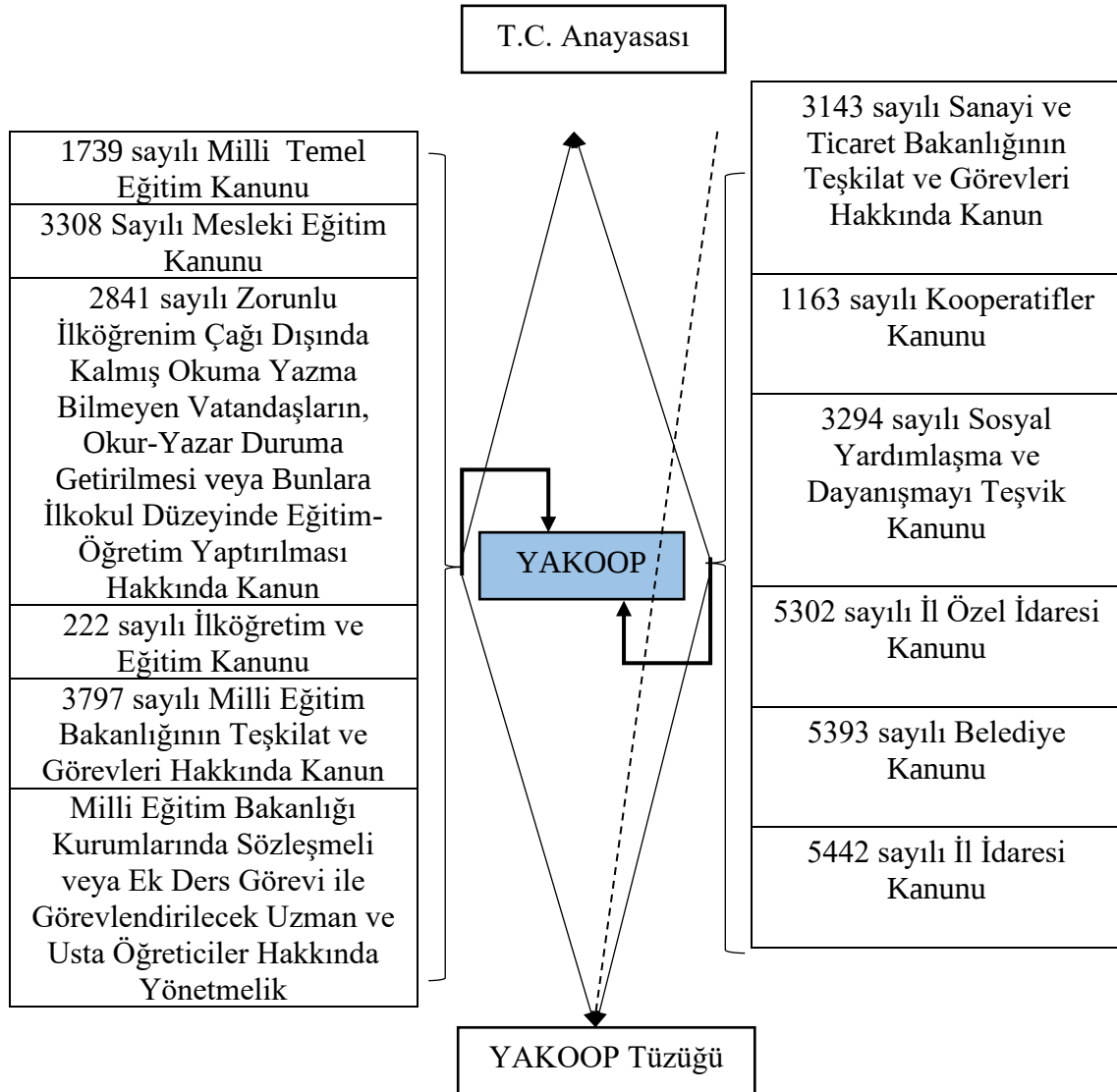
Ekonomik Güç Odakları

Ekonomik güç odakları olarak bölgenin sanayicileri iş adamları küçük ve orta ölçekli işletme sahipleri modelin hem finans hem de meslek edindirme sürecinde program tespiti ve programlardan mezun olan bireylerin istihdam edicisi olarak rol alırlar.

Öğrenci Velileri

Kooperatifin kurslar alanında öğrenci velileri önemli bir girdi süreci ve aynı zamanda doğal üye olarak kabul edilir. Kooperatifin yönetim sürecinde karar alma uygulama ve denetlemede etkin rol alırlar. Kooperatifin çalışma felsefesini diğer kişilere aktarmada aynı zamanda bir tanıtım görevi de yüklenirler.

2.2.1.3. Modelin Yasal Çerçevesi

Şekil 2. YAKOOP Modelinin Yasal Çerçevesi

Anayasa'nın 42. maddesinde; kimsenin eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamayacağı, eğitim ve öğretimin devletin başlıca ödevlerinden olduğu, bu ödevin Atatürk ilkeleri doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılacağına ilişkin açık düzenleme yapılmıştır.

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 1. maddesinde Türk Milli Eğitiminin genel amacının Türk Milletinin bütün fertlerini, Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek olduğu, 2.maddesinde; Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek, 3.maddesinde; İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak, böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmak olduğu belirtilmiştir.

3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un 1. maddesinde kanunun amacının; Anayasa, 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile kalkınma plan ve programları doğrultusunda milli

eğitim hizmetlerini yürütmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığının kurulmasına, teşkilat ve görevlerine ilişkin esasları düzenlemek olduğunun belirtildiği ve 2. maddesinde ise Milli Eğitim Bakanlığının görevlerinin sayıldığı görülmektedir.

Anayasa'dan alınan yetkiyle kurulan ve eğitimden sorumlu bakanlık olan Milli Eğitim Bakanlığı görev alanlarını çeşitli kanun ve yönetmeliklerle ayrıntılı olarak düzenlemiştir. Bunlardan bazıları 3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanunu, 2841 Zorunlu ilköğrenim Çağı Dışında Kalmış Okuma Yazma Bilmeyen Vatandaşların, Okur - Yazar Duruma Getirilmesi veya Bunlara İlkokul Düzeyinde Eğitim - Öğretim Yapıtırılması Hakkında Kanun, 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ve Milli Eğitim Bakanlığı Kurumlarında Sözleşmeli veya Ek Ders Görevi ile Görevlendirilecek Uzman ve Usta Öğreticiler Hakkında Yönetmeliktir.

Gerek Anayasa'nın 42. maddesi gerekse Milli Eğitim Temel Kanunu ve Milli Eğitim Bakanlığının görev ve sorumlularının ayrıntılı şekilde düzenlendiği kanun ve yönetmeliklere göre eğitimin, temelde devletin asli ödevlerinden olduğu anlaşılmaktadır. Ancak her zaman bu ödevleri gerektiği ölçüde yerine getirdiğini söylemek mümkün değildir. Devletin asli görevlerinden birisi olan eğitim alanında yetersiz hizmet vermesi özellikle 1980'li yıllardan itibaren özel sektörün eğitim alanına girmesine ve bu hizmeti ücretli verir hale gelmesine neden olmuştur. İşte bu noktada yukarda YAKOOP modeline ilişkin verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere Devletin yeterli olamadığı fakat vatandaşında ticarileşen eğitim hizmetini almaya tek başına gücünün yetmemesi gerçeğine göre sivil inisiyatif geliştirmek zorunlu hale gelmiştir. YAKOOP modelinde örgütlenmenin Kooperatif olarak doğmasının nedeni tam da budur. Çünkü 1163 Sayılı Kooperatifler Kanun'unun 1. maddesinde kooperatif: "Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir

ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir.” şeklinde tanımlanmıştır. Kooperatif 3143 sayılı Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun’un 13. madde ‘a’ bendinde yer alan; “Tarım ve Köy işleri Bakanlığına bağlı tarımsal amaçlı kooperatifler, tarım kredi kooperatifleri ve birlikleri ile yapı kooperatifleri ve üst birlikleri hariç olmak üzere, tarım satış kooperatifleri ve birlikleri ile genel hükümlere tabi kooperatiflerin ve birliklerin kuruluş, işleyiş ve denetimlerine ait işlem ve hizmetleri yürütmek” hükmü gözetilerek kurulmuştur. Kooperatif ana amacı olan çeşitli alanlardaki eğitim faaliyetlerini gerçekleştirmek için modelde paydaşlar olarak ortaya konan 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu’nun 2. maddesinde yer alan “Fakrî zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmayan ve bu kuruluşlardan aylık ve gelir almayan (...)^[1] vatandaşlar ile geçici olarak küçük bir yardım veya eğitim ve öğretim imkanı sağlanması halinde topluma faydalı hale getirilecek, üretken duruma geçirilebilecek kişiler bu Kanun kapsamı içindedir.” hükmü 5393 sayılı Belediye Kanunun 14. madde ‘b’ bendinde yer alan; “... Devlete ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımını yapabilir veya yaptırabilir, her türlü araç, gereç ve malzeme ihtiyaçlarını karşılayabilir;..” hükmü, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu Kanunun 6. madde ‘a’ bendinde yer alan; “...kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde yapmakla görevli ve yetkilidir.” hükmünden istifade etmeyi hedeflemektedir ve bu hedefini gerçekleştirirken 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 27. madde de yer alan; “İlçe genel idaresinin başı ve mercii kaymakamdır. Kaymakam, ilçede Cumhurbaşkanının idari yürütme vasıtasıdır İlçenin genel idaresinden kaymakam sorumludur. Bakanlıkların kuruluş mevzuatına göre ilçede lüzumu kadar teşkilatı

bulunur. Bu teşkilat kaymakamın emri altındadır.” hükmüyle açıkça yetkilendirilen kaymakamın koordinasyon görevinden destek alacaktır.

2.2.1.4. Modelin İşleyişi

Model her şeyden önce kamu ve halkın iş birliğine dayanan ve dayanışma ruhunu esas alan bir örgütlenme modelidir. Model paydaşlarında anlatıldığı üzere kamu kurumları ve kooperatif yönetim ve genel kurulunun ilçenin ihtiyaçlarını tespit etmek üzere zaman zaman yapacakları toplantılarda oluşan kararlar ve toplumsal kalkınmaya ilişkin uzmanlığı bulunan kişilerin önerilerine göre faaliyetler planlayabilecektir. Kuşkusuz model topyekûn eğitim ve topyekun kalkınma hedefleyen bir modeldir. Bu amacı gerçekleştirmek zamana yayılı şekilde olabilecektir. Bu doğrultuda ilk başta sınav sisteminin getirdiği olumsuzlukları ortadan kaldırmak ve fırsat eşitliği sağlayarak dar gelirli ailelerin çocuklarının dersane hizmeti almasına yönelik hizmet vermeye başlamıştır. Bu hizmet kooperatif üyesi olsun veya olmasın ilçede yaşayan her öğrenciye açık hale getirilmiştir. Kooperatife üye olmak kooperatif faaliyetlerinde söz sahibi olmak ve kooperatif yönetiminde yer almak gibi bir fırsat sunmaktadır. Üye aidatları ilçenin ekonomik durumu göz önünde bulundurularak tespit edilmiştir ve sembolik düzeydedir. Kooperatifin vereceği hizmetleri gerçekleştirebilmek için gerek modelde anlatılan dinamikler gerekse yasal çerçevede anlatılan kurumların kendi yasalarında yer alan imkanlardan faydalanmayı ve bu faydaları da kaymakamlığın koordinasyon görevinin sağlayacağı imkanla elde etmeyi hedeflemektedir. Verilecek hizmetler karşılığında öğrencilerden herhangi bir ücret talep edilmeyecek, yönetim kurulu huzur hakkı vb. ad altında herhangi bir ücret alamayacaktır. Dolayısıyla kooperatifi kooperatifçiliğin ruhuna uygun olarak kâr amacı gütmekten çalışacak ve elde edilecek her türlü üye aidatı bağış ya da başka gelirleri yine ilçenin ihtiyacı olan eğitim faaliyetlerine harcanacaktır.

2.2.1.5. Modelin Temel işlevleri

YAKOOP, altı işlevli bir yapı olarak kurgulanmıştır. Bunlar eğitim, yoksullukla mücadele, istihdam için beceri kazandırma, sosyal farkındalık, hobi edindirme ve demokratik-katılnalı yönetim deneyimi edindirme işlevleridir.

Eğitim işlevi

YAKOOP modeli her şeyden önce bir eğitim modelidir. Dolayısı ile asli işlevini eğitim alanında gerçekleştireceği çalışmalarla üretecektir. Bu bağlamda YAKOOP'un gerçekleştireceği eğitim çalışmalar; Orta Öğretim Kurumlarına giriş sınavlarına hazırlık programları (SBS), Yükseköğretime hazırlık programları (YGS ve LYS), Kamu görevliliğine giriş sınavları (KPSS), meslek edindirme programları ve sosyal farkındalık eğitim programları ile özel okuldan oluşmaktadır.

YAKOOP eğitim işlevi çerçevesinde gerçekleştireceği dershanecilik faaliyeti ile öncelikli olarak eğitimde fırsat eşitliği sağlamayı amaçlamaktadır. Dar gelirli ve yoksul aile çocuklarının ekonomik sebeplerle faydalanamadığı dersane olanaklarından faydalanması sağlanarak, eğitim kademelerine yerleşmede ortaya çıkan fırsat eşitsizliği ile etkin bir mücadele gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir. Gerçekten YAKOOP kurulmadan önce ilçede 2005-2006 eğitim-öğretim yılında gerçekleştirilen dershanecilik hizmetinin her eğitim-öğretim döneminde yükselen bir seyir izlemiş olması bu konuda önemli bir gelişme kat edildiğini göstermektedir.

Tablo: Kırıkkale Milli Eğitim Müdürlüğü verilerine göre, ilçedeki dershanenin ve daha sonra kurulan YAKOOP dershanesinin başarı grafiği⁹²

⁹² Burada verilen bilgiler; Kırıkkale İl Milli Eğitimi Müdürlüğü'nün o günlerde öğrencilerin Seviye Belirleme ve Liseye Giriş sınavlarındaki başarısını, il merkezi ve diğer ilçelerdeki öğrencilerin toplamını göz önünde bulundurarak kendi belirlediği yöntemle hesaplaması ve kendi sayfasında ilan etmesinden elde edilmiştir.

Tablo 1. Sınava Giren Öğrencilerin Ortalamaları

Eğitim Öğretim Yılı	Yüzdelik Başarı Ortalaması
2005-2006	%13
2006-2007	%35
2007-2008	%47
2008-2009	%74

Tablo 2. YAKOOP'un Sınav Başarıları

Eğitim Öğretim Yılı	Görev Alan Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı	Sınava Giren Öğrenci Sayısı	Başarılı Olan Öğrenci Sayısı	Başarı Yüzdesi
2006/2007	14	57	13	2	%15
2007/2008	21	186	26	12	%46
(4 Anadolu Lisesi, 5 Sağlık Meslek Lisesi, 3 Anadolu Meslek Lisesi)					
2008/2009	23	288	52	28	%53
1 Anadolu Öğretmen Lisesi, 12 Anadolu Lisesi, 6 Sağlık Meslek Lisesi, 9 Anadolu Meslek Lisesi					
2009/2010	27	356	-	-	-

Halen yükseköğretime giriş sınavlarına yönelik olarak yürütülen çalışmalar ilerleyen dönemlerde YAKOOP tüzüğünde öngörülen diğer çalışmalarını da kapsayacak şekilde genişletilecektir. Bunların başında yetişkinlere yönelik olarak verilecek olan meslek edindirme kursları vardır. Açılacak olan programların belirlenmesinde yerel ihtiyaçlar ve talepler göz önünde bulundurularak ilçe halkının in tamamının belli bir meslek ya da sanat alanında eğitim alması hedeflenmektedir. Bu çerçevede gerçekleştirilecek çalışmalar için Halk Eğitim usta öğretici imkanlarından öncelikli olarak değerlendirilecektir. Halk Eğitim merkezinin öğretmen/usta öğretici kadrosunun yetersiz kaldığı noktalarda da Halk Eğitim mevzuatının gereklerine göre usta öğreticiler temini yoluna gidilecektir.

Bu çerçevede gerçekleştirilmesi planlanan kurslar beş başlık atında sıralamak mümkündür. Bunlar:

1. Okuma-Yazma Kursları
2. Mesleki ve Genel Bilgi Kursları
3. Sosyal ve Kültürel Eğitim Kursları
4. Sosyal ve Kültürel Etkinlikler

5. Sanayi Eğitim Kursları

Daha çok yetişkin katılımcılara yönelik olarak düzenlenmesi planlanan bu programlardan en üst düzeyde verinin elde edilebilmesi için yetişkinlerin bu eğitim programına motive edilmesi önemlidir. Yetişkin katılımcıların yetişkin eğitim programlarına niçin katıldığını bilmenin, yetişkini uygun programa yönlendirme açısından önemi vardır. Böylece yetişkin eğitim programında çok kere görülen programı terk etme oranlarında belirli bir düşme sağlanabilecek ve ulaşmak istemen hedefler gerçekleştirilebilecektir. Bu noktada YAKOOP'un diğer bir işlevi olan ‘‘Sosyal Farkındalık’’ eğitimlerinin önemi ortaya çıkmaktadır.

YAKOOP'un diğer bir işlevi de ilçe halkına yönelik olarak gerçekleştirilecek olan ‘‘Sosyal Farkındalık’’ eğitimleridir. Sosyal Farkındalık eğitiminde temel amaç YAKOOP'ça ilçe halkına sunulan çalışmalara katılımı sağlamak ve toplumsal bilinçlenme düzeyinin artırılması ile duyarlı ve sorumluk sahibi olmayı sağlamaktır. Örgün eğitim kurumlarında devam zorunluluğu vardır. Yetişkin eğitimi ise gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bir yetişkinin eğitim faaliyetine katılması için kendisinde bir ihtiyaç hissetmesi motive olması gerekmektedir.

Yetişkin eğitimi faaliyetleri düzenlenirken çok önemli olan bir nokta, bireylerde öğrenme isteğinin oluşturulması, toplumun tüm kesimlerine ulaşacak imkanların sağlanması ve her kesimdeki insana hizmet verebilmesidir. Birçok toplumda ihtiyaçları giderilemeyen, eğitim imkanından yararlanamayan çeşitli kitleler vardır. Dolayısı ile YAKOOP bünyesinde oluşturulacak eğitim faaliyetlerinin başarısı her şeyden önce yöre halkının modele olan inancının gerçekleştirmesine bağlıdır. Diğer taraftan modelin sürdürülebilirliği açısından da yöre insanının modeli tam olarak benimsenmesinin sağlanması da önemli görülmektedir. Zira Türk kamu yönetimi içinde ortaya koyulan birçok başarılı projenin değişen mülki idare amirlerden erden dolayı kadük hale geldiği

bilinmektedir. Bu nedenle YAKOOP modelinin başarısı, gerçekleştirilecek farkındalık eğitimleri ile oluşacak olan toplumsal sahiplenme ve mutabakatla sağlanacaktır. YAKOOP bünyesinde gerçekleştirilecek olan sosyal etkinlikler hem öğrencilerin motivasyonunun sağlanması hem de önemli bir yoksulluk türü olarak ortaya çıkan sosyal dışlanmanın ortadan kaldırılmasına yönelik amaçlar taşımaktadır. Bu bağlamda gerçekleştirilecek olan sosyal ve kültürel faaliyetlere tüm ilçe halkının katılımı sağlanarak özellikle de dezavantajlı grupların katılımı teşvik edilecektir.

YAKOOP modelinin temel amaçlardan biri de Özel Okul Kurumları kurmak olarak belirlenmiştir. İlçe sınırları içerisinde yer alan Üniversite ve Organize Sanayi Bölgesi de Özel okul için potansiyel oluşturmaktadır. Kurulacak özel okul modelin temel ilkeleri ve amaçları doğrultusunda eğitim verecektir. Diğer taraftan özel okul olgusu YAKOOP'un ortaya çıkış gerekçesi ile yani eğitimin ticarileşmesi olgusuyla çelişiyor gibi gözükse de halen üst gelir grubundan velilerin özel okul talebi bulunduğu ve bu talebin YAKOOP gibi kamucu bir kurum tarafından gerçekleştirilmesi toplumsal yarar sağlayıcı olacaktır.

Yoksullukla Mücadele İşlevi

Yoksulluk kavram bir halkın ya da onun belirli bir kesiminin asgari yaşam döngüsünü sürdürebilmek için ihtiyaç duyduğu gıda, giyim ve barınak gibi sadece en temel ihtiyaç maddelerini karşılayabilmesi olgusundan yoksun olması hali olarak tanımlayabiliriz. Buna mutlak yoksulluk da denmektedir.

Günümüzde yoksulluğu asgari kalori ihtiyacının karşılanmasından yoksunluğu ifade eden mutlak yoksullukta ifade etmek olanaksızdır. Özellikle gelir dağılımında yaşanan adaletsizliğin derinleşmesi ile ortaya çıkan yoksulluk göreceli yoksulluk olarak betimlenebilir.

Görelî yoksulluk, kaynaklara erişemem ve yaşamı idame ettiremem sorunun dan öte bir kavramı ifade eder.

YAKOOP yoksullukla mücadele çerçevesinde ilçeye sağlayacak olduğu katkı doğrudan nakdi ve/veya ayni yardım şeklinde yapılan transferler olmayacak bunun yanında çok daha görelî yoksulluk ve sosyal dışlanmanın ortadan kaldırılmasına yol olacaktır. Bu çerçevede YAKOOP bünyesinde gerçekleştirilmesi düşünölen programlar şunlardır:

İstihdama Yönelik Eğitimi Programları

İstihdama yönelik eğitim programlarının amacı, işsiz gençlere, yoksul kadınlara yönelik düzenlenecek kurslarla çeşitli beceriler kazandırılarak nitelikli iş sahibi yapmaktır. YAKOOP'un paydaşları arasında yer alan özel sektör temsilcileri ile iş birliğı yapılarak, istihdam güvencesi sağlanmaya çalışılacaktır.

Sosyal Farkındalık Eğitimleri

Bu eğitimlerin temel amacı ise bir yandan İlçe halkının kişisel gelişimini sağlamak diğ er taraftan da YAKOOP ile ortaya koyulan uygulamanın toplumsal düzeyde sahiplenilmesine çalışmaktır. Sosyal farkındalık eğitimlerinde ayrıca istihdama yönelik eğitim faaliyetlerinin, sosyal ve kültürel etkinliklerin de toplumsa tabanda karşılık bulmasını gözetmek amacı da önemli bir hedef olarak tanımlanabilir

YAKOOP' modelinin uzun soluklu olabilmesi ve tüm ülke çapında yaygınlaşması modelin tüm paydaşlar tarafından en üst düzeyde benimsenmesine bağıdır. Sosyal farkındalık eğitimleri, modelin paydaşlarında bu bilinç düzeyinin oluşmasını sağlamaya yönelik katkı üretecektir.

Sosyal ve Kültürel Etkinlikler ve Hobi Kursları

YAKOOP tarafından gerçekleştirilecek olan sosyal ve kültürel etkinliklerin birinci amacı eğitim programlarına katılan öğrencilerin motivasyonlarını artırmaktır. Ancak bu tür etkinliklerde ulaşılmak istenen bir diğer hedef de sosyal dışlanma olgusu ile mücadele etmek ve sosyal bütünleşmeye katkı sağlamak olarak ifade edilebilir.

Demokratik Yönetim İşlevi

YAKOOP modeli yukarda ifade edildiği gibi katımlı yönetim modelidir. Katımlı yönetim uygulamalarının temsil ve katılma işlevleri aynı zamanda demokratik yönetim anlayışının da temel ilkeleri arasında yer almaktadır.

2.2.2. YAKOOP'un Faaliyetleri

Sağlık Ocağı olarak inşa edilen ve kiralanan binanın dersane şeklinde tadil edilmesi ve modern bir eğitimi kurumuna getirilmesi için ayrıntılı ve özenli bir tadilat çalışması yapılmıştır. Tadilatla birlikte 20 kişilik sınıflar, yepyeni sıralar ve akıllı tahta, fotokopi makinaları vd. materyalleriyle özel sektör dershanelerinin ilerisinde bir zemin oluşturulmuştur (Ek 6). Milli Eğitim ve Halk Eğitim mevzuatlarından istifade edilerek alanında başarılı 30 kadar öğretmenin görevlendirilmesi yapılmış YAKOOP bu binada dersane eğitimine başlamıştır. Köylere servis konularak öğrencilerin ücretsiz taşınması sağlanmıştır.

2005 yılından itibaren çeşitli denemeler ve arayışlar sonucu ortaya çıkan bir yapı olarak ve topyekûn toplumsal kalkınma hedefinin merkezine eğitimi koyarak çalışmayı kararlaştıran YAKOOP, öncelikle liseye giriş sınavı niteliğindeki SBS, üniversiteye giriş sınavı niteliğindeki YGS-LGS, kamuda işe girmek için gerçekleştirilen sınav olan KPSS,

ve ara sınıfları yetiştirme kursları eğitimini bu binada sürdürmeye başlamıştır. Binada dershanelerden farklı olarak sosyal etkinlik salonu ve kantin oluşturulmuş bu alanlarda halka yönelik eğitimler ve çeşitli etkinlikler planlanmıştır. Etkinlik salonunda ilk olarak tiyatro ve halk oyunları eğitimine başlanmıştır (Ek 7). Bunların yanında çeşitli branşlarda faaliyet gösterecek spor kulübü kurulmuştur (Ek 8).

Dershanenin Kırıkkale kamuoyunda tanınması ve çeşitli kurumlardan destek alabilmesi için Kırıkkale'deki reklam panolarına ve yerel gazetelere ilanlar verilmiş (Ek 9), yerel basının ilgisi çekilerek hem öğrencilerle hem öğretmenlerle röportajlar yapılması sağlanarak tanınırlığı artırılmaya çalışılmıştır (Ek 10). Dershaneyi ve hedeflerini anlatmaya yönelik olarak tanıtım kitapçığı hazırlanmış (Ek 11) ve üç ayda bir yayınlanması planlanan “İdeal Eğitim” adı verilen derginin ilk sayısı yayınlanmıştır (Ek 12). Bunların yanında yine aynı amaçla başta Kırıkkale Sanayi ve Ticaret Odası yöneticileri olmak üzere sivil toplum kuruluşu niteliğindeki sendikalar, siyasi parti yöneticileri ve il milletvekilleri dershaneye davet edilerek oluşturulan yapı tanıtılmaya çalışılmıştır. Tüm bu çabalarla dershanenin hem bir model olarak esin kaynağı olması hedeflenmiş hem de bahsedilen kesimlerin maddi destek sağlanmaya çalışılmıştır. Kooperatif kurulması yönünde telkinleri ve model oluşumunda fikri katkıları bulunan Ankara Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölüm hocası Prof. Dr. Birgül Ayman Güler 25 kadar öğrencisi ile hem ilçeyi incelemek hem de YAKOOP modeli uygulamasını yerinde görmek üzere Yahşıhan'ı ziyaret etmiştir (Ek 13).

Tüm bu çabalar eşliğinde disiplinle devam eden dershanenin 2009-2010'da başarılı bir eğitim-öğretim dönemi geçirdiğini söylemek mümkündür.

2.2.3. Kooperatifin Tasfiyesi

Tüm faaliyetlerin kaymakamın koordinasyona ilişkin gücü ve çabasıyla gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Bunun yanında yine kaymakamın çabası ile kendi kendini yönetebilen bir kurum oluşturmaya çalışılmış ve devletten bağımsız ve fakat devletin yasal olarak taahhüt ettiği imkanlardan istifade etmeye çalışan bir anlayışın oluşması hedeflenmiştir. Ne var ki 2010 yılı eylül ayında ilçe kaymakamının tayinin başka bir ilçeye çıkmasıyla dershaneyi sürükleyici güç gibi gözüken kaymakamın desteği ortadan kalkmıştır. Mülki idare amirlerin değişmesiyle eski kaymakamların geliştirdiği projelerin terkedilmesi olgusu burada da kendini göstermiş ve yeni kaymakamın dershaneye aynı ilgiyi göstermemesi, YAKOOP'un 2010-2011 eğitim öğretim yılında kendi imkanlarıyla devam edecek duruma gelmesine neden olmuştur. Bu durum aynı zamanda kooperatifin kendi kendini yönetebilme ve sürdürebilme sınavını vereceği döneme girmesi anlamına gelmektedir.

Kaymakam değişikliği unsuru önemli bir etkidir. Ancak daha önemli olan unsur, oluşturulan yapının idare dışındaki aktörlerce sahiplenilmesi koşuludur. Tüm bu çabalara ve kamuoyunda yoğun olarak konuşulur hale gelmesine rağmen bahsedilen kesimlerden yeterli ve sürekli maddi ve düşünsel destek alınamamıştır. Dershanenin kâr amacı gütmeyen kamucu yaklaşımı o günlerde Türkiye'de hâkim siyasal konjonktür olan neo-liberal politikalarla çelişiyor olması bu desteğin alınamamasının en önemli nedeni olarak görülebilir.

Yaklaşık 5 yıllık bir tecrübeden sonra fiziki altyapı bakımından hemen hemen eksiksiz bir binada 2010- 2011 eğitim öğretim dönemine görünürde sorunsuz bir şekilde başlayan kooperatifte sorunların baş göstermesi uzun sürmemiştir. İlk bir aylık dönemden sonra servis hizmeti veren araçların ücretlerinin ödenememesi ile başlayan servis hizmetinin aksaması öğrenci ve velilerin motivasyonunu azaltmaya ve köylerden gelen

öğrencilerin eğitimlerinin kesintilerine neden olmuştur. Bu sorunları çözmek üzere kamuda çalışan ancak aynı zamanda kooperatif yönetiminde yer alan kamu personelinin yeni kaymakamdan bekledikleri desteği alamamaları, sorunların çözümünü ortadan kaldırmıştır. Yine Halk Eğitim mevzuatı ile görevlendirilen öğretmenlerin çeşitli nedenlerle görevlendirilmelerinin iptal edilmesi ve/veya almaları gereken ek ders ödemelerinde gösterilmesi gereken titizliğin gösterilmemesi dershanenin öğretmen kaybı yaşamasına da neden olmuştur.

Sonuçta YAKOOP 2010-2011 eğitim öğretim dönemini birçok eksiklikle ve zorlukla başarısız şekilde tamamlamış, kooperatif yöneticileri dönem sonunda kooperatifin tasfiyesi kararını alarak yasal süreci tamamlayıp kapatmışlardır.

2.3. ÖĞRENCİLERİN VE YÖNETİCİLERİN GÖRÜŞLERİ

Kooperatifin kuruluşunun en önemli amaçlarından biri olan halkın yönetim sürecine katılmasına olanak sağlamak ve gerektiğinde kendi kendine yetebilen ve kendi kendini yönetebilen bir yapı oluşturmak konusunda hemen hemen hiçbir ilerleme sağlanamadığı, YAKOOP'un sorun yaşamaya başlamasıyla anlaşılmıştır. Çünkü hiçbir veli-üye ya da halktan yönetime katılanların YAKOOP'un sorunu aşmasına ilişkin bir çabaya girmedikleri anlaşılmaktadır. Başarısızlığın nedenlerinden ilki mülki idare değişimi ile yeni mülki idare amirinin destek olmaması ise ikincisi de kendi çocuklarının hatta ilçenin geleceğini belirleyecek olan YAKOOP'a siviliden katılan insanların kayıtsızlığıdır. Burada ilçe kaymakamının İdeal Eğitim Dergisine verdiği röportajda dile getirdiği *‘‘Anadolu’da, yani taşra diye bilinen küçük şehirler ve kasabalarda, Yaban’ın⁹³ atmosferi hala yaşıyor’’* sözlerinin 5 yıllık uğraştan sonra da pek değişmediğini dile

⁹³ Yaban, Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU'nun, 1932'de yayınlanan ve İç Anadolu Bölgesinde Porsuk çayı etrafında kurulu bir köyün, I.Dünya Savaşı ile Sakarya Savaşı arası dönemdeki sosyolojisine ilişkin gözlem ve teşhislerini, bir başka ifade ile fakirliğini, hedefsizliğini anlattığı bir romanıdır.

getirmek mümkündür. O halde ilçe ve/veya toplumdaki yapısal hale gelen sorunlar, kaymakamlık girişimi olan YAKOOP benzeri girişimlerle çözülemeyecek kadar derindir.

Başarısızlıkla sonuçlanıp kapanmasına rağmen beş yıllık dersane ve kooperatifleşme süreci sonunda bin civarı öğrencinin dersane hizmeti alması ve beklenenden daha iyi okullara yerleşmelerini kısmı bir başarı olarak ifade etmek mümkündür. Bu başarıya örnekse ilçenin SYDV Müdürüne mektup yazan ve evlendirilmeye direnen kız çocuğunun üniversiteyi kazanıp öğretmen olması ve halen öğretmen olarak çalışıyor olmasıdır. Bunun yanında beş yıllık süreçte aktif rol alan Kooperatif Başkanı'nın ilerleyen yıllarda önce belediye başkan adayı (2014) sonrasında İlçenin Belediye Başkanı (2019-2024) ve Kooperatifteki başkan yardımcısının da belediye başkan yardımcısı olmasını (2019-2024) YAKOOP serüveninin öngörülme- yen olumlu sonucu olarak dile getirmek mümkündür. Keza o dönem dershaneye devam ederek üniversite okuyan ve çeşitli kamu kuruluşlarında işe giren öğrencilerin, ardından bir kısmının belediyede müdürlük düzeyinde görev almaları da yine olumlu sonuçlardan biridir.

Ek 15'te kooperatifin faal olduğu dönemde öğrenci veli ve öğretmenlerle yapılmış röportajlar ve yine o dönem ilçe kaymakamı ile yapılan röportaj yer almaktadır. Röportajların genelinden kooperatifin kurulması ve işleyişten memnun olduğu anlaşılmaktadır. Aşağıda ise, Tez çalışması için yapılan görüşme notları verilmiştir. Kooperatif başkanlığı, başkan yardımcılığı görevini üstlenmiş iki, yönetim kurulu üyeliği yapmış iki ve kooperatifte usta öğretici olarak çalışmış bir olmak üzere toplam beş kişi ile kooperatiften hizmet almış toplam altı öğrenciye (yöneticiler ve usta öğreticiye beş, öğrencilere altı) soru yöneltilmiştir. Uygulamanın üzerinden on yılı aşkın bir süre geçtikten sonra yönetici, öğretmen ve öğrencilerin yaşanan deneyime ilişkin düşünce ve duygularını almayı amaçlayan sorular ve bunlara ilişkin görüşlerle bilgiler “Whatshap uygulaması” aracılığıyla iletilmiştir.

Yöneticiler grubunda Kooperatif'in başkanlık ve başkan yardımcılığını üstlenmiş olanlarla iki yönetici ve bir usta öğreticinin değerlendirmeleri yer almaktadır.

Kooperatif Başkanlığı görevini üstlenmiş olan **Osman Türkyılmaz**, 2019 yılında yapılan seçimlerde Yahşihan Belediye Başkanı olmuştur. Türkyılmaz YAKOOP deneyimi başladığında SYDV'nda müdür olarak görev yapmaktadır. Kendisini tanıtırken hem Yahşihan hem kaymakamlık sistemi hakkında değerli gözlemler dile getirmiştir.

-Kendinizi tanıtır mısınız? -Dershane sürecine girmeden önce Yahşihan'ın dışında üç aileden oluşan bir yaylada okula sadece büyükbaba ve büyükannesinin yanında yetişmiş, eğitimde fırsat eşitliği yakalayamamış bir çocuk olarak hayata başladım. İlk orta ve lise öğreniminden sonra üniversiteye başladım ancak yarıda bırakmak zorunda kaldım. 1996 yılında Yahşihan Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfında memur olarak göreve başladım. Dershane kurulana kadar iki kaymakam ile çalışma fırsatı buldum. Çalışma hayatıma başlamadan önce, burasının Ankara'nın arka bahçesi olduğunu, Ankara'ya bu kadar yakın ancak eğitim seviyesinin bu kadar düşük, erken evliliğin bu kadar çok, ailelerinin çocuklarına bu kadar ikinci planda tuttuğunu inanın hiç fark etmemiştim. Bir Vakıf Müdürü olarak her kaymakamla birebir çalışmaktan inanın bana hep onur ve gurur duydum. Her kaymakamın da ilçeye ve bana katmış olduğu büyük değerler vardı. Kimi kaymakam hayvancılığa, kimi kaymakam tarıma, kimi kaymakam halk eğitime, kimi kaymakam sağlığa kimi kaymakamında eğitime çok önem verdiğine yakından şahit oldum. Kaymakamımız Ünal Bey'in ilçemize gelmesi ile birlikte kaymakam bey ilçeye tanıyıp sorunlarını bulma adına birkaç kez kamuoyu yoklaması yaptırdık. Hatta çıkan sonuçlardan birini Yahşihan adlı bir kitap olarak da bastırdık. Çıkan sonuç hatırladığım kadarıyla bizi eğitime yöneltti. Kooperatif kurulmadan önce birkaç deneme yaptık bu denemelerin içinde Yahşihan tarihinde bir ilk Yahşihan Tiyatro Kulübü kurduk, Yahşihan Gençlik Derneği kurduk ve Yahşihan'da bireysel spor yapan çocuklar için spor derneği kurduk. Yahşihan'da bir ilk olan Tiyatro Kulübü ile "Yahşihan'dan

Çanakkale'ye'' adıyla Yahşihan lehçesiyle bir tiyatro oyunu yazdık. Bu tiyatroyu canlı yayınla tüm TV izleyicisine sunduk. Yahşihan Gençlik Derneği sayesinde Yahşihan'daki gençlerin çekmiş olduğu sıkıntıyı yerinde keşfederek onların sıkıntılarını çözme yollarını oluşturduk. Masa tenisinde İl ve Türkiye derecesi, kadınlar halter de İl ve Türkiye dereceleri aldık. Yapmış olduğumuz çalışmaları artık kurumsal kimliğe Türkiye'de bir ilk olan eğitim kooperatifi oluşturması bu yapılan faaliyetlerin içinde bulunmak bize onur ve mutluluk vermiştir.

Türkyılmaz'ın **“Dershane ve YAKOOP'un olumlu ve olumsuz tecrübe ve sonuçları”** üzerine düşünceleri şunlardır: -Olumlu yönlerini anlatacak olursak eğitimde fırsat eşitliği olmak üzere bir okul edasıyla sıkıcı olan dershane psikolojisinden uzak, çocukların kendi mahalle arkadaşlarıyla samimi bir ortamda eğitim görmelerini sağlamıştır. Yine dershanede kullanılan kitapların materyallerin en üst seviyede ve en kaliteli dokümanasyondan oluşması öğrenciler ve veliler açısından cazibeliydi. Sınıflarda kullanılan masa sıra akıllı tahta perdeler dahil bugünkü şartlarda dahi en üst seviyede olması veliler ve öğrenciler açısından önemliydi. Yönetim Kurulu üyelerinin ücret veya huzur hakkı almamaları önemliydi. O günkü şartlarda Kırıkkale'de bulunan tüm öğretmenlere milli eğitime bağlı öğretmenler arasından en iyi öğretmenleri seçerek, seçilen öğretmenlere de ek ders ücreti verilmesi öğretmen açısından çok önemliydi. Her şeyden önemlisi bu kadar uygun bir eğitim kurumunun olması bütçelerine yük olmadan ve çocuklarının devletin koruması altında eğitim görmeleri veliler açısından çok önemliydi. Olumsuz yönlerinden bahsedecek olursak; bildiğim kadarıyla Türkiye'de ilk kurulan eğitim kooperatifinin devlet desteği almadan ayakta durması zordu, kapanmasında en büyük etkenlerden birisi maddi sıkıntılardı. Bağışçıların çok olmaması ve aynı zamanda bağış yapanın az bağış yapması, Milli Eğitim Bakanlığının veyahut Milli Eğitim Müdürlüğünün görev alanında olmadığından dolayı çok ilgi ve alaka ve hatta destek olmamaları. Yerel yönetimin kendi ilçesinden açılan eğitim kurumuna maddi ve

manevi destek olmaması. Örnek verecek olursak, çocukların kullanmış olduğu su parasının ücretsiz veya indirimli olmaması, eğitim bütçelerinden pay ayırması gerekirken gelen mağdur öğrencilere burs desteği ve eğitim materyali desteğini sağlamaması. Belediye otobüslerinden eğitim için gelen çocuklardan ücret alınmasını sıralayabiliriz. Eğitim kurumlarından elektrik doğalgaz ısınma ve aydınlatma giderlerinin sağlanmaması başlıca sorunlardan olmuştur.

-Bugün aynı şartlar oluşsa dersane ve YAKOOP çalışmasına katılmayı düşünür müsünüz? -Düşünürüm. Çünkü yapılan projelerin o gün ki şartlarda değerlendirildiğinde dersane furyasının tekelleştiği zaman da devlet eliyle devlet kontrolünde bir avuç eğitim gönüllüsünün başlatmış olduğu bir hareketti, bu ekibin içinde olmak şahsım adına ayrıcalıklı bir durumdu.

-Dersane ve YAKOOP çalışmasının Yahşihan'a ne tür katkıları olmuştur? İlçemiz Yahşihan yapmış olduğumuz çalışmalarda eğitim planları çıkartılarak çocukların bakış açıları değiştirilerek topluma kazanımları sağlanmış olup gelecek planları öğretmenler nezaretinde sağlanmıştır. Bu çerçevede Yahşihan da yaşayan 1000 civarında genç eğitime alınmış olup yaklaşık %70'i askeri okullarda ve üniversite de eğitim almaları sağlanmıştır. Yıllar sonra bu gençlerin güzel üniversitelerden mezun olduğu gözlenmiştir.

-Dersane ve YAKOOP çalışmasının kişisel kariyer ve iş yaşamınıza ne tür katkıları olmuştur? Yahşihan eğitim kooperatifi bakış açımızı değiştirerek şahsıma yarım bırakmış olduğum üniversite hayatımı Çukurova Üniversitesi İşletme Bölümü yüksek lisansımı bitirmeme, aynı zamanda Yahşihan Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı müdürlüğünde yapmış olduğum yöneticilik sıfatımı daha üst seviyeye çıkararak çocuklar ve gençler üzerinde iletişim kurmama ön ayak olmuştur. Yıllar sonra ise tarafıma Yahşihan Belediye Başkanı olarak seçilmeme seçildikten sonra

Yahşıhan Belediyesini kurumsallaştırma anlamında önemli adımlar atarak gençleri ve öğrencileri Yahşıhan Belediyesi ile iletişimini artırmıştır. O günkü yaptığımız projeleri Yahşıhan Belediye başkanı olduğumuzda hayata geçirme fırsatını yakaladık.

YAKOOP Başkan Yardımcısı olarak görev yapan **Cemil Şerbetçioğlu** YAKOOP deneyimi sürecinde İlçe Özel İdare Müdürüdür. YAKOOP Başkanı'nın 2019'da Yahşıhan Belediye Başkanı olmasıyla birlikte aynı yıl Belediye Başkan Yardımcısı olarak çalışmaya başlamıştır. Şerbetçioğlu “bu deneyimin kişisel kariyer ve iş yaşamınıza ne tür katkıları oldu” sorusuna, “kapsamlı bir iş anlayışı, kamu hizmeti zihniyetini kazandırmış olması” diye cevap vermiştir.

-Dershane ve YAKOOP deneyimi sizin için neyi ifade ediyor? -Dershane ve YAKOOP deneyimi; yetişmekte olan nesil için eğitim-öğretim camiasında olmasanız da nasıl katkıda bulunulabilir, faydalı olunabilir mi, gelir dağılımında eşit fırsatlara sahip olmayan öğrencilerin dershane hizmetinden yararlanıp bir nebze de olsa eşitsizliğe dur demeyi ifade ediyor. Dershane ve YAKOOP çalışmalarında olmaktan ve eğitime, özellikle de fırsat yakalayamayan gelir seviyesi dershane fırsatına imkân vermeyen öğrencilere katkıda bulunabilmek veya faydalı olunabiliyor düşüncesi, eğitimde de kooperatifçiliğin büyük katkısı, vatandaşların da taşı altına elini koydurabilmek; bu gibi tespitler ile çoğulcu ve katılımcı çalışmaların önemini iş hayatımızda da yararlanmak üzere hep hafızamıza yer etmiştir.

-Dershane ve YAKOOP'un olumlu ve olumsuz tecrübe ve sonuçlarından bahseder misiniz? -Dershane ve YAKOOP çalışmalarımızda çalışma bölgemizde değişik gelir, statü, makam ve yerel kişiler ile birlikte ilginç fikir ve düşünceleri değerlendirerek yapılan çalışma, sonuçlarının olumlu olması benim için iyi bir tecrübe olmuştur, ancak sürdürülebilir olabilmesi için düzenli kaynak elde edilememesi ve yerel

halkın bu denli güzel çalışmalara sahip çıkmaması oldukça üzücü ve benim için olumsuz bir tecrübe olmuştur.

-Dershane ve YAKOOP çalışmasının Yahşihan’a ne tür katkıları olmuştur?

- YAKOOP çalışma dönemlerinde merkez ve kırsalda eğitim için fırsat eşitliğine katkı sağlamış, eğitim başarı ivmesi pozitif yönde artmıştır.

Kooperatif yöneticilerinden öğretmen **Meltem Sağmanlı** kendisini “1975 yılı Elazığ doğumluyum Selçuk Üniversitesi mezunuyum. Elazığ ve Kırıkkale’de 19 yıl öğretmenlik yaptıktan sonra 2018 yılından itibaren Müdür Yardımcılığı görevimi sürdürüyorum” şeklinde tanıtmaktadır. YAKOOP deneyimi için ise şöyle demektedir: “Dershane deneyimini başından itibaren içinde bulunmamakla beraber YAKOOP çalışmasının kuruluş aşaması ve ilk iki senesinde tüm aşamalarında görev aldım. Sancılı bir doğum hikayesi yaşadığının en yakın şahitlerinden biriyim. Ülkemizde daha önce örneği olmaması sebebiyle YAKOOP kişisel yaşamımın en önemli yapı taşı oluşturmuştur.”

-Dershane ve YAKOOP’un olumlu ve olumsuz tecrübe ve sonuçlarından bahseder misiniz? Yıllardır süregelen özel dershanelere ekonomik sebeplerle ulaşamayan öğrencilere bu imkânın sağlanması dört yılda yaklaşık bin öğrencinin bu fırsattan yararlanmış olması başka söze gerek kalmadan verilen en güzel cevaptır aslında. Kişisel eleştiri noktasında en önemli sorun oluşumun sürdürülebilir olması noktasında az adım atılmış olmasını gösterebiliriz.

-Dershane ve YAKOOP çalışmasının Yahşihan’a ne tür katkıları olmuştur?

Yahşihan ilçesi bünyesinde barındırdığı üniversite ile beraber eğitimi ön hedeflerine taşımıştır. Lisans ve ön lisans kazanan öğrenci sayısı belirgin bir artış göstermiştir. (İlçe genelinde sadece gözleme dayanan bir sonuç.) Üniversite okumuş birey önce kendini sonra ailesini ve ülkesini refaha taşımanın en önemli yoludur.

-Dershane ve YAKOOP çalışmasının kişisel kariyer ve iş yaşamınıza ne tür katkıları olmuştur? YAKOOP bünyesinde emek vermiş birisi olarak kişisel yaşantıma daha çok ket çekmiş olsa da yaşadığım deneyim, karar almak, liderlik vasıflarının gelişmesi, inisiyatif kullanmak adına destekleyici olmuştur. Son olarak YAKOOP modelinin çalışma prensibinin günümüz Destekleme ve Yetiştirme Kurslarının (DYK) çalışma prensibi ile aynı olması model olarak başarısının kanıtıdır.

Ercihan Çakmak-YAKOOP yöneticisi olarak görev yapmış bir gazetecidir. “1969 Sivas Gürün doğumluyum. Erzurum Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi mezunuyum .33 yıllık gazeteciyim. Sürekli basın kartı sahibiyim. Kırıkkale medya ve gazetesi cemiyet başkanıyım. Kırıkkale'de yaşıyorum, iki çocuk babasıyım.”

-Dershane ve YAKOOP deneyimi sizin için neyi ifade ediyor? Öğrencilerin okul dışında zamanlarını değerlendirmeleri derslerinin eksiklerini tamamlaması için kamuya dayalı bir eğitim fırsatı olarak yorumluyorum. Özellikle dar gelirli ülke çocuklarının dershane ortamını yaşamaları için bir fırsat olarak YAKOOP hayata geçmiş ve başarılı çalışmalara imza atmıştır. YAKOOP ticari amacı ön planda tutmadan öğrencilerin başarı grafiğini yükseltmeyi ön planda tuttuğu için özel sektör Dershanesi'nden farklı bir yol izlemiştir, veli memnuniyeti açısından da YAKOOP hizmet verdiği dönem içerisinde kabul görmüş, dar gelirli veliler için bir alternatif alan olmuştur. Ayrıca aynı ilçe içerisinde yaşayan fakat farklı okullarda eğitim hayatını devam ettiren çocuklar için de arkadaşlık bağlarını geliştiren bir sosyalleşme ortamına sebep olmuştur.

-Dershane ve YAKOOP'un olumlu ve olumsuz tecrübe ve sonuçlarından bahseder misiniz? Dershaneler eğitim üzerinden ticaret yapan kurumlardır. Bu bir gerçektir. Hiçbir dershane kâr amacı gütmeyen eğitim hizmetini devam ettiremez. Bu bakımdan dershaneçilikte gelir esastır. YAKOOP'ta ise yukarıda belirttiğim gibi başarı esastır. Kamu ve hayırsever iş dünyası dar gelirli velilerin yükünü YAKOOP'ta

omuzlamıştır. YAKOOP olarak kamu imkanlarının da değerlendirilmesinden dolayı eğitim maliyeti düşürülmüştür. İş dünyasının da desteği öğrencilerin motivesini artırdığı gibi YAKOOP çalışanlarını ve velileri ekonomik olarak da rahatlattığı bir gerçektir.

-Bugün aynı şartlar oluşsa dersane ve YAKOOP çalışmasına katılmayı düşünür müsünüz? -YAKOOP bir Türkiye modeli olması gereken bir projedir. Eğitim şarttır diyoruz. Ancak kamu alanı dışındaki eğitim nakittir. Mütevazı olmaya gerek yok. Ancak YAKOOP modeli geliştirilmesi durumunda eğitim sisteminde ikinci bir dalga etkisi daha oluşturulabilir. Örnek olarak YAKOOP'taki öğrencilerin başarısını gören kamu yöneticileri ve iş dünyası bu başarılarının artması için üniversiteyi kazanan YAKOOP bünyesinde öğrencilere burs temini yoluna gidebilir. YAKOOP sistemi devam ettiği sürece mezun olan öğrencilerle YAKOOP ailesinin vakıflaşan bir bölümünde görev alarak yeni nesillere maddi imkan sunabilir. YAKOOP bir Türkiye modeli olabilir. Bana göre YAKOOP bünyesinde eğitim gören ve çalışan insanlardan YAKOOP Eğitim Vakfı'nın kurulması gerekir. Düşünürseniz bu vakıf mezun olan YAKOOP üyelerinden oluştuğunda büyük bir güç etkisi yaratarak durgun bir göle atılan taşın yaydığı halkalar gibi büyüme devam eder. Eğitim de başarı halka halka büyümeye devam eder ve nesillere etki yapar. Uzun vadede YAKOOP ailesindeki öğrencilerin finansman kaynağı bu vakıftan da karşılanabilir. Projenin devamı için 2.adım Vakıf olayını bu yüzden çok önemsiyorum.

-Dersane ve YAKOOP çalışmasının Yahşihan'a ne tür katkıları olmuştur?

-YAKOOP dönemin içerisinde Kırıkkale eğitim dünyasında bir heyecan ve farkındalık getirmiştir. Kırıkkale'nin Çankayası olarak görülen olan Yahşihan da YAKOOP'un hayata geçmesindeki en büyük etken dönemin Yahşihan Kaymakamı Ünal Coşkun'dur. İleri görüşlülüğü ile eğitime olan düşkünlüğü ile dönemine imza atan Yahşihan Kaymakamı Ünal Coşkun ve ekibi tüm kamu imkanlarını ve dostlarının desteğini YAKOOP üzerine odaklamıştır. YAKOOP kısa sürede Yahşihan'da modern bir

binasında hizmet verdi. Adeta Kırıkkale merkezdeki öğrencilerin gıpta ile baktığı bir eğitim kurumu haline gelmiştir. YAKOOP dar gelirli başarılı ailelere ve çocuklara eğitim imkanlarında büyük fırsat sunmuştur.

-Dershane ve YAKOOP çalışmasının kişisel kariyer ve iş yaşamınıza ne tür katkıları olmuştur. -Ben o dönemde gazeteci olmamdan dolayı madalyonun iki yönünü de görme bir imkânına sahiptim. Özel sektör dershaneçiliğini de görüyor, YAKOOP'u da yakından izleyebiliyordum. Bu bakımdan YAKOOP dar gelirli Anadolu insanı veliler ve çocuklar için eğitimde büyük bir eşitlik fırsatı sundu.

Sezai Yeşilyurt Oyuncu ve yönetmendir. YAKOOP'ta Usta Öğretici olarak görev almıştır. Kendi sözleriyle Yeşilyurt: “1970 Kırıkkale doğumluyum. 1999-2012 yılları arasında Kırıkkale’de belediye şehir tiyatrosu kurucu yönetmenliği, 2004 -2024 yılları arası televizyon ve sinema oyunculuğu yaptım; aktif olarak hala tiyatro dizi ve sinema oyunculuğuna devam etmekteyim.”

-Dershane ve YAKOOP deneyimi sizin için neyi ifade ediyor? Aslında dershane neden kuruldu sorusunun cevabı ile dershane deneyimini anlatmaya çalışayım. 80 li yıllarda ben Ankara’ya dershaneye geliyordum o yıllarda 40 kişilik sınıflar var bazen daha fazla bu nedenle devlet okullarında yeterli eğitim öğretim ve üniversite sınavına hazırlanmak imkansızdı. İşte bu nedeni ile dershaneler ihtiyaç haline geldi sonraki yıllarda bana göre eğitim öğretim kurumu olmakla beraber aynı zamanda ticarethane olarak görülüp işletilmeye başladı. Yani benim için dershaneler para karşılığında hizmet veren ticarethaneleri ifade ediyor. YAKOOP ise tam tersi gönüllük esasına dayanan aldığımız hizmetin karşılığında para ödemediğimiz bir kurumdur. Benim YAKOOP deneyimim bu kurumda tiyatro eğitimi vermem teklifi ile başladı. Çok etkilenmişim çocukların bir yandan sınava hazırlanırken bir yandan da halkoyunları tiyatro oyunculuk kursları ile sosyal ve kültürel olarak gelişıyorlardı. YAKOOP benim

için eğitim gönüllülerinin bir araya gelip ülkenin geleceği olan çocuklarımıza katkı bulunup, bu çocukların ülkenin geleceğinde söz sahibi olacaklarına inancımı ifade ediyor.

Dershane veya YAKOOP'un olumlu ve olumsuz tecrübe ve sonuçlarından bahseder misiniz? Dershanelerin olumlu sonuçları ekonomik durumu iyi olan ailelerin çocuklarının belki iyi bir üniversiteye gitmesinde yararı olmuştur. Ama okumak isteyen ve ekonomik imkânı olmayan çocuklarda maalesef dışarıda kalmıştır. Yani burada o eğitimde bir hak kaybı oluşmuştur. Devlet okulları yetersiz ise dershanelere ihtiyaç var demek dershaneler aynı zaman ticari unvan taşıyan bu hizmeti para karşılığında yapan kurumlardır. Paralı eğitim sonuçta sonrasında özel okulları doğurmuştur. YAKOOP sisteminde ve içeriğinde bahsettiğim ekonomik kaygısı olmayan bir yapısı olması çocukların ve ailelerin YAKOOP'un yanında olmasını sağlamıştır. YAKOOP'ta eğitim alan ve sınavlara hazırlanan çocukların o yıllarda başarı oranlarının yüksek çıkması YAKOOP'un olumlu sonuçlarından kaynaklanmıştır. YAKOOP'un olumsuz tarafı YAKOOP'ta eğitim verdiğim süre içerisinde hiç rastlamadım.

-Bugün aynı şartlar oluşsa dershane ve YAKOOP çalışmasına katılmayı düşünüyor musunuz? Aslında YAKOOP'a şimdi ihtiyaç var keşke şartlar oluşursa benim gibi birçok eğitimci bu çalışmaya tereddüt etmeden katılır. Neden mi? Ben iki tane çocuk okutuyorum okul fiyatları o kadar fazla ki buraya yazmak istemiyorum şöyle bakalım olaya seksenli doksanlı yıllarda okul sayısı yeni gelen öğrencileri karşılayamıyordu. Bu nedenle tıktık tıktık sınıflarda öğrencilerin başarı göstermesi imkansızdı. Ama şimdi o kadar çok modern akıllı devlet okulları var ki, atanmayı bekleyen binlerce öğretmen de varken neden hala ticaret anlayışı ile özel okul çalıştıran iş İnsanları 100 binlerce para karşılığı yüzbinlerce öğrenci eğitim öğretim ve bilgi satıyor. Bu yüzden günümüzde acil olarak YAKOOP'a ihtiyaç hasıl olmuştur. Çünkü öğrencinin para vermeden aldığı bilgi hem öğrenci hem de ailesine en değerli hazinedir.

-Dershane ve YAKOOP çalışmasının Yahşihan’a ne tür katkıları olmuştur?

Şüphesiz Yahşihan’a büyük katkıları olmuştur. YAKOOP Yahşihan’da birçok öğrencinin hayatına dokunmuştur. O dönem YAKOOP’ta öğrenci olan çocuklarımız şimdi başarılı devlet kademelerinde yetişkin devletine milletine hizmet eden bireyler olarak görev yapıyorlar. Birkaç tane öğrenci ile hala görüşmekteyim. Yahşihan’da ve ülkemizde birçok insan şunu da öğrendi kooperatif denince çiftçi-köy gibi şeyler olarak algılanan o kooperatifin eğitim kooperatifi olarak da hizmet ettiğini bilmemize katkıda bulunan Yahşihan Eğitim Kooperatifi’ne de teşekkür ederim.

5. Dershane ve YAKOOP çalışmasının kişisel kariyer ve iş yaşamınızda ne tür katkıları olmuştur? YAKOOP çalışması bir sanatçı olarak kişisel kariyerimde güzel izler bırakmıştır. Çünkü iki kız çocuğu yetiştirdim. Onlara eğitim de YAKOOP felsefesini aşıladım. YAKOOP hakkında kızlarım da benim gibi düşünüyor. Bu çok sevindirici, ben YAKOOP’ta iken kızlarım daha bebektir. Son olarak paralı eğitime tamamen karşı olduğumu söylemek istiyorum. Çünkü eğitimi bilgiyi para karşılığında satamazsınız.

Dört yönetici ve bir usta öğretici ile yapılan röportajlarda yapılan değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda, kooperatifin en önemli amaçlarından birisi olan halkın yönetime katılması olgusunun yönetenler açısından asgari düzeyde karşılık bulduğu söylenebilir. Özellikle kooperatif başkan ve başkan yardımcısının kooperatif sürecinde edindikleri tecrübe ve onlarda oluşan ‘kamusal hizmet’ algısının, her ikisinin de sonraki hayatlarına olumlu etkide bulunmuştur. Öyle ki buradaki iş birliği ve çalışma kültürü her ikisinin de bambaşka bir alan olan siyasi alan da başarı elde etmelerini sağlamıştır diyebiliriz. Keza yönetimde görev bir alan öğretmenin kendisinin ifade ettiği “yaşadığım deneyim, karar almak, liderlik vasıflarının gelişmesi, inisiyatif kullanmak adına destekleyici olmuştur.” şeklindeki sözlerden de yönetimde yer almasının sonraki kariyerini olumlu etkilediğini düşünmemizi sağlayan nedendir.

Kooperatifin kurulmasının birden çok amacı bulunmaktadır. Bu amaçları yana ve zamana yayılı olarak gerçekleştirmek ve gerçekleştirilen amaçlar sonunda kırsal alanda top yekûn kalkınmayı sağlamak hedeflenmiştir. Ne var ki halkın geleceği için büyük beklentilerle kurulan kooperatifin hiçbir amacına yönelik olarak halkın katılımı sağlanamamış veya şekli bir katılım söz konusu olmuştur. Yapılan röportajlar ve değerlendirmelerde bu duruma sık sık vurgu yapıldığı görülmektedir. Kooperatifin kurulmasından beklenen tüm sonuçlar sürdürülebilir olmasına bağlıyken halkın ve sivil inisiyatifin beklenen desteği vermemesi bunun gerçekleşmesini önlemiştir. Bu durum da yine yapılan röportajlarda sık sık vurgulanan hususlardan birisidir.

YAKOOP'tan hizmet alan altı öğrenciden alınan görüşler, sorular gruplandırılmasıyla aşağıda verilmiştir.

Öğrenci A.F.C 1992 Yahşihan doğumludur. Anadolu Üniversitesi Radyo ve TV-Reklamcılık lisans mezunudur ve evli ve iki çocuk babasıdır. Kamuda devlet memuru olarak çalışmaktadır.

Öğrenci F.K. 1988 doğumludur. Beş kardeşin en küçüğüdür. Ankara'da Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak çalışmaktadır.

Öğrenci B.Ç. 1998 doğumludur. Beş kardeşe sahiptir. Kırıkkale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümü mezunudur ve ailesine ait kafelerde dört yıldır işletmecilik yapmaktadır.

Öğrenci B.T. 1996 Yahşihan doğumludur. Üç kardeşin en büyüğüdür. Şimdi bir kız çocuğu sahibidir. Uludağ üniversitesi Maliye mezunu ve ABB Elmadag Aile Yaşam Merkezinde devlet memuru olarak çalışmaktadır.

Öğrenci H.A. 1996 Adana doğumludur. Üç kardeşli bir ailenin çocuğudur. Şimdi bir kız çocuğu sahibidir. Kırıkkale Üniversitesi maliye mezunudur.

Öğrenci İ.A. 1996 Yahşıhan Irmak Köyü doğumludur. Savcılık biriminde zabıt kâtibi olarak görev yapmaktadır.

“-Yahşıhan’da açılan dershaneden ya da YAKOOP’tan haberdar olma sürecinizi anlatır mısınız” sorusuna verilen cevaplar şöyledir.

Öğrenci A.F.C: YAKOOP kurulmadan önce dönemin kaymakamı Ünal Coşkun ve dönemin vakıf müdürü Osman Türkyılmaz ilçede gençler için birçok proje planladı. Bizler bu süreçte kahve ve internet kafede zaman geçiren, hayatın bu denli zor şartlarında hiçbir şeyin farkında olmayan gençler birer birer bu boş işlerden YAKOOP sayesinde kurtulduk. YAKOOP’u kaymakam bey ve vakıf müdürümüz Osman Bey ile tanıdım. Gençlere verdikleri önem ile ilçede her alanda eğitim seferberliği ilan etmişlerdi.

Öğrenci F.K.: Okulda öğretmenlerimiz aracılığıyla haberimiz oldu. Arkadaşlar arasında konuşulmaya başlanmıştı. Bizlerde merak edip bu konu ile bilgi sahibi olan hocalarımızdan destek aldık.

Öğrenci B.Ç.: Küçüktüm o zamanlar süreci tam hatırlamıyorum fakat babam vesilesiyle gitmiştim o zamanın ekonomik şartları ve mesafeler dolayısıyla başka bir destek alamadığım için eğitimime katkıda bulunmuştu.

Öğrenci B.T.: YAKOOP’tan arkadaşım ve ailem vasıtasıyla haberim oldu.

Öğrenci H.A.: Yahşıhan kaymakamlığında Vakıf müdürü Osman beyin haber vermesiyle bilgimiz oldu. Proje dönem şartlarında diğer derslane ücretlerine göre uygun ve fonksiyonel olarak dolu bir projeydi. Herhangi bir olumsuzluk görmedim.

Öğrenci İ.A.: Babamın vasıtası ile haberim oldu kardeşimle beni kayıt yaptırmıştı.

-Dershane ya da YAKOOP’la ilgili duyduklarınızla kayıt yaptırdığınızda gördükleriniz arasında ne tür farklılıklar vardı? (Olumlu, olumsuz)

Öğrenci A.F.C.: YAKOOP’la ilgili duyumlarda sıradan kurs gibi olacağını, dersane mantığı dışında verimli olacağını düşünmüyordum. Ancak dersane mantığından daha verimli eğitimin olacağını hocalarımızın kalitesinden, bina ve tesis alanlarının elverişliliğinden anladım. Bunun yanı sıra sosyal ve kültürel faaliyetlerin moral ve motivasyonumuzu daha da geliştirerek bugün bile böyle bir sistemin tamamen ticaret mantığında yapıldığı lakin tam verimli olduğunu görmüyorum. Biz o dönemin gençleri olarak tamamen ücretsiz faydalandık.

Öğrenci F.K.: Aslında güzel verimli bir girişimdi. Fakat imkanlar dahilinde ben çok faydalanamadım. Çünkü taşınmalı sistemle gelip gittiğim için. Zor oldu gerekli desteği kaymakamımız sağ olsun sağlayacağını söyledi fakat ailevi durumlardan çok faydalanamadık. Ortamı samimi ve sıcaktı keşke daha çok hizmet alabilme şansımız olsaydı.

Öğrenci B.Ç.: Çoğu şey olumluydu düzenli, temiz ve eğitim odaklıydı bir olumsuzluk görmedim.

Öğrenci B.T.: YAKOOP’a kaydolma sürecinde format bahsedildiği gibiydi. Sahiplenici öğrenciyi baştan sona ele alan, takip edip destekleyen bir sitem vardı. Olumsuz bir yönü yoktu.

Öğrenci H.A.: Proje dönem şartlarında diğer dersane ücretlerine göre uygun ve fonksiyonel olarak dolu bir projeydi. Herhangi bir olumsuzluk görmedim.

Öğrenci İ.A: Başta verimlilik açısından nasıl olabilir ki diye düşündüğümü hatırlıyorum ama başladığımızda ve ilerleyen süreçlerde beklentimin üzerinde çıktı okul derslerimde bile gözle görülür farklılar olmuştu.

-Dersane ya da YAKOOP’un eğitim hayatınıza ve iş hayatınıza ne tür katkıları oldu?

Öğrenci A.F.C: YAKOOP'un o dönemki eğitim hayatımda büyük katkıları oldu. 4 yıllık üniversite kazandım. Özellikle tiyatro eğitimi alarak oyunculuk hayallerimi yaşadım. Yerel ve ulusal basında piyeslerde rol aldım. İş hayatımda almış olduğum eğitimler sayesinde devlet memuru olarak atandım. YAKOOP sadece bir dersane ve sıradan eğitim ocağı değildi aynı zamanda bir devlet terbiyesi, Atatürkçü düşünce yolunda sürekli kendimizi geliştirmeyi öğretti ve alanımda müdür olarak görevimde yükselmeme kesinlikle katkısı oldu.

Öğrenci F.K.: Bu güzel bir projeydi. Eğitime verilen güzel destek projelerinden biriydi. Bizler kısıtlı imkanlar dahilinde çok faydalanamadık. Ama hep desteklerini hissettik.

Öğrenci B.Ç.: Okul hayatına adapte almama katkıda bulundu, sınav sürecinde istikrar sağlamama yardımcı oldu.

Öğrenci B.T.: O günlerdeki öğretmenlerimiz, aldığımız güzel ve kaliteli eğitim, kurduğumuz arkadaşlıklar hala aklımızda ve güzel bir iz bıraktı.

Öğrenci H.A.: Daha iyi bir lise-daha iyi bir üniversite sloganıyla çalışmalar yürütüldü. Gayet sağlıklı bir eğitim dönemi oldu. Katkıları bizim için çok faydalı oldu.

Öğrenci İ.A.: Eğitim hayatıma olumlu etkileri olmuştu, sosyal olarak da faaliyetleri vardı YAKOOP'un sosyalleşmeme de katkı sağlamıştı, ayrıca okumayı seviyorum işimde sürekli okuyup araştırmayı gerektiriyor o yüzden bana araştırma sevgisini aşıladı diyebilirim.

-Dersane ya da YAKOOP'un tekrar hayata geçmesinin faydalı olacağını düşünüyor musunuz ?

Öğrenci A.F.C: Günümüz ekonomik şartlarında YAKOOP gibi bir sistemin ülkemiz gençleri için kesinlikle çok faydalı olacağına inanıyorum. Özellikle dar gelirli ailelerin çocukları için yaşam kaynağı olacağı aşîkardır.

Öğrenci F.K.: Bu proje güzel bir projeydi. Fakat diğçer maddelerde bahsettiğim zaman sıkıntısından dolayı o dönem taşımali sistem faydalanamadı. Yeniden yapılırsa taşımali sisteme de destek verilip öğrencilere eğitim desteğı sağlanırsa daha da yararlı olacağını düşünüyorum.

Öğrenci B.Ç.: Dershane sisteminin günümüzde hemen hemen bitmiş olduğı düşünüyorum. Fakat yine bazı maddi ve manevi sebeplerden dolayı çocuklarına yeterince destek sağlayamayan aileler için güzel bir fırsat olabilir.

Öğrenci B.T.: Günümüz ekonomisini göz önüne alacak olursak ve dershane fiyatlarını düşünürsek öğrenciler için müthiş bir fırsat olabilir.

Öğrenci H.A.: Şu dönem ekonomik şartlar göz önüne alındığında bölgesel dershanenin küçük yerlerde daha verimli ve daha kazançlı olacağının kanaatindeyim.

Öğrenci İ.A.: Tekrar hayata geçmesini çok isterim çünkü insan neleri sevdiğini bilemiyor ve keşif yolculuğuna çıkıyor bu belki kitap okumak olabilir belki sosyalleşmem olabilir meslek açısından soru işaretleri olabilir derslerde neyi nasıl yapma konusunda destek olabilir, rota oluşturmada rolü büyük oranda var.

1980’li yıllarda başlayan eğitimin ticarileşmesi ve dershane olgusu 2000’li yıllarda milli eğitim sitemini etkileyen/yönlendiren boyutlara ulaşmıştır. Kooperatifin fırsat eşitliğini sağlamak üzere dershaneçilik hizmeti verme çabası böyle bir gerçekten hareketle öncelikli haldedir. Öte yandan dershaneçilik hizmeti vermek kooperatifin kuruluş amaçlarından yalnızca birisidir. Ne var ki gerçekleştirilen bu dershane hizmeti, pek çok alanı kapsayan top yekûn kalkınma için kurulmuş olan kooperatif açısından

başarılı olunmuş tek alandır. Öğrencilerle yapılan röportajlar, yöneticilerin ve öğretmenlerin konuyla ilgili ifadeleri de bu kanaatimizi pekiştirir niteliktedir. Kooperatifin sürdürülebilir olmaması herkesin ifade ettiği en önemli sorun olarak öne çıkmakla birlikte o dönem için on dört bin civarında nüfusa sahip bir ilçede bin civarı öğrencinin fırsat eşitliğini yakalamış ve eğitim hayatlarını daha başarılı şekilde geçirmiş olması kırsal alandaki bir yerleşim yeri için önemli bir kazanım olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Türkiye'nin idari yapısına göre kaymakamlar valinin emir ve gözetiminde çalışmakla birlikte Valinin yetki genişliği yetkisinin olanaklarından faydalanabilmektedir. Aynı zamanda üzere 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu ve diğer bakanlıkların kendi kanunlarında kaymakama verilen yetkiler kaymakamı doğal ve yasal bir önder haline getirmektedir. Bu yetkiler ve staj döneminde kaymakamlara verilen nitelikli eğitim bir araya geldiğinde hemen her kaymakam bulunduğu ilçenin öne çıkan sorun ya da sorunlarıyla ilgilenmekte ve çözüme yönelik ciddi uğraşlar vermektedir. Bu Tez'de incelenen Yahşihan Eğitim Kooperatifi (YAKOOP) örnek olayı da böyle bir çabanın ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

İncelenen örnek olay, mülki idare kademesi olarak kaymakamlıkların emredici bir hukuksal düzenleme olmayan durumlarda, mevcut yasal çerçeve ve mülki idarenin konumu sayesinde soruna çözüm odaklı yaratıcı inisiyatifler geliştirme olanaklarına sahip olduğunu göstermiştir. Kaymakamlıkların mevcut yönlendirme ve eşgüdüm yetkileri, bu olanağın yasal ve yönetsel zeminini oluşturmaktadır.

Örnek olay, mülki idare – üniversite iş birliğinin görece kolay ve etkili bir biçimde kurulabildiğini göstermiştir. Mülki idare ile üniversiteler arasında gerekli yardımlaşmanın sağlanması bakımından herhangi bir kurumsal ya da düşünsel engel olmadığı söylenebilir. YAKOOP girişimi, Kaymakamlıkça ilçenin ekonomisini ve tarımsal üretimini geliştirmeye yönelik çeşitli uğraşlar verilmesine rağmen hiçbir sonuç alınamaması üzerine İlçenin yapısal sorunlarının eğitimsizlikten kaynaklandığı kararına varılmış ve eğitim odaklı çalışmalara başlanmıştır. Bu çalışmalar her yıl gelişerek devam etmiş ve nihayet bir eğitim kooperatifi kurulması ve kooperatifin son teknoloji ile donanmış kendi binasında faaliyet gösterir hale gelmesine kadar devam etmiştir. İlçenin yapısal sorunlarının eğitimsizlikten kaynaklandığına ilişkin saptama, bir akademisyenin

gözetiminde kalabalık bir anketör gurubuyla yapılan köyler dahil tüm ilçeyi değerlendirmeye yetecek ölçüde yapılan anketlere göre tespit edilmiştir.

Yönetmelik açısından değerlendirilirse, kaymakamlık ve valilik sistemi bakımından şu özelliklere dikkat çekilebilir.

Kaymakamın tayinin başka yere çıkması ve gelen kaymakamın projeye olumlu yaklaşmamasıyla kooperatif kapanmış ve eğitim faaliyeti sonlandırılmıştır. Kaymakamlık inisiyatifiyle geliştirilen bir girişimde bu kesinti, öncelikle, kaymakam görev değişikliğiyle ilgili görünmektedir. Yaratıcı girişimler kişiye bağlı kalmakta, makama bağlı hale getirilememektedir. Gerçekte, İçişleri Bakanlığı öteden beri taşrada kaymakamlarca gerçekleştirilen başarılı projeleri takip etmekte ve gerektiğinde çok başarılı bulunan bu projeleri gerçekleştiren Kaymakamlara yılın idarecisi ödülü vermektedir. Bu ödüllerin kaymakamları benzer projeler yapmaya teşvik ettiği de söylenebilir. Ne var ki ödüllendirilen bu projelerde dahil pek çoğu kaymakamların görev süreleriyle sınırlı olmakta ve sürdürülebilirliğine ilişkin herhangi bir çözüm üretilmemektedir.

Kaymakamlar, valilerin emri altında çalışan mülki amirlerdir. İncelenen örnek olayda, Kooperatifin faaliyette olduğu dönemde Kırıkkale’de iki farklı vali görev yapmış, her iki vali de kooperatif binasını ziyaret ederek incelemede bulunmuşlardır (Ek 15). Her iki Vali de kooperatifi ve faaliyetlerini beğeniyle karşılamışlardır. Bu, kaymakamlık kademesi için önemli bir destek ve güçtür. Ancak üst kademe mülki amirliğin YAKOOP yöneticilerine takdir ve teşekkürlerini belirtmelerine rağmen, valilik makamının çalışmaya doğrudan ve açık herhangi bir katkıları ya da sürdürülebilirliğe yönelik yaklaşımları söz konusu olmamıştır. Bu durum, valilik sisteminin merkezi karar ve uygulamaları yönetme görevlerinin açık ve kesin olmasına karşın, mülki kademe

geliştirilen yerinden çözümler bakımından açık ve vurgulu bir politika olmamasıyla ilişkili görülebilir.

İlçe belediyesi açısından ise uzun vadeli ve görünür olmayan her projeye yaklaşımda olduğu gibi kısa vadeli siyasal getirisi olup olmadığı açısından değerlendirme yapılarak uzak durulduğunu söylemek mümkündür.

Toplumsal açıdan değerlendirildiğinde hem çalışmalar sırasında hem de faaliyetin sürekliliğin sağlanmasında ilçedeki ilgili toplum kesimlerinin sahip oldukları anlayış ve yaklaşımı bir sorun alanı olarak belirir.

Kooperatif tipi örgütlenme ile güdülen başlıca amaç, ihtiyaç sahibi toplumsal kesimlerin güçlendirilmesi ve bireylerin birlikte kendi başlarına hareket etmeyi öğrenmesini sağlamaktır. Ancak kooperatif tipi yapılar, içinde yer alanlara çeşitli yararları çeşitli ödev ve sorumluluklar üstlenme yükümlülükleriyle birlikte sağlar. Herhangi bir dernek, vakıf veya başka türdeki bir iş birliği organizasyonu deneyimi bulunmayan halka Kooperatif gibi sosyal sorumluluklar, ödevler yükleyen ve haklar vaat eden gelişmiş bir iş birliği modeli sunmanın, örnek-olay ilçesindeki gibi bir toplumsal yapı için uygun olmadığı söylenebilir. Küçük kırsal ilçelerde kooperatife ilişkin algı, devlete ait tarım kredi kooperatiflerinden ibarettir. Kooperatif kurulduğunda bu yapının devletçe kurulduğunu düşünen pek çok velinin öğrencisini dersane hizmeti almak üzere getirmek yerine ailesinden birisinin kooperatifte işe alınması için başvuruda bulunmaları, bu yargıya gösterge sayılabilir. Böyle bir anlayışın, görev ve sorumluklar gerektiren ve uzun vadede ilçenin dönüşmesini sağlayacak bir araç olabilecek kooperatif anlayışına erişmesini beklemek gerçekçi değildir.

Türkiye’de daha önce örneği olmayan yönetsel modeller yaratılabilmekte ve uygulamaya koyulabilmektedir. Şöyle ki; merkezi kararların ne kadar önemli olduğu merkezden alınan kararla kurulan ve merkez tarafından desteklenen taşradaki yeni

yapıların ayakta kalabildiği bunun en güzel örneğini 1980 sonrasında idari yapıya monte edilen Köylere Hizmet Götürme Birliği (KHGB) ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarıdır (SYDV). Her iki yapı da merkezin kararıdır ve doğrudan ya da dolaylı olarak merkez tarafından finansal destek sağlanan yapılardır. KHGB'nin KÖYDES projeleri ile kırsal kesimin altyapı sorunlarını çözmek ve SYDV'nın alt gelir grubunun sosyo-ekonomik yönden desteklemek konularında başarılı işler yaptığını söylemek mümkündür. Merkezden belirlenen genel politikalar hızla taşraya yayılmakta ve bu politikaların etkisiyle sosyoekonomik bir iklim oluşmaktadır. Ancak bu çalışma tarzları, toplumdan ödev ve sorumluluk beklemeyen yönetsel modellerdir.

Son olarak incelenen örnek olayın serüvenini açıklamak üzere, uygulandığı dönemde verili olan temel kamu politikalarına ve siyasal ortama dikkat çekmek uygun olur. Başka bir deyişle eğitim kooperatifi örnek-olayına ilişkin değerlendirmenin, “*zamanın ruhu*” denebilecek bir gerçek gözetilerek yapılması daha gerçekçi olacaktır.

1980 yılından itibaren uygulanan ve neo-liberal politikalar diye adlandırılan politikalar sonucu kamusal hizmetlerin sektör olarak tanımlanması ve temel kamu hizmetlerinin özel sektöre görülmesi tercihi, her alanda hızla yaygınlık kazanmıştır. Bu durumdan kamusal bir hizmet olarak devletçe ücretsiz verilen eğitim en fazla etkilenen hizmet alanı olmuştur. Dolayısıyla eğitim alanında örnek-olay gibi bir kooperatife ihtiyaç duyulan zemini, merkezden belirlenen politikaların oluşturduğunu söylemek mümkündür. YAKOOP'un kurulduğu dönemde bahsedilen politikalar kurumsallaşmış, yaygın ve doğal karşılanır bir hale gelmiştir. İncelemenin yapıldığı iki binli yılların ikinci yarısında özel okullaşma ve dershanecilik gerçekten büyük bir ekonomik sektör haline gelmiş, örgün eğitim sistemini yönlendirir/yönetebilir duruma gelmiştir. O dönemde kamu imkanlarını da arkasına alan ve daha sonraki yıllarda “*paralel yapı*” olarak adlandırılan bir grubun bu sektöre hâkim durumdadır ve tekelleşerek tüm eğitim mekanizmasını ele geçirme çabası içerisinde. Böyle bir iklimde kaymakamlıkça

kamucu bir yaklaşımla eğitim kooperatifi kurulması, hem kâr amacı güden özel sektör dersane ve okullarına hem de daha sonraları o tarihte sektörde çok etkili oldukları anlaşılan söz konusu gruba karşı bir çaba olarak algılanmıştır. Bu ideolojik ve siyasi algı odaklarının hem toplumun çeşitli kesimlerinde hem de bürokrasi içinde, eğitim kooperatifi girişimine karşı bir tür caydırıcı güç olarak ‘kendiliğinden soğukluk’ ya da ‘doğal engeller’ yarattığı düşünülebilir. Çeşitli siyasal partilerin il ve ilçe temsilciliklerinin, iktisadi bakımdan güçlü organize sanayi unsurlarının, bunların yanı sıra eğitim işlevinden sorumlu bürokratik birimlerle valilerin genel kayıtsızlık halleri, böyle bir genel kamu politikası ortamının varlığıyla ilişkili görülebilir.

Kısmen başarılı işler ortaya koymasına rağmen başarısızlıkla sonuçlanıp kapanan YAKOOP deneyiminin ilçe boyutuna göre düşünülmüş ve ilçenin tüm nüfusunu kapsayarak eğitim merkezli topyekûn bir kalkınma arayışı olması nedeniyle ilgiyi hak eden bir örnek olduğu söylenebilir. Öteden beri kırsal kalkınma/topyekûn kalkınma her hükümetin vazgeçilmez gündemlerinden birisi olagelmıştır. Bu bağlamda başarısızlıkla sonuçlanmış olsa bile, modeli başarısız kılan faktörler göz önünde bulundurularak ve yeniden planlanarak başarılı bir model olma potansiyeli barındırdığı düşünülmektedir. Eğitimde fırsat eşitsizliğinin halen devam ettiği, eğitimsizlik nedeniyle toplumun üretme kültürü ve üretme yeteneğinin kaybolma aşamasına geldiği ilçelerde eğitim odaklı topyekûn kalkınma modeli geliştirilmesinin zorunlu olduğu ortadadır. İşte YAKOOP KHGB ve SYDV örneğinde olduğu merkezde alınan bir kararla tıpkı KHGB ve SYDV gibi yönetiminin kamu ve sivil aktörler tarafından oluşturulduğu ve merkezden finansal destek sağlanacak bir yapı olarak yeniden tanımlanıp kurulabilir. Bunu yapabilecek en doğru kurumsa Milli Eğitim Bakanlığı olmalıdır. Tarımdan sorumlu kooperatifleri Tarım Bakanlığı’nın tescil edip zaman zaman desteklemesi gibi YAKOOP benzeri eğitim kooperatifleri de merkezden alınan bir kararla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü gibi bir Genel Müdürlük kurularak her ilçede kaymakam ve veya belediye

başkanının başkanlığında ve sivilden katılacak insanların dâhil olduğu bir yönetim kurulu ile yerelde kurulması sağlanabilir. Bu kooperatifler, Milli Eğitim Bakanlığı'nın vesayetinde ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğünün finansal kaynak aktarma örneğinde olduğu gibi nüfus ve başarı ölçütüne göre kaynak aktarmak suretiyle işlevsel kılınabilir.

KAYNAKÇA

- Ana Britannica Genel Kùltür Ansiklopedisi, İstanbul, Ana Yayıncılık, C. 13, 1989.
- Apan, Ahmet. **Tùrkiye'de Mùlki İdare: Tarihsel Gelişim ve İşlevsel Dönüşüm**, TİAV, 2015.
- Aslan, Durmuş. “Okul Öncesi Eğitimde Reggio Emilia Yaklaşımı”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 14 S. 1, 2005, s. 75-84.
- Ay, Hakan, Öznur Uçar. "Devletin Gelişim Süreci", **Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakùltesi Dergisi**, C. 16, S. 2, 2015, s. 195-206.
- Başa, Şafak. **1980 Sonrası Dönemde Mùlki İdarede Dönüşüm**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, TODAİ, 2007.
- Bilgin, Kamil Ufuk, Selim Çapar, “Taşrada Kamu Yönetiminin Etkinliği Açısından Mùlki İdare Amirlerinin Eğitimi”, **Türk İdare Dergisi**, C. 482, 2010, s. 235-249.
- Coontz, Kim E. “Best Kept Secrets: Co-op Preschool Models Need to be Spread”, **Rular Cooperatives**, C. 63, S. 1, 1996, s. 1-2.
- Çakmak, Hakan. "Tùrkiye’de Devlet Geleneği ve Müzakereci Demokrasi'nin Tùrkiye’de İmkânı, https://www.academia.edu/34112790/T%C3%BCrkiyede_Devlet_Gelenek%C4%9Fi_ve_M%C3%BCzakereci_Demokrasinin_T%C3%BCrkiyede_%C4%B0mkan%C4%B1 (02.04.2020).
- Çapar, Selim, Mustafa Yayla. **Tùrkiye ve Komşu Ùlkelerde Yönetim**, Ankara, TİAV, 2019.
- Çapar, Selim. **Tùrkiye ve Fransa’da Neo-Liberal Dönemde Mùlki İdare**, Ankara, TİAV, 2015.

- Çillier, Yavuz. "Türk Siyasal Hayatında Devlet ve Hikmet-i Hükümet Geleneği", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 13, S. 34, 2016, s. 416-430.
- Durdu, Zafer. "Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem Sosyal Refah Devleti", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 22, 2009, s. 37-50.
- Ekşi Uguz, Hülya, Rukiye Saygılı. "Küresel Dünyada Ulus Devlet", **Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, C. 16, S. 32, 2016, s. 127-147.
- Eryılmaz, Bilal. **Kamu Yönetimi**, 12. Baskı, Kocaeli, Umuttepe Yayınları, 2019.
- Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, 100 Soruda Kooperatifçilik, <https://esnafkoop.ticaret.gov.tr/data/5e425db013b876bd302f3675/kooperatif%C3%A7ilik%20el%20kitab%C4%B1.pdf> (12.10.2023).
- Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Görevlerimiz, 2023, <https://esnafkoop.ticaret.gov.tr/kurumsal/gorevlerimiz> (10.03.2024).
- Eyüboğlu, İsmet Zeki. **Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü**, 4. Baskı, Sosyal Yayınlar, 1998.
- Fişek, K. (1976) "Türkiye’de Mülki İdare Amirliği Sisteminin ve Taşra Yöneticilerinin Sorunları Üstüne Araştırma", **Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Türkiye’de Mülki İdare Amirliği: Sistem ve Sorunlar**, Ed. K. Fişek, Ankara: TİD Yayını, s. 93-117.
- Geray, Cevat. "Kırsal Kalkınma Yöneltileri İlçe Yerel Yönetimi ve ‘İlçe Köy Birlikleri’ Önerisi", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 8, S. 2, 1999, s. 11-42.
- Geray, Cevat. "Halk Eğitimi ve Toplum Kalkınması Açısından Köy Enstitüleri", **Eğitim ve Bilim**, s. 1300-1337.
- Geray, Cevat. **Kırsal Türkiye’de Toplum Kalkınması ve Kooperatifçilik (Örnek Olaylar)**, Tuna Yayıncılık, 1974.

Geray, Cevat. **Planlı Dönemde Köye Yönelik Çalışmalar (Sorunlar Yaklaşımlar Örgütlenmeler)**, Ankara, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1974.

Gözler, Kemal. **Devletin Genel Teorisi**, Bursa, Ekin Kitapevi, 2007.

Güler, Birgül Ayman. **Türkiye'nin Yönetimi: Yapı**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2021.

Gündüzöz, İlker. "Kırsal Kalkınma Ekseninde KÖYDES Projesi ve Köy Reformu", **Türk İdare Dergisi**, S. 471-472, 2011, s. 117-142.

Hirsch, Joachim. **Materyalist Devlet Teorisi**, Çev. Ş. Daldal, İstanbul, Alan Yayıncılık, 2011.

İdeal Eğitim, **Üç Aylık Eğitim Kültür Dergisi**, Yahşihan, S. 1, 2010.

Mülayim, Ziya Gökalp. **Kooperatifçilik**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019.

Onar, Sıddık Sami. **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, 3.Baskı, C. 2, İstanbul, Hak Kitabevi.

Özer, Ahmet. "Valilik Sistemimiz ve Mülki İdare Amirleri", **Türk İdare Dergisi**, C. 72, S. 428, 2000, 1-14.

Özkan, Ayhan. **Mülki İdare amirlerinin Liderlik Davranışlarının Eğitim Üzerindeki Etkisi**, 2. Baskı, Pegem Akademi Yayınları.

Özmen, Bedrettin. **Performans Denetimi: İlçe Yönetimi İçin Bir Model**, Ankara, TİAV, 2018.

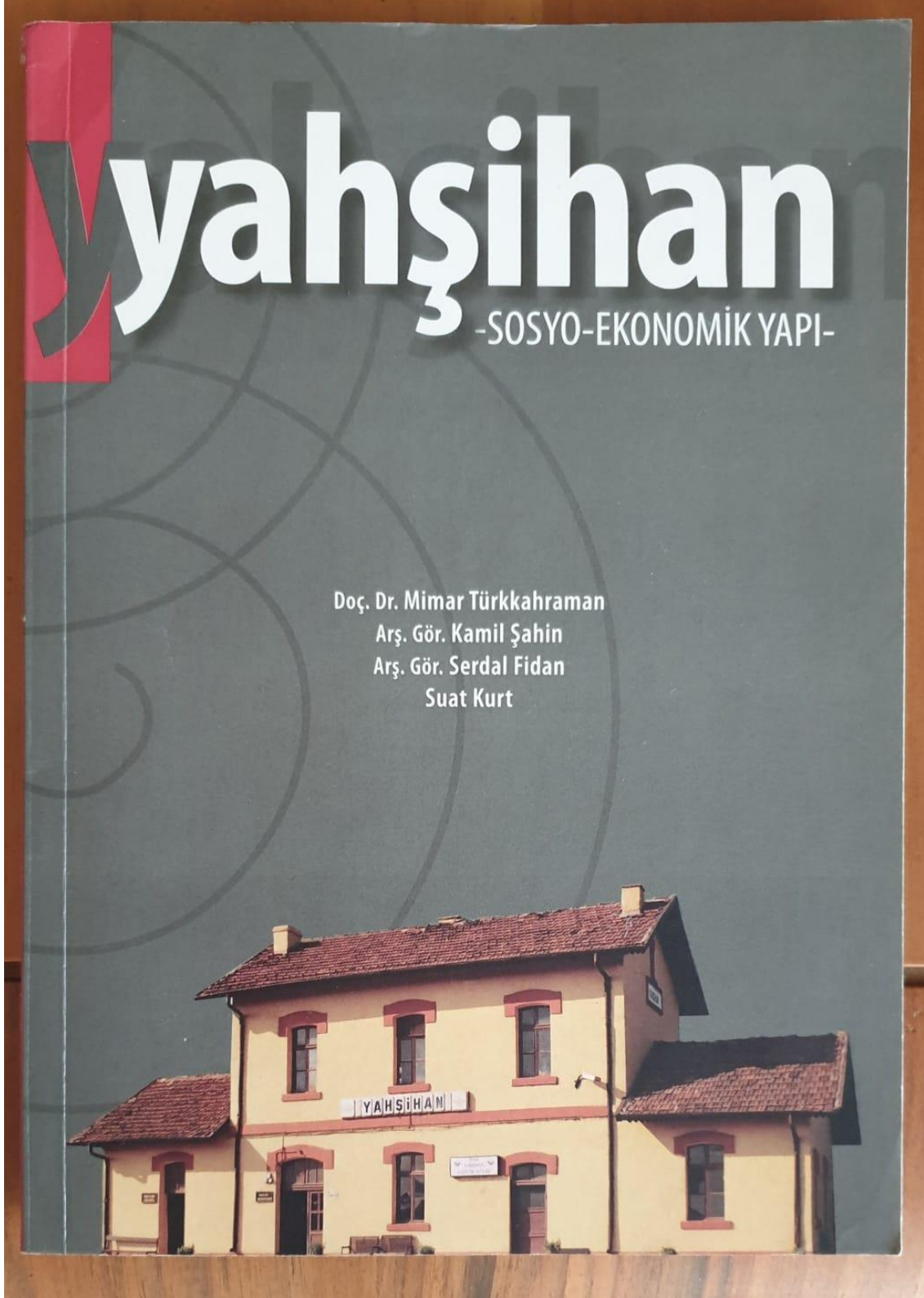
Öztürk, Şinasi. "Politik Organizasyon Olarak Devlet ve Kapitalizm", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 36, 2015, s. 103-116.

TİAV. **İyi yönetim Anlayışında Türkiye'de Mülki İdarenin Geleceği**, Ankara, TİAV Yayını, 2002.

- TİAV, **Toplumda İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdari Amirleri Algısı, Rapor I: Vatandaş Algısı**, Ankara: TİAV Yayını, 2013.
- TODAIE, **Kamu Yönetimi Sözlüğü**, 3. Baskı, Ankara, TADOİ, 2014.
- Vargün, Berivan. “**Türkiye’de Kooperatif Okulların Ekosistemi**”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2020.
- Yahşihan Eğitim Kooperatifi-Model Tanıtım Kitapçığı, **YAKOOP’a Giden Yol**, Ankara, 2010.
- Yenisu, Ersin, Fatih Şahin, Hasan Öztekkeli. “Yönetim Düşüncesinin Evriminde Sistem Kuramının Etkileri: Kavramsal Bir Çözümleme”, **Akademi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 6, S. 18, 2019, s. 514-527.

EKLER

Ek 1. Yahşihan Sosyo-Ekonomik Yapı Kitabı

**Ek 2. Kırıkkale Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden Dr. Öğr. Üyesi Levent
ERSALAN'ın Başkanlığında Yapılan Anket Çalışması**

Ek 3. Veliler ve Halk ile Yapılan Toplantılar

Ek 4. YAKOOP Yed-i Emin Otoparkı

Yakoop Yed-i Emin Otoparkı

Kooperatif için gelir kaynakları arayan Yönetim Kurulu ve Proje Koordinasyon Biriminin çalışmaları sonucunda bir yed-i emin otoparkının açılmasına karar verdi. İki dekarlık bir alanı Yahşihan Mal Müdürlüğünden kiralayan Yakoop, İlçenin de ihtiyaç duyduğu bu otoparkı hizmete açtı. İki personelin istihdam edildiği otopark Yakoop'un ciddi gelir kalemlerinden birisi oldu. İlçe ihtiyaçlarını karşılayacak ve kooperatife gelir sağlayacak diğer projeler üzerinde çalışılıyor.

Ek 5. YAKOOP Binası

Ek 6. YAKOOP Dershanesi Sınıflarından Fotoğraflar

Ek 7. YAKOOP'a Devam Eden Öğrencilerin Tiyatro Etkinliği Haberi

“Yahşihan'dan Çanakkale'ye”

14 Mart 2008

Yahşihan Cumhuriyet İlköğretim Okulu öğrencilerinin eğitimlerine destek istemek üzere 10 Ocak'ta Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nı ziyaret etmeleriyle birlikte tiyatro hayalleri de gerçek oldu. Çanakkale Savaşı'nı unutmayan ve bir tiyatro oyunuyla da unutturmamaya kararlı öğrenciler, öğretmenleri H. İbrahim Çakır-göz ve Mahmut Çelebi öncülüğünde, Vakıf Müdürü Osman

Türkyılmaz ve Sosyal Yardım ve İnceleme Görevlisi Ela Alsancak'ın da katkılarıyla birlikte “Yahşihan'dan Çanakkale'ye” ismiyle planladıkları oyunun senaryosunu yazdılar. 18 Mart Çanakkale Şehitlerini Anma Günü'ne kadar hazırlamayı başardıkları tiyatro oyunu, ilçede beğeniyle izlendi. Öğrencilerin başarısı ilçelerini aşarak başkente kadar ulaştı. Yurt genelinde yayın yapan Ses Tv'ye konuk olan tiyatro ekibi, Sabahın Goncası adlı programda oyunlarını sergileyerek, izleyicilerden büyük ilgi gördü. Otuz öğrenciden oluşan “Yahşihan'dan Çanakkale'ye” tiyatro ekibi, program sonrasında Anıtkabir'i ziyaret edip Ankara'yı gezdiler.

Ek 8. YAKOOP Spor Kulübü Başarı Haberleri

Voleybolda Kırıkkale Üçüncülüğü

8 Mayıs 2009

Kırıkkale Voleybol İl Temsilciliği 2008-2009 faaliyet programında yer alan Büyük Erkekler İl Birinciliği turnuvasında Yakoop Voleybol Erkek Takımı üçüncü oldu. Yeni kurulmuş olmasına karşın alınan bu derece takımın kendine olan güvenini arttırdı.

Yakoop Kick Boks Takımı 1. Ligde

29 Kasım 2009

Yahşihan Eğitim Kooperatifi spor faaliyetlerine hızlı başladı. Yakoop Spor Kulübü Kick Boks Takımı 1. ligde mücadele ediyor.

Yakoop, Kick Boks 1. Lig ilk turnuvasına, on Kick Boks sporcusu ile katıldı ve sekiz sporcusunun madalya alması ile iddialı olduğunu gösterdi. Yakoop Kick Boks sporcuları, aldıkları madalyalar ve birincilik plaketi ile Yahşihan Kaymakamı Ünal COŞKUN ve Kulüp Başkanı Osman Türkyılmaz'ı ziyaret ederek, lig şampiyonu olabilmek için ellerinden

gelen çalışmayı yapacaklarına söz verdiler. Şubat ayında düzenlenecek olan bir sonraki turnuvanın Kırıkkale'de ve Yakoop Spor'un ev sahipliğinde yapılması için büyük çaba gösterdiklerini ifade eden Antrenör Yasin Şenol, “Sportif faaliyetlere destek veren Yakoop yetkililerine ve Kaymakamımız Ünal Coşkun'a teşekkür ediyoruz.” dedi.

Ek 9. YAKOOP'un Kırıkkale İl Merkezinde Reklam Panolarında Kullandığı Afişler

Ek 10. Basında YAKOOP ile İlgili Çıkan Haberler

Ek 11. YAKOOP Tanıtım Kitapçığı

**Ek 13. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü
Öğretim Üyesi Prof. Dr. Birgül Ayman Güler ve Öğrencilerinin İlçeyi ve
YAKOOP’u Ziyaretleri**

Ek 14. Kırıkkale’de Görev Yapmış İki Valinin YAKOOP’u Ziyaretleri

Ek 15. YAKOOP'un Faaliyette Olduğu Dönemde Yapılmış Olan ve YAKOOP'un Bir Sayı Yayınlanmış İdeal Eğitim Dergisinde Yayınlanan Röportajlar⁹⁴:

-İyi günler beyefendi, sizinle Yakoop hakkında konuşmak istiyoruz. Öncelikle kendinizi tanıtabilir misiniz?

-İsmim Ahmet Akkoçan, Yahşihan'lıyım. Kırıkkale Üniversitesi'nde memur olarak çalışıyorum. Bir oğlum ve bir kızım var

-Çocuklarınız okuyor mu?

-Evet, ilköğretimde okuyorlar.

-Yahşihan Eğitim Kooperatifi hakkında bilginiz var mı?

-Yakoop çalışmalarını yakından takip ediyorum çok yararlı olduğuna inanıyorum Zaten kızım da yaklaşık bir aydır Yakoop dershanesine gidiyor.

-Yakoop için neler düşünüyorsunuz? Böyle bir eğitim kooperatifinin ilçeye katkısı olur mu ve çocuklarınızın geleceğine etki eder mi?

-İlçenin eğitim seviyesi Yakoop'un çalışmalarından sonra gözle görülür derecede yükseldi. Çünkü sadece çocuklara eğitim verilmiyor, veliler olarak bizler de daha farklı görmeye başladık hayatı, okumanın ne kadar önemli olduğunu, televizyonlarda anlatılanın dışında yaşayarak öğreniyoruz Çocuklarımız için daha fazla çalışmaya, çabalamaya başladık. Yakoop yöneticileri ve öğretmenleri toplantılarla, bire bir görüşmelerle geleceğimiz için yapabileceğiniz işleri anlatıyorlar, evlatlarımıza nasıl davranmamız gerektiği hakkında bilgiler ve veriyorlar Böylece bizler de eğitiliyoruz, bilmediklenme öğreniyoruz. Fakat şu an için noksanlıklar da yok değil.

-Yakoop yeni bir dershane binası hazırlıyor, bu konuda bilginiz var mı?

-Hacı Bey TOKİ'den bina kiralandığını öğrendik şimdi Namık Kemal İlköğretim Okulu'nda veriliyor dersler, taşındıklarında tamamen bağımsız olacaklar.

-Öğretmenlerin çocuklarla ilgilenmeleri, onlara davranışları, genel yaklaşımları nasıl?

-Öğretmenlerimiz çok iyi, güler yüzlü, çocuklarımız da çok memnun, mutlu, seveerek gidiyorlar dershaneye. Okuldaki dersleri de düzelmeye, notları yükselmeye başladı, demek ki öğretmenler iyi ders anlatıyor.

-Çocukların eğitim araç gereçleri nasıl sağlanıyor, bu konuda da destek görüyor musunuz?

Testler, yardımcı kitaplar verdiler, çocuklar onlardan çalışıyor. Kızımın sınavlarında bu testlerin, kitapların gerçekten işe yaradığını gördük, notları yükselmeye başladı. Yakoop'u kuranlara, bu işlerle uğraşanlara, çalışanlara teşekkür ediyorum. Bu im-kanlarda çok iyi bir hizmet Yakoop.

-Merhaba, sizi tanıyabilir miyiz?

Merhaba, Halil İbrahim Çakırgöz, Cumhuriyet İlköğretim Okulu Türkçe Öğret- meniyim. 2003 yılından beri Yahşihan'da çalışıyorum.

-Yahşihan Eğitim Kooperatifi hakkında bilginiz var mı?

⁹⁴ İdeal Eğitim, s. 37-39.

Okulumuzdan Yakoop dershanesine giden öğrencilerimiz var, Yakoop'u biliyorum, ilçemizde güzel çabalarla eğitime destek veriliyor

-Bir değerlendirme yapmanızı istesek, Yakoop dershanesine giden öğrencileriniz ile gitme yerleri arasında nasıl bir fark görüyorsunuz?

-Sene başında dikkatimizi çeken bir Öğrencimiz vardı, derslere katılımı zayıf ve içine kapanık bir çocuktü Kendisi ve ailesi ile görüştük, maddi durumları pek iyi değildi ve aileden de onay aldıktan sonra Vakıf Başkanı Osman Türkyılmaz ile görüşerek öğrencimizi Yakoop dershanesine gönderdik. Şu anda öğrencimizin notları iyi, özgüveni yerine geldi, derslere katılımı arttı. Genel olarak da dershaneye giden, eğitimi desteklenen öğrenciler hem notlarında hem de sosyal hayatlarında, diğer çocuklara göre daha iyi durumda oluyor.

-Yakoop'un çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Beklenilenleri karşılayamadığını düşünüp düğünüz noktalar var mı, varsa önerileriniz nelerdir?

-Yakoop çalışmaları samimi bir niyetle yapılıyor. Dışarıda, özel kurumlarda ya da bireysel olarak öğretmenler, bir ders saati için bile ciddi miktarda ücretler talep ediyorlar. Yakoop'ta çalışan öğretmenler gönüllülük ve samimiyet göstergesidir, kurulan Sistemin bel kemiğidir ve eğitim alanında bu iyi niyetin karşılığı, maddiyattan çok daha değerli olarak geri döner. Her yeni oluşumda olduğu gibi burada da kurumsallaşma henüz zayıf, görev ve sorumluluk dağılımı tam olarak oturtulmamış ama zaman içinde ve mekânsal olarak da düzen sağlandığında tüm eksiklerin tamamlanacağına inanıyorum. Tadilat işlemleri bitip yeni binaya taşındıklarında sistemin tamamlanması da olacaktır. Kooperatif olarak kurulmuş yapının içinde halkın katılımı da zayıf kalıyor, velilerin ve ilçe halkının Yakoop'a tam olarak sahiplenmesi gerekiyor, daha özverili olmaları, geleceklerini düşünerek sorumluluk ve görev almayı istemeliler. Eğitime yatırım yapıldığında kısa vadede sonuç alınamayacağını ve düzenli bir çalışmanın olması gerektiğini halka iyi anlatmak gerektiğini düşünüyorum.

Annelerin Görüşleri

-Merhaba hanımlar, "Yakoop" hakkında neler söyleyebilirsiniz?

-Çocuklarımız Yakoop'ta öğrenci, isteyerek, seyerek gidiyorlar dershanelerine. Biz çocuklarımızın verim almasını istiyoruz, iyi bir lise kazanacak kadar sınavlardan yüksek puan almaları lazım, bunun için de ne kadar gerekiyorsa çalışsınlar, şimdi yorulurlar ama gelecekleri kurtulur, sonra rahat ederler. Bir de İngilizce dersinden yana sıkıntı var, 5. Sınıfların İngilizce dersi yok, bir an evvel başlamaları lazım. Çocuk okulda anlamıyor, evde biz de anlamıyoruz ama dershaneye gidiyorsa orada anlaması lazım, bunun için de ders koymaları gerekiyor. Yeni binaya taşındıkları zaman İngilizce de olacakmış fakat okulda sene boyundan bu yana ders var, sınav da oluyorlar, notlar kötü gelecek herhalde geri den gelecek nasıl tamamlayacaklar eksiklerini bilmiyoruz. Biz zengin insanlar değiliz, özel dershanelere gönderemiyoruz çocuklarımızı ama Yakoop'da madem bu hizmete "başladı, tam olsun isteriz; çocuklarımızın hayatı da bizim hayatımız da onların okumasına bağlı, her şey sınavla yapılıyorken bizim çocuklarımızın geri kalmaması lazım.

-Yakoop'un başarılı öğrencilerinden biri olan Dilek Polat anlatıyor...

Her şeyden önce disiplinli bir dershane Yakoop, öğrenciler için disiplinli çalışma çok önemli çünkü bu sayede başarılı olabiliyoruz. Yardımcı ders kitapları, yaprak testler çok iyi ve düzenli olarak ödev veriliyor bunlardan. Deneme sınavları çok iyi, bu sayede sınav heyecanımızı da azaltıyoruz. Bir de etütlerimiz olsa çok daha iyi olacak dershanemiz. Bire bir ya da sınıftan daha az sayıda öğrenciyle anlamadığımız konuları tekrar edebilirsek daha da başarılı oluruz. Özellikle sayısal derslerde etüt olmasını çok isterim, ben en çok matematikte zorlanıyorum. Öğretmenlerimiz çok sevecen ve çok iyi ders anlatıyorlar; bol örneklerle, esprilerle. Dikkatimiz dağılmadan, sıkılmadan dinliyoruz öğretmenlerimizi.

-Kısaca sizi tanıyabilir miyiz?

1980 Kırıkkale doğumluyum. Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili Eğitimi bölümü mezunuyum. Van Erçiş'te mecburi hizmetimi tamamladıktan sonra bu yıl Yahşıhan Lisesi'ne İngilizce öğretmenini olarak isteğe bağlı tayin oldum.

-Yakoop ile tanışma hikâyenizden bahseder misiniz?

-Okulda ilk göreve başladığım zaman çok isabetli bir tesadüf eseri okulumuz fizik öğretmeni ve aynı zamanda Yakoop dershanesi fizik öğretmeni tanıştım. Kendisi Yakoop oluşumundan bahsetti ve daha sonra ben de kısa bir araştırma yaptım. Sonuçta eğitim adına yapılmış çok güzel ve yaratıcı çalışmalar olduğunu gördüm ve bir eğitimci olarak bu oluşumun içinde gönüllü olarak yer almak istedim. İşte şimdi buradayım

-Sizce Yakoop'un eksiklikleri var mı?

-Amatör bir ruhla başlamış ve kurumsallaşmaya yeni adım atmış olan bir yapı olduğu için tabii ki eksikliklerimiz vardır. Aslında eksiklerimizin tamamına yakını fiziki şartlardan kaynaklanan sıkıntılar, ancak yeni binamıza geçildiğinde bu sorunların aşılabacağına inanıyorum, çünkü hizmete sunulacak olan bina gerek yapısı gerekse teknolojik ve eğitimsel donanımı ile Kırıkkale'de ilk ve tek dersane olacak. Yakoop bildiğim kadarıyla Türkiye'de eğitim alanındaki kooperatif sistemiyle bir ilk ve inanıyorum ki bu oluşum birçok ilçeye örnek teşkil edecek ve iyi bir model olacak.

Dönemin İlçe Kaymakamı ile yapılan röportaj;⁹⁵

Sayın kaymakamım ayrıntılarını mutlaka öğrenmek istiyoruz ama genel olarak YAKOOP fikri nasıl oluştu? Söyleşimize buradan başlayabilir miyiz?

-Evet, tabii ki. Ama Yakoop'tan önce Yahşihan'da 2005 yılı ekim ayında göreve başladığımdan itibaren ilçe ile ilgi- li gözlem ve çalışmalarımızdan kısaca bahsetmek isterim. Buradan önce dört farklı ilçede çalıştım ve ilçelerin birbirine benzeyen ve benzemeyen yönleri söz konusu Genel olarak kırsal alan diye ifadelendirilen ilçelerin birbirine benzeyen en temel ve öncelikli sorunu tabii ki işsizlik ve yoksulluk Yahşihan'da da bu sorunun öncelikli olması nedeniyle bütün enerjimizi bu yönde kullanmaya çalıştık. Bu doğrultuda çözüme dönük bir yaklaşım oluşturmak için Kırıkkale Üniversitesi Sosyoloji bölümüne ilçenin ekonomik yapısını irdeleyen bir araştırma yaptırıldı. Bu çalışmaya göre halkın çoğunluğu MKE'dan emekli ve aynı zamanda tarımla uğraşılıyor. Arazi tarıma uygun ve sulu tarımda yapılabilir nitelikte idi. Bu temel veriler doğrultusunda pek çok meslektaşımızın yaptığı gibi Sosyal Yardımlaşma Vakfı'nın imkânlarıyla çeşitli projeler hazırladık, kiraz bahçesi kurulması, brokoli, mantar, çilek yetiştiriciliği, kanola yağı üretimi gibi. Ancak üretim için bir istek yoktu, projeler ya başlamadı ya da hüsrarla bitmek zorunda kaldı. Bu sırada Çevre ve Orman Bakanlığının ceviz, badem gibi ürün veren ağaçlardan orman kurarak hem ülkeye hem ekonomiye katkı sağlayacak bir projesi geldi. Bu projeye herkes yine olumlu yaklaştı ama işe başlamak için bir kişi bile gelmedi. Keza okulları ziyaret ettiğimde de aynı motivasyon eksikliğini görüyordum, ortak ülke hedefleri bilincinin ciddi anlamda aşındığını. Bütün bunları birleştirdiğimizde temel sorunun eğitim eksikliğinden kaynaklandığı düşüncesi netlik kazandı. İnanıyorum ki, öğrenim olsa bile eğitim eksik ve yetersiz kalıyorsa esas sorun burada başlıyordur.

-Bir de fırsat eşitliği sorunu var sanırım.

-Eğitim alanında devlet imkanlarının yetersiz kaldığı yerde özel okulların önü açılmıştır. Özel okullaşma diğer taraftan özel dershaneciliği de beraberinde getirerek eşitsiz bir rekabet ortamına neden olmuştur. Sınırlı imkânlarla devlet okullarında okuyan çocukların üniversite kazanabilmesi için özel dershanelerden mutlak suretle hizmet alması gerekiyor. Ancak zaten bu çocukların aileleri maddi sıkıntı içinde olan insanlar. Görev yaptığım ilçelerde, geçimini zor sağlayabilen insanların çocuklarını devlet okullarına göndermekte bile sıkıntı çektiğini gördüm. Böyle olunca zorunlu olarak eğitim gündemimizde hep ilk sıralarda yer aldı.

-Fırsat eşitliğini nasıl sağladınız?

-Yahşihan'a geldiğim yıldan itibaren, çocukların dersane ihtiyacını ve iyi bir eğitim almasını gözetken yaklaşımla girişimlerim oldu. Yaklaşımlarımızı eğitim camiasıyla paylaştık ve Sosyal Yardımlaşma Vakfımızın eğitim ödeneğini çocukların dersane hizmeti satın almasında kullandık. İlk yıl sonuç alamadık, ikinci yıl Halk Eğitim'in bünyesinde çalışan ve ilçe dışından, başarılı öğretmenleri de görevlendirerek, çocukların dersane hizmeti almasına yönelik bir altyapı kurduk. On yedi öğretmen ve seksen öğrenci ile derslere başladık. Sene sonundaki değerlendirmede gördük ki, sınav sonuçlarında artan bir başarı var, öyleyse doğru bir yöntem uyguluyoruz dedik. Ertesi yıl öğretmen kadromuzu genişlettik,

⁹⁵ İdeal Eğitim, s. 18-21.

eğitim materyallerinin kalitesini artırdık, öğrenci sayımız da iki katına çıktı. Başarımız giderek yükseldi. Bunu gören aileler, çocuklarının eğitim sorununa bir çözüm bulmuş oldular ve talep arttı. Biz de ilçe merkezimizde bir irtibat bürosu açtık ve artık aileler çocuklarını buradan dershanemize kaydettiriyor. Bugün üç yüz civarında öğrencimiz mevcut.

-Bir kaymakam olarak sürdürülmesi gereken bir proje ortaya koyuyorsunuz. Ancak sizden sonra bu hizmetler ne olacak diye düşündünüz mü?

-Evet, maalesef çoğu proje idarecilerin görev süreleri ile sınırlı kalabiliyor. Bunu göz önünde tutarak, bu yapının halkla bütünleşmesini sağlayacak bir model arayışına girdik. Bu yapıyı nasıl bir modelle sistematik hale getirebiliriz diye, ailelerle çok sık toplantılar yaptık. Dernekleşme, vakıflaşma, şirketleşme gibi çok sayıda fikir ortaya çıktı. Üniversiteden hocalarımıza da danıştık onların kanaati de benim düşüncem de kooperatifleşmeydi. Katılımcı yönetimin önemiyle de hareket ederek sonuçta bir eğitim kooperatifi fikrinde herkes buluştu. İşte Yakoop böyle bir arayıştan doğdu. İlk etapta on üç üye ile kooperatif kuruldu, üyelerin çoğunlukla Yahşihan'da yaşamasına dikkat ederek, 2009 yılının Ocak ayında, Türkiye'de bir ilk olarak, Yahşihan Eğitim Kooperatifi'ni kurduk ve şu an elli üye ile faaliyetine devam ediyor.

-Yakoop'un, Türkiye'de yeni bir eğitim modeli olacağı, süreç içinde mi ortaya çıktı?

-Yakoop, deneme yanılma yöntemiyle geliştirdiğimiz bir model. Devletin maddi imkânlarıyla ve öğretmenleriyle halkın çocuklarının eğitimini daha kaliteli hale getirmek için, uğraşıyoruz. Bunun kalıcı hale, kurumsal hale gelmesi için bir sivil toplum kuruluşu organizasyonuna girdik ve Yakoop ortaya çıktı. Ülkemizin Yakoop gibi kuruluşlara ihtiyacı var. Çünkü Türkiye'nin iki temel sorunu, eğitimsizlik ve yoksulluk. Üstelik bu iki olgu birbirini zincirleme olarak etkiliyor. Özellikle ilçe, kasaba gibi küçük yerleşim yerlerinde, ekonomik olarak ciddi sıkıntılar var ve yoksul ailelerin çocuklarının, eğitim konusunda desteklenmesi gerekiyor. Buna, mevcut tüm imkânlarıyla sivil toplum kuruluşlarının ve o yöre insanlarının bir araya gelip, ellerindeki maddi imkânları birleştirerek müdahale etmesi gerekiyor. Hem kendi maddi durumlarının iyileşmesi ve çocuklarının iyi yetişmiş, eğitilmiş bireyler olması hem de ülkelerinin geleceği için, eğitimsizlik ve yoksulluk zincirini kırmaları gerekiyor. Bizler de ülkemizin geleceğine ve hal- kımızın bu çabasına var gücümüzle destek oluyoruz. İşte Yakoop böyle bir müdahalenin ve desteğin hem örneği hem de modelidir.

-Yakoop modelinin işleyişini anlatır mısınız? Mali kaynakları nasıl sağlıyorsunuz?

-Yakoop'ta öğrencilerimizin tamamına yakını burslu okuyor. Kendi çocuklarını yetiştirecek insanlar bir araya gelerek, kaliteli eğitimi ucuza mal ederek dersane hizmetini almış oluyorlar. Eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak için veliler, Yakoop çatısı altında buluştu. Velilerimizi eğitim kooperatifi modelimizde, "paydaşlar kurulu" olarak ifade ediyoruz. Paydaşlar kurulunun sembolik olarak ödediği bir aidat sistemi var, bununla amacımız velileri bu birlik çatısı altına dahil edebilmek, Yakoop'u sahiplendirmek. Yakoop'un bir kâr amacı söz konusu değil. Yakoop esas mali kaynağını, eğitime duyarlı, vatandaş olarak sorumluluğunun bilincindeki yardımsever insanlarımızdan ve diğer sivil toplum kuruluşlarından sağlıyor. Yakoop'un yönetimi, paydaşlar kurulunun belirlediği yönetim kuruluna ait. Yönetim kurulunu da çeşitli birimler, kuruluşlar destekleyebilir. İlçe milli eğitim müdürlüğü, içerik, müfredat konusunda, öğretmen görevlendirmede yardımcı olabilir. Muhtarlıklar, özellikle yoksul ailelerin çocuklarını belirleyip Yakoop'a yönlendirmede, yani halkla ilişkilerde katkı sağlayabilir. Belediyeler, özellikle son yasal değişikliklerle beraber bütçelerinden eğitime pay ayırabilir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, eğitim bütçesinin büyük bir bölümünü bu yapıya ayırarak ya da eğitim materyallerini temin ederek destekleyebilir. Toplumun refah ve eğitim seviyesini yükseltmek için kurulan sivil toplum örgütleri, bu yapıya destek olabilir. İş dünyası, sosyal sorumluluk projeleri kapsamında destekleyici çalışmalarda bulunabilir. Öğretmen sendikaları, başarılı ve gönüllü öğretmenleri yönlendirerek destek olabilir Bu sistemin yürüyebilmesi için, gönüllülük esasıyla harekete geçen çekirdek kadronun, azminin, heyecanının ve isteğinin sürekliliği temel meseledir. Yahşihan'daki bu çalışmaların başarıya ulaşıp Yakoop haline gelmesi ve tüm Türkiye'de uygulanabilir bir model olması bu temele dayanmaktadır.

-Yakoop ve faaliyetlerinin denetimi nasıl yapıyor?

-Yakoop, sivil toplum kuruluşu olarak organize edilmiştir. Eğitim kooperatifi olarak da Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'ndan izin alınarak kurulmuştur ve denetimini de izin veren mekanizma yapacaktır. Faaliyetlerinin, tüzüğüne uygunluğu, gelirleri ve giderlerinin yönetimi açısından, denetime tabi bir kuruluştur Yakoop. Eğitim ve öğretim içeriği açısından da Milli Eğitim'e, onun müfredatına uygun hareket edilmektedir. Yakoop, tüzel kişiliktir ve başına buyruk hareket edemez, yürürlükteki yasalar çerçevesinde faaliyet gösterir.

-O halde bütün ayrıntılarıyla sistemli bir hale gelen Yakoop, faaliyetlerine başlamış oluyor.

-Yakoop'u dershanesiyle, idare merkeziyle kurumsallaşmış bir yapı haline getirmek için Yakoop'a ait olacak bir bina arayışına girdik. Sağlık ocağı olarak yapılmış bir binayı, piyasa değerini gözeterek, beş yıllığına kiraladık. Yardım sever iş adamlarımızın bağışlarıyla da derslane haline dönüştürdüğümüz binamızın teknolojik alt yapısını, dersliklerini kurduk, eğitim materyallerini sağladık. Binamız ocak ayında hizmete açıldı. Böylece eğitim modelimiz işlemeye başlamış olacak. Tasarladığımız modeli henüz her şeyiyle yazılı bir hale getirmediğimiz halde görüyoruz ki uygulamada bir sorun yok. Model, planladığımız şekliyle işliyor, bu da bize doğru düşünerek hareket ettiğimizi kanıtlıyor. Yani sonuç olarak model, uygulanabilir, Yahşihan uygulayabiliyorsa diğer ilçeler de yapabilir. Şu ana kadar elde ettiğimiz başarılar da bizi destekliyor.

-Yakoop derslane hizmeti ile ön plana çıkıyor oysa eğitim çok geniş bir alan, bu çerçevede Yakoop, sadece ilköğretim ve lise öğrencilerine öğrenim konusunda mı destek olacak?

-Yakoop çatısı altında sadece öğrenciler olmayacak, halkın eğitimine de destek olacak. Meslek edindirme, istihdama yönelik kurslar, yabancı dil, kamu personel sınavına hazırlık, ilçemizdeki üniversite öğrencileri için destek kurslar da olacak. Yakoop, ihtiyaç ve talebe yönelik eğitim imkânı sağlayan, herkesin faydalanabileceği bir eğitim modelidir.

-Genel olarak sorunların çözümünde sadece eğitimin yeterli olabileceğini düşünüyor musunuz? Yahşihan'ın sorunlarının çözümüne, Yakoop ne kadar cevap verebilir?

-Yakoop ve kurulmasını ümit ettiğim benzer eğitim kooperatiflerinde sihirli değnekler yok elbette. İlçenin kendine has, çok boyutlu sosyal sorunlarının çözümü için de yine eğitim, Yakoop gerekli. Ekonomik amaçlı çalışmalarımızın başarısızlıkla sonuçlanması, tanımsal faaliyetlerin neredeyse tamamen terk edilmesi, insanların üretme kabiliyetinin yok olması gibi sorunların nedenlerini araştırmak için üniversiteden bir grup akademisyen ile eğitim analizi için ikinci bir çalışma başlattık. İki bin haneli ilçemizden, bin dört yüz haneye ulaşıldı ve araştırma sonucu gösterdi ki temel sorun, yoksulluk ve eğitimsizlik. Yoksulluk, eğitimsizliği besliyor, eğitimsizlik de beraberinde yoksulluğu getiriyor. Nüfusun %60'lık kısmı asgari ücretin altında gelir elde ediyor. Bu yoksulluğun içerisinde de doğru şeylerin çıkmasını beklemek, mucize beklemeye eş değer bence. Temel sorunlardan biri olan eğitime önceliği vermezsek, diğer bütün çözüm arayışlarımız yapay kalacaktı. Eğitimli olmayan insanların, yoksulluğu ortan kaldırmaları söz konusu olamaz. Bu temel sorunları besleyen ve yine onlardan beslenen. hemen fark edilen diğer sorun da erken yaşta evlilik. Geçmişten gelen izler bugün de devam ediyor ve genellikle kız çocukları on altı, erkek çocukları on dokuz, yaşında, evlendiriliyor. Bu soruna Yakoop, dolaylı yoldan çözüm sağlayacaktır. Eğitim imkânı olmayan veya üniversiteyi kazanamayacağını düşünen çocuklar ve aileleri, gayri ihtiyari, bütün Anadolu kasabalarındaki yaygın bir alışkanlıkla evliliği planlıyor. Tespit edilen bu gerçekler ışığında, Yakoop'un misyonu, öncelikle kız çocuklarına umut ışığı olmaktır ki bu geçtiğimiz yılda oldu. Bir kızımız, her gün köyünden araba ile alınarak liseye ve Yakoop dershanesine devam etti. Evlendirilmekten ucu ucuna kurtuldu ve şu anda Gazi Üniversitesi'nde Sosyal - Bilgiler Öğretmenliğinde okuyor. İşte Yakoop, çocuklarımıza, hayal kurabilmeyi sağlayan bir pencere açıyor. Eğer kızlarımıza bu imkânı veremezsek, ortalama on altı yaşında evlenip, on yedisinde anne olup bu hayatı yaşamaya mecbur kalacaklar. Erkek çocuklarımız da on dokuzunda evlenip, asker dönüşü mesleği ve eğitimi olmadığı için mütemadiyen iş arayacak. Bu çocuk denilecek anne-babanın elinde, yoksulluk içinde büyüyen çocuklardan geleceğe umut olarak ne beklenebilir ki; onlar da tıpkı ebeveynleri gibi erkenden evlenip bu kısır döngüyü devam ettireceklerdir. Yakoop ile eğitime ciddi bir yönelme oldu ve bu sene kırk biri kız olmak üzere altmış öğrenci Yahşihan Lisesi'ne kayıt oldu. Bu çocuklardan en az yarısı, bir yıl sonra evlenecekti. Yakoop kurulduktan dokuz ay sonra, erken yaşta evliliğin önüne geçmiştir.

-On yedi bin üniversite öğrencisinin olduğu bir ilçede, eğitime bu kadar ilgisiz kalınması da çok üzücü ve düşündürücü bir durum olsa gerek.

-Üniversite ile ilçemiz iç içe aslında; sadece, öğrencilerle halkın temas kurmasını sağlamalıyız. Bunun için de uygun zemin ve uygun mekanizmalar ortaya koymamız lazım. Yakoop, üniversite öğrencilerine yönelik hizmetleri de uygun ücretlerle verecek, yabancı dil ve kamu personeli sınavı kursları gibi. Bu hizmetlerle Yakoop, halk ve Üniversitenin buluşma noktası olacak. Hem ilçe halkı için, hem de üniversitemizin öğrencileri için bir şans, bir umut Yakoop.

-Çocuklar Yakoop'ta öğrenim görürken hayata da hazırlanacak, eğitim de alacaklar.

-Yakoop'un yeni binasında, yaşamla ilgili deneyim kazandıracak eğitimler de veriliyor olacak. Toplum halinde, bir arada yaşama kültürü, kişisel temizlik ve yaşanılan mekânın düzeni gibi genel görgü kuralları, çocuklarımıza, öğrenim görürken verilecek eğitimler. Keza, çocuklarının daha başarılı olması için, anne-baba eğitimlerimiz de olacak. Aile içine girmeden eğitimde tam bir başarı elde etmek söz konusu değil. Bu nedenle ebeveyn eğitimlerimiz sistematik olarak verilecek. Yani topyekün bir eğitim seferberliği başladı Yahşihan'da. Grigoriy Petrov'un "Beyaz Zambaklar Ülkesinde" kitabı beni çok etkilemişti; Yakoop modeli için de esin kaynağımız oldu. Bir avuç aydının önderliğinde başlayan ve tüm yoksulluğa, imkânsızlığa rağmen toplumun her kesiminde yankı bulan, halka halka tüm ülkeye yayılan yoksulluktan, eğitimsizlikten, geri kalmışlıktan kurtulma mücadelesi ve başarısı gerçekten okunmaya değer. Atatürk bu kitabı askeri okullarda okutmuş. Biz de Yakoop'un çekirdek kadrosuna ve ilçemizdeki yüz otuz öğretmenimize hediye ettik bu eseri. Bizim de eğitim çalışmalarımızda faydalı olur, bu kitaptan sonra gönüllülerin, destek olanların sayısı artar diye ümit ediyorum. Bir de Yakup Kadri'nin "Yaban" romanını bugün de dikkate almak gerekir diye düşünüyorum. Anadolu'da, yani taşra diye bilinen küçük şehirler ve kasabalarda, Yaban'ın atmosferi hâlâ yaşıyor çünkü.

-Gönüllü çalışmanın ve katılımın sağlandığı işlerde, verimlilik de artıyordu.

-Gönüllü çalışmalarda insanlar çok daha özverili oluyor. Kişiler, sürecine katılmadığı yapılanmaları benimsemiyor, sahiplenmiyor. Yakoop modeline katılımı ne kadar çok artırırırsak, sahiplenme ve başarı artacak, sonuçta modelin ömrü de uzun olacaktır. Biz bunu yapmaya çalışıyoruz. Bir iki kişinin başarısı olan bir eser değil de, halkın, öğretmenlerin çoğunluğunun sahiplendiği ve bu iş hepimizin başarısıdır, diyebilecekleri bir atmosfer oluşturmak istiyoruz.

-Öğrencilerin sosyal faaliyetleri var mı, kültür- sanata olan ilgileri ne düzeyde?

-İlçemizde kitap okuma alışkanlığını kazandırmak için okuma etkinlikleri düzenliyoruz. Çocuklarımızın tiyatroya ilgileri oldukça fazla; birkaç öğretmenimizin çabasıyla tiyatro ekibi kurulmuş ancak fazla bir ilerleme kaydedememiş. Yakoop'un desteğiyle çocuklarımız senaryosunu kendileri yazdıkları, dekorundan kostümüne, sahnesinden yönetmenliğine her şeyini kendilerinin yaptıkları "Yahşihan'dan Çanakkale'ye" adlı tiyatro oyununu sahnelediler. Bu oyun yerel basında çok ilgi gördü ayrıca Ankara'daki bir özel televizyona da konuk olup canlı yayında oynadılar. Bunlar elbette başlangıç, ilerleyen zamanlarda tiyatrodan da farklı alanlarda da sanatsal başarılarla imza atacaktır çocuklarımız.

- Ünal Bey sizin gibi duyarlı insanlara ve kamu görevlilerine ihtiyacımız var. Yaptıklarınıza ve yapacaklarınıza şimdiden teşekkür etmek isteriz.

-Ben de sizlere teşekkür eder çalışmalarınızda başarılar dilerim. Yakoop'a ve Yakoop gibi kuruluşlara destek veren herkese teşekkür ederim. Biz görevimizi yerine getiriyoruz ancak halkımızın bizlere destek olması, kendi güçlerinin farkına varmaları her şeyden önemli

ÖZET

BİR KAYMAKAMLIK GİRİŞİMİ OLARAK YAHŞİHAN EĞİTİM KOOPERATİFİ

Türk kamu yönetimi mülki idare üzerinde yükselir. İl de Vali İlçe’de kaymakam mülki sistemin ana aktörüdür. İlde Valiler, ilçede kaymakamlar birbirine benzeyen geniş yetkilerle donanmış olarak görev yapmaktadır. Kaymakamlar yasal ve doğal lider konumuyla ilçede bulunan tüm kurum ve kuruluşları harekete geçirebilecek eşgüdüm koordinasyon gücüne sahiptir. Bu tez, kaymakamlığın toplumsal önderlik ve eşgüdüm işlevi çerçevesinde yaşama geçirilmiş yönetsel bir örnek olayı, Yönetim Bilimi perspektifiyle incelemektedir. Teze konu örnek, kaymakamın önderliğinde kurulan ve Yahşihan’da gerçekleştirilen Yahşihan Eğitim Kooperatifi deneyimidir. Tez iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Devlet ve Mülki İdare başlığı altında Türkiye’deki il ve ilçe yönetimi incelenmekte, Kooperatifçiliğe ve Kırsal Kalkınmaya ilişkin temel bilgiler verilmektedir. İkinci bölümde ise Yahşihan İlçesinin tarihçesi, ilçenin genel ve sosyo-ekonomik yapısı anlatılmakta ve ardından Yahşihan Eğitim Kooperatifi’nin kuruluş düşüncesinin oluşumundan başlanarak kurulması model haline getirilmeye çalışılması, faaliyetleri ve kapanarak tasfiye olması incelenmektedir. Sonuç kısmında ise gelecekte bu tür bir kooperatif modelinin uygulanıp uygulanamayacağına ilişkin irdeleme yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mülki İdare, Vali, Kaymakam, İlçe, Kırsal Kalkınma, Eğitim, Kooperatif.

ABSTRACT

CASE STUDY: YAHŞIHAN EDUCATIONAL COOPERATIVE AS A DISTRICT GOVERNOR’S INITIATIVE

Initiative Turkish public administration is based on the territorial administration. The governor in the province and the district governor in the district are the main actors of the territorial administration system. Governors in the province and district governors in the district have similarly broad powers. With their position as legal and natural leaders, district governors have the power of coordination and coordination to mobilize all institutions and organizations in the district. This thesis examines an administrative case study realized within the framework of the social leadership and coordination function of the district governorship from the perspective of Administrative Sciences. The example subject to the thesis is the Yahşihan Education Cooperative established under the leadership of the district governor and realized in Yahşihan. The thesis consists of two chapters. The first chapter examines provincial and district administration in Turkey under the title of the State and Territorial Administration, and provides basic information on cooperatives and rural development. In the second part, the history of Yahşihan District, the general and socio-economic structure of the district is explained, and then the establishment of the Yahşihan Education Cooperative, starting from the formation of the idea of its establishment, its establishment, its attempt to make it a model, its activities and its closure and liquidation are examined. In the conclusion, it is analyzed whether such a cooperative model can be implemented in the future.

Keywords: Territorial Administration, Governor, District Governor, District, Rural Development, Education, Cooperative.